№ 21. ВТОРНИКЪ, 14 МАРТА. 1861. WTOREK, 14 MARCA. Nr. 21.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА.

KURYER WILEŃSKI

GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Цѣна за годъ	10 р.
„ „ съ пересылкою	12 „
„ за полъ года	5 „
„ „ съ пересылкою	6 „
„ на четверть года	2 „ 50 к.
„ „ съ пересылкою	3 „
„ за 1 мѣсяцъ	1 „

За объявленія плотится за строку 17 к. сер.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILENSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK.

WARUNKI PRZEDPŁATY.

Cena roczna	rs. 10
„ „ z przesyłką	„ 12
„ półroczna	„ 5
„ „ z przesyłką	„ 6
„ kwartalna	„ 2 k. 50.
„ „ z przesyłką	„ 3
„ miesięczna	„ 1

Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz druku po kop. 17.

Bióro redakcji w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

СОДЕРЖАНІЕ:

TREŚĆ:

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

С. Петербургъ, 9 марта.

ЕГО ВЕЛИЧЕСТВУ благоугодно было повелѣть, дабы высочайше утвержденные 19 февраля манифестъ и положенія были распубликованы, установленнымъ порядкомъ, и сверхъ того доставлены всѣмъ помѣщикамъ и во всѣ сельскія общества крестьянъ, водворенныхъ на помѣщичьихъ земляхъ.

По обширности новыхъ положеній и по огромному числу экземпляровъ, требующихся для повсемѣстной ихъ разсылки, печатаніе оныхъ, не взирая на всѣ принятыя мѣры, потребуетъ вѣроятно нѣсколько недѣль.

Между тѣмъ ЕГО ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО, желая, дабы всемилостивѣйшій манифестъ о дарованіи помѣщичьимъ крестьянамъ правъ состоянія свободныхъ сельскихъ обывателей сдѣлался сколь возможно скорѣе извѣстенъ народу, соизволилъ повелѣть: обнародовать его сначала въ С. Петербургѣ и Москвѣ, въ воскресенье, 5 марта.

Обнародованіе это происходило въ воскресенье, 5 марта. Во всѣхъ церквахъ столицы манифестъ прочитанъ народу послѣ литургіи. По прочтеніи манифеста принесено во всѣхъ церквахъ благодарственное съ колѣнопреклоненіемъ молебствіе Господу Богу за здравіе и долгоденствіе ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА НИКОЛАЕВИЧА. Экземпляры манифеста были разосланы во всѣ домы. Кромѣ того экземпляры особаго положенія о дворовыхъ людяхъ были чрезъ полицію розданы дворовымъ, дабы они могли ознакомиться со всѣми подробностями положенія, на основаніи коего они обязаны въ теченіе двухъ лѣтъ оставаться въ полномъ по закону повиновеніи владѣльцу.

Желая также, чтобы манифестъ сдѣлался извѣстнымъ какъ можно скорѣе въ прочихъ губерніяхъ и командировавъ во всѣ губерніи, гдѣ есть помѣщичьи крестьяне, генераловъ свиты ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА и флигель-адъютантовъ, для содѣйствія губернскому начальству при введеніи въ дѣйствіе новыхъ положеній, ЕГО ВЕЛИЧЕСТВО соизволилъ повелѣть: отправить съ ними къ начальникамъ губерній экземпляры манифеста для зависящихъ распоряженій къ обнародованію онаго.

За симъ подробныя, высочайше утвержденныя ЕГО ИМПЕРАТОРСКИМЪ ВЕЛИЧЕСТВОМЪ, 19 февраля 1861 г., положенія о крестьянахъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости, будутъ въ скорѣйшемъ, по возможности, времени доставляемы съ нарочными курьерами ко всѣмъ начальникамъ губерній, для отсылки ихъ во всѣ помѣщичьи имѣнія и во всѣ сельскія общества крестьянъ, водворенныхъ на помѣщичьихъ земляхъ.

ВЫСОЧАЙШІЙ РЕСКРИПТЪ

Его Императорскому Высочеству Великому Князю Константину Николаевичу.

Ваше Императорское Высочество! Подписавъ сего дня манифестъ о дарованіи помѣщичьимъ крестьянамъ правъ состоянія свободныхъ сельскихъ обывателей и утвердивъ разсмотрѣнныя сначала въ бывшемъ подъ предсѣдательствомъ Вашимъ главномъ комитетѣ по крестьянскому дѣлу, а потомъ въ государственномъ совѣтѣ, общія и мѣстныя положенія и правила, относящіяся къ крестьянамъ и дворовымъ людямъ, вышедшимъ изъ крѣпостной зависимости, Я, и по влеченію сердца и по долгу МОЕМУ, желаю въ этотъ самый, — достопамятный для Россіи день, изъявить Вамъ МОЮ живѣйшую и глубокую признательность за точное, скорое и вполнѣ МОЕЙ волѣ и МОИМЪ ожиданіямъ соотвѣтствующее окончаніе сего важнаго государственнаго дѣла. Съ самаго назначенія ВАШЕГО 15 іюля 1857 года членомъ комитета, учрежденнаго для предпринимаемаго преобразованія, ВЫ принимали безпрерывно дѣятельнѣйшее участіе во всѣхъ онаго дѣйствіяхъ, и по окончаніи въ октябрѣ 1860 года, состоявшими при семъ комитетѣ редакціонными коммиссіями, порученныхъ имъ работъ, призывая главный комитетъ къ подробному представленныхъ ими проектовъ разсмотрѣнію, Я, по особому МОЕМУ къ Вамъ довѣрію, назначилъ Ваше Высочество предсѣдательствующимъ въ семъ комитетѣ. Вы вполнѣ оправдали сіе довѣріе. Глубоко, тщательно изучивъ все относящееся къ важнымъ, разнообразнымъ вопросамъ, долженствовавшимъ возникнуть при обсужденіи какъ сихъ предначертанныхъ уже, такъ и могущихъ служить къ ихъ усовершенствованію мѣръ, Вы, съ пламеннымъ ко благу общему усердіемъ, посвящали ежедневно трудамъ въ главномъ комитетѣ всѣ ВАШИ усилія, все ВАШЕ время и, безъ сомнѣнія, благодаря въ особенности ВАМЪ, подробное разсмотрѣніе сего обширнаго дѣла во всѣхъ его частяхъ, исправленіи и дополненіи проектовъ, разрѣшенію всѣхъ представлявшихся притомъ сомнѣній, наконецъ и составленіе нѣсколькихъ новыхъ положеній приведены къ окончанію въ назначенное МНОЮ время. За сіи доказательства неутомимой, примѣрной дѣятельности главнаго по крестьянскому дѣлу комитета, Я поручаю Вашему Высочеству передать членамъ онаго МОЮ искреннюю благодарность. Я не забуду и со МНОЮ конечно вся Россія не забудетъ, какъ дѣйствовали въ семъ важномъ случаѣ Ваше Императорское Высочество и всѣ члены главнаго комитета. Будущее извѣстно единому Богу и окончательный успѣхъ предпринятаго великаго дѣла зависитъ отъ Его святой, всегда благостной воли. Но МЫ можемъ нынѣ же съ спокойною совѣстью сказать себѣ, что НАМИ употреблены для совершенія онаго всѣ бывшія во власти НАШЕЙ средства и съ смиреніемъ уповать, что покровительствующее любезному НАШЕМУ отечеству провидѣніе благословитъ исполненіе НАШИХЪ намѣреній, коихъ чистота ему извѣстна.

При утвержденіи предположеній объ отмѣнѣ крѣпостной зависимости помѣщичьихъ крестьянъ и дворовыхъ и объ устройствѣ ихъ быта, Я призналъ необходимымъ принять мѣры и къ устройству всего вообще сельскаго состоянія на общихъ и единообразныхъ началахъ. Для сего Я учреждаю особый подъ МОИМЪ непосредственнымъ вѣдѣніемъ комитетъ, въ который назначаю Ваше Императорское Высочество членомъ и предсѣдательствующимъ. Не сомнѣваюсь, что ВЫ, зная МОИ по сему предмету мысли и желанія, съ обычнымъ ВАШИМЪ неохлаждаемымъ ни чѣмъ усердіемъ, дѣятельно приступите къ трудамъ по сему новому, но имѣющему тѣсную связь съ довершеннымъ уже, дѣлу.

Пребываю навсегда

На подлинномъ собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою написано:

„душевно Васъ любящій и благодарный

„АЛЕКСАНДРЪ."

С. Петербургъ, 19 февраля 1861 г.

ВЫСОЧАЙШІЙ РЕСКРИПТЪ,

данный на имя генералъ-адъютанта графа Николая Николаевича Муравьева-Амурскаго.

Графъ Николай Николаевичъ! Тринадцатилѣтними неусыпными трудами вашими положены прочныя основанія къ утвержденію гражданскаго благоустройства и развитію промышленнаго состоянія Восточной Сибири. Необходимыя мѣры къ успѣшному заселенію весьма обширнаго, вами пріобрѣтеннаго края, въ особенности съ измѣненіемъ юго-восточныхъ границъ онаго, и вызванныя мѣстными условіями, расширенію морскихъ и преобразованіе военно-сухопутныхъ учрежденій, составляли непрестанно предметы неутомимой заботливости вашей. Важныя для успѣховъ торговли нашей, благопріятныя отношенія къ сопредѣльнымъ Китаю и Японіи, поддержаны и вновь скрѣплены, при непосредственномъ настойчивомъ участіи вашемъ. Въ справедливомъ уваженіи къ столь отличнымъ заслугамъ вашимъ на пользу управляемаго вами края, Я съ душевнымъ соболѣзнованіемъ снизошелъ на просьбу вашу объ увольненіи васъ, по разстроенному здоровью, отъ должностей генералъ-губернатора Восточной Сибири и командующаго войсками, въ оной расположенными; но, желая сохранить въ васъ просвѣщеннаго дѣятеля въ дѣлахъ высшаго государственнаго управленія, Я призвалъ васъ указомъ сего числа даннымъ, въ члены государственнаго совѣта МОЕГО и въ воздаяніе долговременной службы вашей Престолу и Отечеству, ознаменованной неоднократными подвигами личнаго мужества въ военныхъ дѣйствіяхъ и многолѣтними, примѣрно полезными заслугами на поприщѣ гражданскаго управленія, жалую васъ кавалеромъ ордена Святаго Равноапостольнаго Князя Владиміра первой степени, съ мечами надъ орденомъ, знаки коего при семъ препровождая, пребываю къ вамъ навсегда неизмѣнно благосклонный.

На подлинномъ собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою написано:

„АЛЕКСАНДРЪ."

С.-Петербургъ, 19-го февраля 1861 года.

— Высочайшимъ приказомъ, по военному вѣдомству, 25 февраля, полковникъ корпуса жандармовъ, фонъ-Гильдебрантъ, назначенъ исправляющимъ должность начальника 4-го округа сего корпуса.

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St. Petersburg, 9 marca.

CESARZ JEGO MOŚĆ raczył rozkazać, iżby Najwyżéj utwierdzone 19-go lutego Manifest i ustawy, były obwieszczone, porządkiem ustanowionym, i nadto udzielone wszystkim obywatelom i wszystkim wiejskim gminom włościan, na obywatelskich gruntach osiadłych.

Ze względu na objętość nowych ustaw i na ogromną liczbę egzemplarzy, potrzebnych do rozesłania do wszystkich miejsc, pomimo wszelkich środków ku temu przedsięwziętych, drukowanie ich zajmie zapewne kilka tygodni czasu.

Tymczasem JEGO CESARSKA MOŚĆ, pragnąc żeby Najłaskawszy Manifest o nadaniu włościanom obywatelskim praw stanu włościan swobodnych stał się jak najrychléj wiadomym ludowi, raczył rozkazać obwieścić go najprzód w S. Petersburgu i Moskwie, w niedzielę, dnia 5-go z rana.

Ogłoszenie to odbyło się zatem 5-go marca, w niedzielę. We wszystkich świątyniach stolicy, Manifest przeczytany został ludowi po mszy. Po odczytaniu Manifestu, we wszystkich świątyniach złożono z przyklęknieniem dziękczynne modły Panu Bogu za zdrowie i długie życie NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA ALEXANDRA MIKOŁAJEWICZA. Egzemplarze Manifestu rozesłane były do wszystkich domów. Nadto egzemplarze osóbnéj ustawy o poddanych dworskich, były przez policję rozdane ludziom tego stanu, żeby mogli oznajomić się ze wszystkiemi szczegółami ustawy, na mocy któréj winni są przez dwa lata zostawać w zupełnéj, według prawa, uległości dziedzicom.

Pragnąc także, iżby Manifest stał się jak najprędzéj wiadomym w innych gubernjach i wysławszy do wszystkich gubernji, gdzie są włościanie obywatelscy, jenerałów orszaku *JEGO CESARSKIEJ MOŚCI, i fligel*-adjutantów, dla dopomagania zwierzchności gubernjalnéj przy przyprowadzaniu do skutku ustaw nowych, CESARZ JEGO MOŚĆ raczył rozkazać: wysłać przez nich do naczelników gubernij egzemplarze Manifestu dla zależących rozporządzeń, w celu podania go do powszechnéj wiadomości.

Następnie szczegółowe, Najwyżéj przez JEGO CESARSKĄ MOŚĆ 19-go lutego 1861 roku utwierdzone ustawy o włościanach, wyszłych z zależności poddańskiéj, będą o ile można w najprędszym czasie przysłane przez umyślnych gońców do wszystkich naczelników gubernji, dla wysłania takowych do wszystkich majątków obywatelskich i do wszystkich wiejskich gmin włościan, na obywatelskich gruntach osiadłych.

(Pszcz. Pól.)

NAJWYŻSZY RESKRYPT,

do Jego Cesarskiéj Wysokości Wielkiego Księcia Konstantyna Mikołajewicza.

Wasza Cesarska Wysokość! Podpisawszy w dniu dzisiejszym Manifest o nadaniu włościanom obywatelskim praw stanu kmieci swobodnych i utwierdziwszy rozpatrzone zrazu w byłym pod prezydencją Waszą komitecie głównym względem sprawy włościańskiéj, a następnie w radzie państwa, ogólne i miejscowe ustawy i przepisy, włościan i dworskich poddanych z zależności poddańskiéj wyszłych tyczące się, z pobudek serca i z obowiązku MOJEGO, pragnę w tym samym, wiekopomnym dla Rossji dniu, oświadczyć Wam MOJĄ najżywszą i głęboką wdzięczność za dokładne, rychłe i całkowicie MOJEJ woli i MOIM oczekiwaniom odpowiednie ukończenie téj ważnéj sprawy Państwa. Od chwili mianowania Was 15-go lipca 1857 roku członkiem komitetu, dla przedsięwziętéj reformy zawiązanego, przyjmowaliście ciągle najczynniejszy udział we wszystkich jego czynnościach, i po ukończeniu w październiku 1860 roku, przez redakcyjne kommissje przy tym komitecie zostające, poruczonych im robot, powołując komitet główny do szczegółowego rozpatrzenia złożonych przez nie projektów, w skutek szczególnego MOJEGO ku wam zaufania, mianowałem Waszą Wysokość prezydującym w tym Komitecie. Całkowicie usprawiedliwiliście to zaufanie. Głęboko, pilnie zbadawszy wszystko co się ściągało do ważnych, różnorodnych zagadnień, które miały wyniknąć przy rozważeniu tak tych już zakreślonych, jako też mogących służyć ku ich udoskonaleniu środków, z żarliwą ku dobru ogółu gorliwością, poświęcaliście codziennie pracom w głównym Komitecie, wszystkie usiłowania Wasze, cały czas Wasz i, bez wątpienia, dzięki Wam szczególniéj, szczegółowe rozpatrzenie téj rozległéj sprawy we wszystkich swych gałęziach, odmienienie i uzupełnienie projektów, rozstrzygnienie wszystkich napotykanych przytém wątpliwości, i nakoniec ułożenie kilku nowych ustaw, przyprowadzone zostały do ukończenia w naznaczonym przeze MNIE czasie. Za te dowody niezmordowanéj, wzorowéj czynności głównego w sprawie włościańskiéj Komitetu, poruczam Waszéj Wysokości oświadczyć jego członkom szczere MOJE podziękowanie. Nie zapomnę i ze MNĄ zapewne cała Rossja nie zapomni tego, jak w tém ważném zdarzeniu pracowałeś Wasza Cesarska Wysokość i wszyscy członkowie komitetu głównego. Przyszłość jednemu tylko Bogu iest wiadoma i ostateczne powodzenie przedsięwziętéj sprawy wielkiéj, od Jego świętéj, zawsze Opatrznéj woli zależy. Atoli możemy teraz ze spokojném sumieniem wyznać, że dla jéj dokonania użyliśmy wszystkich zależnych od Nas środków i spodziewać się z pokorą, że opiekująca się kochaną ojczyzną Naszą Opatrzność pobłogosławi Naszym zamiarom, których czystość jest mu znana.

Utwierdzając projekta o zmianie poddańskiéj zależności obywatelskich włościan i poddanych dworskich, tudzież o urządzeniu ich bytu, uznałem też za rzecz konieczną przedsięwziąć środki ku urządzeniu całego w ogólności stanu rolniczego na ogólnych i jednostajnych zasadach. W tym celu ustanawiam osóbny pod bezpośredniém MOJEM zawiadywaniem komitet, w którym mianuję Waszą Cesarską Wysokość członkiem i prezydującym. Nie wątpię, że znając MOJE w téj rzeczy myśli i chęci, ze zwykłą Waszą, niczém niezrażającą się gorliwością, czynnie zajmiecie się tą nową, lecz mającą ścisły związek z dokonaną już, sprawą.

Zostaję na zawsze

Na autentyku Własną JEGO CESARSKIEJ MOŚCI ręką napisano:

„serdecznie Was kochający i wdzięczny

„ALEXANDER."

St. Petersburg, 19 lutego 1861 r.

NAJWYŻSZY RESKRYPT,

do jenerał-adjutanta hrabiego Mikołaja Mikołajewicza Murawjewa-Amurskiego.

Hrabio Mikołaju synu Mikołaja! Trzynastoletnie niezmordowane trudy wasze nadały trwałe zasady ku ustaleniu dobrego urządzenia cywilnego i rozwoju przemyślnego stanu Syberji wschodniéj. Potrzebne środki ku skutecznemu zaludnienia nader rozległego nabytego przez was kraju, szczególniéj za zmianą jego granic południowo-wschodnich, oraz wywołane przez warunki miejscowe powiększenie morskich i zreformowanie wojskowo-lądowych urządzeń, były ciągłym przedmiotem niezmordowanéj troskliwości waszéj. Ważne dla powodzenia handlu naszego, pomyślne stosunki z pogranicznymi Chinami i Japonją, zostały utrzymane i na nowo wzmocnione, dzięki bezpośrednim energicznym usiłowaniom waszym. Słusznie ceniąc tak odznaczające się zasługi wasze dla dobra zarządzanego przez was kraju położone, z głębokiém ubolewaniem przychyliłem się ku prośbie waszéj o uwolnienie was, dla zrujnowanego zdrowia, od obowiązków jenerał-gubernatora Syberji wschodniéj i dowodzącego znajdującém się tam wojskiem, atoli, chcąc w was mieć światłego pracownika w rzeczach wyższego zarządu państwa, ukazem z dnia dzisiejszego powołałem was na członka Mojéj rady państwa i w nagrodę długoletniéj służby waszéj Tronowi i Ojczyźnie, niejednokrotnemi czynami osobistego męztwa w działaniach wojennych i wieloletnemi wzorowie pożytecznemi zasługami waszemi w zawodzie zarządu cywilnego oznamionowanemi, mianuję was kawalerem orderu Świętego Równego Apostołom Księcia Włodzimierza pierwszéj klassy, z mieczami nad orderem, którego znaki przytém załączając, zostaję ku wam na zawsze stale życzliwym.

Na autentyku Własną JEGO CESARSKIEJ MOŚCI ręką napisano:

„ALEXANDER".

St. Petersburg, 19-go lutego 1861 roku.

Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale wojennym 25-go lutego, półkownik korpusu żandarmów, von-Hildebrant, naznaczony został pełniącym obowiązek naczelnika IV-go okręgu tego korpusu.

ВИЛЬНО.

9 марта, въ Виленскомъ Римско-Католическомъ каѳедральномъ соборѣ св. Станислава, по прочтеніи Высочайшаго ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА Манифеста, прочитано было посланіе преосвященнаго Адама Станислава Красинскаго, Виленскаго епископа, къ его паствѣ которое помѣщаемъ здѣсь въ точномъ переводѣ:

,,Вѣрный, трудолюбивый людъ! Сыны и дочери наши во Христе! Преклоните колѣна, ударьте челомъ, а поднявъ очи и руки къ небу, воскликните отъ глубины души: Благословенъ Господь Богъ Израилевъ, что посѣтилъ народъ свой, и сотворилъ избавленіе ему, что призрѣлъ Онъ на смиреніе рабы своей, ибо отнынѣ блаженною нарекутъ меня всѣ племена. (Лук. II, 68 и 48). Чего не имѣли, а о чемъ вздыхали ваши отцы и дѣды, то нынѣ, нисходя къ просьбѣ вашихъ господъ, старшихъ вашихъ братьевъ, соизволилъ даровать, проникнутый отеческою благостію ко всему народу, ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ. Въ Высочайшемъ Манифестѣ изъяснено, что отнынѣ вы будете, не только по духу вѣры, но и въ силу закона, братьями тѣхъ, отцамъ, дѣдамъ и прадѣдамъ которыхъ, служили съ такою вѣрностію и привязанностію ваши отцы, дѣды и прадѣды. Вы будете братьями для тѣхъ, на землѣ которыхъ живете, и которые столько разъ, недоставало ли вамъ хлѣба, посылалъ ли Богъ кому либо пожаръ, постигала ли болѣзнь, нужна ли была поддержка,—подавали вамъ руку помощи и спасали въ нуждѣ. И хотя не разъ горькія минуты доставались на вашу долю, хотя не разъ трудъ казался вамъ слишкомъ тяжелымъ, мы сильно убѣждены, что ваши добрыя и христіянскія сердца не исполнены злобы и ненависти, а напротивъ проникнуты доброжелательствомъ, сыновнею и братскою привязанностію.

Поблагодарите-же безконечно милосерднаго Господа, и помолитесь искренне о здравіи и долголѣтіи Отца, нѣсколькихъ десятковъ милліоновъ, Всемилостивѣйшаго ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА II! Помолитесь также о здравіи и благополучіи своихъ господъ, съ которыми да связываетъ васъ всегда любовь и согласіе!

Вооружитесь религіознымъ чувствомъ, внемля голосу вашего пастыря, посылающаго отъ души, вамъ, дѣтямъ, домамъ и имуществамъ вашимъ, свое благословеніе! Точно такъ, какъ по голосу церкви, разставшись съ отвратительнымъ пьянствомъ, вы обрадовали наше отцовское сердце и сами убѣдились, что домашнее спокойствіе, лучшій бытъ и благословеніе Божіе вступили подъ вашу кровлю; точно такъ и теперь слушайтесь голоса вашего пастыря, и хорошимъ поведеніемъ, спокойствіемъ, трудолюбіемъ, покорностію церкви и мѣстнымъ властямъ, порадуйте наше отцовское и пастырское сердце.

Пусть никто не думаетъ, что его права заключаются въ возможности не трудиться и вести праздную жизнь, ибо священное Писаніе говоритъ: кто не хочетъ трудиться, тотъ не ѣшь, (2 Сол. 3, 10). Пусть никто не думаетъ, что можно безнаказанно нарушать спокойствіе, безнаказанно обижать другаго, красть или присвоивать себѣ чужую собственность, безнаказанно прибѣгать къ безпорядку или какому либо произволу и наконецъ, не платить податей или иныхъ повинностей, и не повиноваться властямъ. Напротивъ. Каждый обязанъ подчиняться закону, уважать порядокъ и общественное спокойствіе, не позволять себѣ малѣйшаго произвола и неповиновенія, уважать права другихъ. Каждый долженъ трудиться, зная, что трудится для себя и дѣтей, и что никто не вправѣ отнять, добытое трудомъ,—вести себя скромно, отнюдь не поддаваясь внушеніямъ злонамѣренныхъ людей, которые, могли бы скрытно поджигать васъ къ безпорядкамъ. Пусть дѣти ваши слушаютъ и уважаютъ родителей;—пусть родители подаютъ хорошій примѣръ дѣтямъ, пусть слуги и работники повинуются своимъ господамъ и хозяевамъ, не въ глазахъ только (служа имъ), какъ человѣкоугодники, но въ простотѣ сердца со страхомъ Божіимъ (Кол. 3, 22).

Пусть же это улучшеніе вашего быта наполнитъ сердца ваши благодарностію къ Господу, благодарностію и вѣрностію къ ВСЕМИЛОСТИВѢЙШЕМУ МОНАРХУ.

Да поддержатся и процвѣтаютъ на всегда ваши дружественныя отношенія къ помѣщикамъ. Да осѣнитъ васъ любовь, взаимная услужливость, помогайте другъ другу, и какъ хорошія дѣти внемлите голосу церкви, а Богъ васъ благословитъ, какъ васъ благословляетъ вашъ пастырь, васъ во имя Отца и Сына и св. Духа, Аминь!"

Адамъ Станиславъ Красинскій, епископъ Виленскій.

---

9 марта, въ день обнародованія въ г. Вильнѣ Высочайшаго манифеста о дарованіи крѣпостнымъ людямъ правъ состоянія свободныхъ сельскихъ обывателей, въ домѣ гражданскаго губернатора послѣдовало открытіе губернскаго по крестьянскимъ дѣламъ присутствія, подъ предсѣдательствомъ г. начальника губерніи, при бытности наличныхъ членовъ *), а также приглашеннаго флигель-адъютанта, ротмистра графа Олсуфьева.

При открытіи засѣданія, г. предсѣдатель присутствія, начальникъ губерніи, д. с. с. М. Н. Похвисневъ произнесъ слѣдующее привѣтствіе къ гг. членамъ:

«Милостивые государи!

19 минувшаго февраля въ достопамятный для Россіи день подписанія ГОСУДАРЕМЪ ИМПЕРАТОРОМЪ манифеста о дарованіи крѣпостнымъ людямъ правъ свободныхъ сельскихъ обывателей, состоялся Именный указъ правительствующему сенату объ учиненіи распоряженія къ обнародованію и приведенію въ дѣйствительное исполненіе Высочайше утвержденныхъ законоположеній о крестьянскихъ и дворовыхъ людяхъ, выходящихъ изъ крѣпостной зависимости. Въ указѣ семъ, между прочимъ, изображено:

«Въ каждой изъ поименованныхъ (45-ти) губерній, (въ томъ числѣ и Виленской) тотчасъ по полученіи НАШЕГО манифеста, положеній и правилъ, открыть губернское по крестьянскимъ дѣламъ присутствіе, на основаніи издаваемаго о сихъ присутствіяхъ постановленія, образовавъ оныя изъ временныхъ коммисій, учрежденныхъ по особому НАШЕМУ повелѣнію, для предварительныхъ по крестьянскому дѣлу распоряженій.»

Во исполненіе таковой Высочайшей воли, открывая засѣданія Виленскаго губернскаго по крестьянскимъ дѣламъ присутствія, я вмѣняю себѣ въ особенную честь привѣтствовать Васъ, милостивые государи, какъ главныхъ дѣятелей, призванныхъ къ участію въ исполненіи великаго дѣла. При этомъ случаѣ, позвольте мнѣ, милостивые государи, высказать мое мнѣніе о существѣ возлагаемыхъ на насъ обязанностей.

Намъ поручается проведеніе въ самую жизнь народа тѣхъ началъ и основаній относительно устройства его быта, которыя постановлены законодательною властію; на насъ возлагается практическое примѣненіе, приспособленіе этихъ началъ ко всѣмъ мѣстностямъ здѣшней губерніи, намъ предоставляется окончательное, въ большей части случаевъ, разрѣшеніе жалобъ на постановленія уѣздныхъ, по крестьянскому дѣлу, учрежденій, наконецъ намъ поручаются главнѣйшія распорядительныя дѣйствія по приведенію въ исполненіе крестьянскаго положенія.

Обязанности наши, какъ Вы видите, милостивые государи, обширны, многосложны и въ высшей степени важны! мы призваны довершить успѣхъ всего дѣла:—дѣйствительное, окончательное его исполненіе. ГОСУДАРЬ, общество, народъ ожидаютъ отъ насъ благоустройства личныхъ, имущественныхъ и поземельныхъ отношеній между двумя главнѣйшими сословіями въ государствѣ. Не смутимся однако-же мыслію о трудностяхъ предстоящей намъ дѣятельности. Ваша опытность, Ваше знаніе дѣла и мѣстныхъ условій, одушевляющее Васъ стремленіе къ общественной пользѣ служатъ надежнымъ ручательствомъ, что трудности эти не будутъ непреодолимы, если только мы будемъ дѣйствовать въ духѣ мира, доброжелательства къ нашимъ младшимъ братьямъ, а также въ духѣ взаимнаго между нами согласія. Приступимъ-же къ исполненію нашихъ обязанностей, съ упованіемъ на помощь Божію, съ довѣріемъ другъ къ другу, съ твердымъ обѣтомъ не щадить нашихъ силъ и трудовъ для достиженія указанной намъ цѣли, и Богъ, покровитель всякаго добраго подвига, увѣнчаетъ полнымъ успѣхомъ начинаемое нынѣ дѣло.»

*) Членами комитета состоятъ: губ. предводитель дворянства, управляющій палатою государственныхъ имуществъ, губернскій прокуроръ, и изъ дворянъ помѣщиковъ: генералъ-адъютантъ Фроловъ, графъ Райнольдъ Тызенгаузъ, Эмилій Умястовскій и Александръ Оскерко.

WILNO.

Dnia 9 marca, w kościele katedralnym Wileńskim św. Stanisława, po ogłoszeniu Najwyższego Manifestu CESARZA JEGO MOŚCI, odczytany został list pasterski, jego ekscellencji biskupa Wileńskiego ks. Adama Stanisława Krasińskiego, który podajemy dosłównie:

,,Ludu wierny! ludu pracowity! Synowie i Córki nasze w Chrystusie! padnijcie na kolana, uderzcie w ziemię czołem, a podniósłszy oczy i ręce ku Niebu, wołajcie z głębi serca: Błogosławiony Pan Bóg Izraelski, iż nawiedził i uczynił odkupienie ludu swego. Bo wejrzał Bóg na pokorę służebnicy swojéj. Oto odtąd błogosławioną zwać mnie będą wszystkie narody. Czego nie mieli, a do czego wzdychali ojcowie i dziadowie wasi, to dzisiaj przychylając się do prośby panów waszych, starszych braci waszych, NAJJAŚNIEJSZY CESARZ JEGO MOŚĆ w swojéj ojcowskiéj dobroci dla całego narodu, darować wam raczył, prawa wyrażone w Najwyższym Manifeście, że odtąd nie tylko podług ducha religji, ale na mocy prawa jesteście braćmi tych, których ojcom, dziadom i naddziadom służyli tak wiernie i z takiém przywiązaniem ojcowie, dziadowie i naddziadowie wasi; jesteście braćmi tych, na których ziemi mieszkacie, a którzy po tyle razy kiedy wam chleba brakowało, kiedy na którego Pan Bóg pożar przypuścił, kiedy zapomogi potrzeba było, kiedy choroba przyszła, rękę wam podawali i ratowali w potrzebie. A choć wam nieraz i biedy przyszło doświadczyć, choć nie raz praca zbyt ciężką się wydawała; jednak pewni jesteśmy, że w waszych poczciwych i chrześcijańskich sercach nie ma złości i nienawiści, ale życzliwość, ale synowskie i braterskie przywiązanie.

Podziękujcież Bogu nieskończonego miłosierdzia, a pomódlcie się szczerze za zdrowie i najdłuższe lata Ojca kilkudziesięciu miljonów ludu, NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA ALEKSANDRA II, jako też za zdrowie i pomyślność panów waszych, z którémi was zawsze niech łączy miłość i jedność.

Głos Pasterza waszego, który z serca przesyła błogosławieństwo wam, i dziatkom waszym, i domom waszym, i dobytkom waszym, przyjmcie z religijném uczuciem, a jakeście na głos kościoła, porzuciwszy obrzydłe pijaństwo, pocieszyli ojcowskie serce nasze; i sami przekonaliście się, że spokojność domowa, lepszy byt i błogosławieństwo Boże weszło pod strzechę waszą; tak i teraz słuchajcie głosu Pasterza waszego, a dobrém prowadzeniem się, spokojnością, pracowitością, uległością kościołowi i władzom krajowym, pocieszcie ojcowskie i pasterskie serce nasze.

Niechaj nikt nie myśli, że jego prawa zależą na tém, żeby nie pracować i próżniackie życie prowadzić, bo Pismo święte mówi: kto nie pracuje, ten niechaj nie jé. Niechaj nikt nie myśli, że godzi się bezkarnie zakłócać spokojność, bezkarnie krzywdzić drugiego, kraść, albo cudzą własność sobie przywłaszczać, bezkarnie się nieporządków, lub jakiéj samowolności dopuszczać, albo żeby można było podatków, lub innych powinności nie płacić, i władz ustanowionych nie słuchać. Owszem, każdy powinien być uległy prawu; szanować porządek i spokojność publiczną, nie pozwalać sobie żadnéj swawoli i nieposłuszeństwa; drugich prawa szanować, być pracowitym, wiedząc, że pracuje dla siebie i dla dzieci swoich, i że mu nikt nie powinien odbierać tego, co zapracował; zachowywać się spokojnie, i nie dawać się uwieść namowom źle myślących ludzi, którzyby potajemnie mogli was podżegać do nieporządków, do nieuległości prawym władzom, i na złą drogę was prowadzili; niech dzieci słuchają i szanują Rodziców, niech Rodzice dają dobry przykład dzieciom, niech słudzy i parobcy będą wierni i posłuszni swoim panom i gospodarzom, nie na oko, jakoby ludziom się podobając, ale w szczerości serca Boga się bojąc.

Niech więc to polepszenie waszego bytu zapali w sercach waszych wdzięczność ku Bogu, wdzięczność i wierność dla NAJJAŚNIEJSZEGO MONARCHY. Niechaj stosunki przyjaźne między wami i obywatelami zawsze się utrzymują i kwitną. Niech w was żyje miłość i uczynność sąsiedzka, dopomagajcie jedni drugim, a jak dobre dzieci słuchajcie głosu kościoła, a Bóg was pobłogosławi, jak was błogosławi wasz Pasterz w imię Ojca i Syna i Ducha Ś. Amen."

Adam Stanisław Krasiński, biskup Wileński.

---

9 marca, w dzień ogłoszenia w m. Wilnie Najwyższego Manifestu o darowaniu włościanom poddanym praw stanu swobodnych włościan, w domu p. cywilnego gubernatora miało miejsce otwarcie gubernjalnego do spraw włościańskich Urzędu, pod prezydencją p. naczelnika gubernji, w obecności bawiących w mieście członków *), a także zaproszonego fligel-adjutanta, rotmistrza, hrabiego Olsufjewa.

Zagajając posiedzenie pan prezes Urzędu, naczelnik gubernji, rzecz. rad. st. M. Pochwiśniew, powitał członków następującemi słowy:

,,Moi panowie!"

19 upłynionego lutego, w pamiętny nazawsze dla Rossji dzień podpisania przez CESARZA JEGO MOŚCI Manifestu o darowaniu włościanom poddanym praw swobodnych włościan, wydany został Imienny ukaz Rządzącemu Senatowi o uczynieniu rozporządzenia ku ogłoszeniu i wprowadzeniu w rzeczywiste wykonanie Najwyżéj utwierdzonych prawideł o poddanych włościanach i poddanych dworskich, wychodzących z poddańczéj zależności. W ukazie tym, między innemi powiedziano:

,,W każdéj z wyżéj wzmiankowanych (45-ciu) gubernji (w téj liczbie i Wileńskiéj) zaraz po otrzymaniu NASZEGO Manifestu, ustaw i prawideł, otworzyć gubernjalny do spraw włościańskich Urząd, na zasadzie wydanego o tych urzędach postanowienia, utworzywszy one z czasowych kommitetów, ustanowionych za szczególnym rozkazem NASZYM, dla przedwstępnych, w sprawie włościańskiéj rozporządzeń."

Spełniając takową Najwyższą wolę, i otwierając posiedzenia Wileńskiego gubernjalnego do spraw włościańskich Urzędu, poczytuję sobie za szczególniejszy zaszczyt, powitać was, moi panowie, jako głównych pracowników, powołanych do uczęstnictwa w spełnieniu wielkiego dzieła. Przy téj okoliczności, pozwólcie mnie, moi panowie, wypowiedzieć swoje zdanie o istocie włożonych na nas obowiązków.

Mamy poleconém sobie wprowadzenie w życie ludu tych zasad względem urządzenia jego bytu, które zostały postanowione przez władzę prawodawczą; na nas wkłada się praktyczne zastosowanie tych zasad do wszystkich miejscowości tutejszéj gubernji, do nas należeć będzie ostateczne, w większéj liczbie przypadków, rozwiązanie skarg na postanowienia powiatowych do sprawy włościańskiéj ustanowień; nakoniec nam polecają się główniejsze administracyjne czynności, tyczące się wprowadzenia w wykonanie włościańskiéj ustawy.

Obowiązki nasze, jak sami widzicie, moi panowie, są obszerne, rozgałęzione i w najwyższym stopniu ważne! Powołani jesteśmy dokonać pomyślnie całego dzieła, spełnić je rzeczywiście i ostatecznie. CESARZ, społeczeństwo, lud oczekują od nas skutecznego urządzenia osobistych, majątkowych, i ziemiańskich stosunków między dwóma najgłówniejszemi stanami w Państwie. Niech nas jednak nie trwoży myśl o trudnościach, jakie nas czekają w naszych czynnościach. Wasze doświadczenie, wasza znajomość téj sprawy i miejscowych warunków, ożywiająca was dążność do ogólnego dobra, służą wierną rękojmią, że trudności te nie są niezwalczone, jeżeli tylko działać będziemy w duchu pokoju, życzliwości dla naszéj młódszéj braci, a także w duchu wzajemnéj między sobą zgody. Przystąpmyż więc do spełnienia naszych obowiązków, z ufnością w pomoc Boską, z wzajemnem ku sobie zaufaniem, z mocnem postanowieniem nie szczędzenia naszych sił i pracy dla osiągnienia wskazanego nam celu, a Bóg opiekując się każdym dobrym i wzniosłym czynem, uwieńczy pomyślnym skutkiem rozpoczynające się obecnie dzieło."

(*) Członkami komitetu są gubernjalny marszałek szlachty, zarządzający izbą dóbr państwa, gubernjalny prokuror, a z pomiędzy obywateli: jenerał-adjutant Frołów, hr. Rajnold Tyzenhauz, Emil Umiastowski i Aleks. Oskierka.

На подлинномъ Собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою написано:

,,Быть по сему."

Въ Санктпетербургѣ.
19-го Февраля 1861 года.

ОБЩЕЕ ПОЛОЖЕНІЕ
О КРЕСТЬЯНАХЪ,
ВЫШЕДШИХЪ ИЗЪ КРѢПОСТНОЙ ЗАВИСИМОСТИ.

ВВЕДЕНІЕ.

1. Крѣпостное право на крестьянъ, водворенныхъ въ помѣщичьихъ имѣніяхъ, и на дворовыхъ людей отмѣняется навсегда, въ порядкѣ, указанномъ въ настоящемъ Положеніи и въ другихъ, вмѣстѣ съ онымъ изданныхъ, Положеніяхъ и Правилахъ.

2. На основаніи сего Положенія и общихъ законовъ, крестьянамъ и дворовымъ людямъ, вышедшимъ изъ крѣпостной зависимости, предоставляются права состоянія свободныхъ сельскихъ обывателей, какъ личныя, такъ и по имуществу. Въ пользованіе сими правами они вступаютъ тѣмъ порядкомъ и въ тѣ сроки, какіе указаны въ Правилахъ о приведеніи въ дѣйствіе положеній о крестьянахъ и въ особомъ Положеніи о дворовыхъ людяхъ.

3. Помѣщики, сохраняя право собственности на всѣ принадлежащія имъ земли, предоставляютъ, за установленныя повинности, въ постоянное пользованіе крестьянъ, усадебную ихъ осѣдлость, и сверхъ того, для обезпеченія ихъ быта и для выполненія ихъ обязанностей предъ Правительствомъ и помѣщикомъ, то количество полевой земли и другихъ угодій, которое опредѣляется на основаніяхъ, указанныхъ въ Мѣстныхъ Положеніяхъ.

4. Крестьяне, за отведенный, на основаніи предъидущей статьи, надѣлъ, обязаны отбывать, въ пользу помѣщиковъ, опредѣленныя въ Мѣстныхъ Положеніяхъ повинности: работою или деньгами.

Na oryginale Własną JEGO CESARSKIEJ MOŚCI ręką napisano:

,,Ma być według tego."

St.-Petersburg,
19-go lutego 1861 roku.

OGÓLNA USTAWA
O WŁOŚCIANACH,
KTÓRZY WYSZLI Z PODDAŃCZEJ ZALEŻNOŚCI.

WSTĘP.

1. Prawo poddaństwa do osoby włościan osiadłych na ziemiach obywatelskich i poddanych dworskich, zmienia się na zawsze, w kolei wskazanéj w niniejszéj Ustawie i w innych razem z nią wydanych Ustawach i Przepisach.

2. Na zasadzie téj ustawy i praw ogólnych, włościanom i poddanym dworskim, którzy wyszli z poddańczéj zależności, nadają się prawa stanu włościan swobodnych, tak osobiste, jak majątkowe. Do używania tych praw przychodzą oni koleją i w terminach ustanowionych w przepisach o wprowadzeniu w życie ustaw o włościanach, i w osóbnéj Ustawie o poddanych dworskich.

3. Obywatele, zachowując prawo własności do całéj do nich należącéj ziemi, oddadzą za ustanowione powinności na stałe użytkowanie włościanom siedzibową ich osiadłość, a prócz tego, dla zapewnienia ich bytu i możności wykonania obowiązków względem Rządu i obywateli, wydzielą im ilość gruntu rolnego i innych użytków, oznaczoną na zasadach, wskazanych w Miejscowych Ustawach.

4. Włościanie, z uskutecznionego, na zasadzie artykułu poprzedzającego, wydziału ziemi, obowiązani będą odbywać na rzecz obywateli powinności Miejscową Ustawą oznaczone, robocizną lub pieniędzmi

5. Возникающія изъ сего обязательныя поземельныя отношенія между помѣщиками и крестьянами опредѣляются правилами, изложенными какъ въ семъ Общемъ, такъ и въ особыхъ Мѣстныхъ Положеніяхъ.

Примѣчаніе. Сіи мѣстныя Положенія суть: 1) для 34-хъ губерній Великороссійскихъ, Новороссійскихъ Бѣлорусскихъ; 2) для губерній Малороссійскихъ: Черниговской, Полтавской и части Харьковской; 3) для губерній Кіевской, Подольской и Волынской; 4) для губерній Виленской, Гродненской, Ковенской, Минской и части Витебской. Кромѣ того, къ Мѣстнымъ Положеніямъ присоединены Дополнительныя Правила: 1) объ устройтвѣ крестьянъ, водворенныхъ въ имѣніяхъ мелкопомѣстныхъ владѣльцевъ, и о пособіи симъ владѣльцамъ; 2) о приписанныхъ къ частнымъ горнымъ заводамъ людяхъ вѣдомства Министерства Финансовъ; 3) о крестьянахъ и работникахъ, отбывающихъ работы при Пермскихъ частныхъ горныхъ заводахъ и соляныхъ промыслахъ; 4) о крестьянахъ, отбывающихъ роботы на помѣщичьихъ фабрикахъ; 5) о крестьянахъ и дворовыхъ людяхъ въ землѣ Войска Донскаго; 6) о крестьянахъ и дворовыхъ людяхъ въ Ставропольской губерніи; 7) о крестьянахъ и дворовыхъ людяхъ въ Сибири, и 8) о людяхъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости въ Бессарабской области.

6. Надѣленіе крестьянъ землею и другими угодьями, а равно слѣдующія за сіе повинности въ пользу помѣщика, опредѣляются преимущественно по добровольному между помѣщиками и крестьянами соглашенію, съ соблюденіемъ лишь слѣдующихъ условій:

1) чтобы надѣлъ, предоставляемый крестьянамъ въ постоянное пользованіе, для обезпеченія ихъ быта и исправнаго отправленія ими государственныхъ повинностей, не былъ менѣе того размѣра, который опредѣленъ, съ этою цѣлію, въ Мѣстныхъ Положеніяхъ;

2) чтобы тѣ повинности крестьянъ въ пользу помѣщика, которыя отправляются работою, опредѣлялись не иначе, какъ временными договорами, на сроки не долѣе трехъ лѣтъ (при чемъ не воспрещается однако же возобновлять такіе договоры въ случаѣ желанія обѣихъ сторонъ, но также временно, не долѣе, какъ на трехлѣтній срокъ), и

3) чтобы вообще заключаемыя между помѣщиками и крестьянами сдѣлки не были противны общимъ гражданскимъ законамъ и не ограничивали правъ личныхъ, имущественныхъ и по состоянію, предоставляемыхъ крестьянамъ въ настоящемъ Положеніи.

Во всѣхъ тѣхъ случаяхъ, когда добровольныя соглашенія между помѣщиками и крестьянами не состоятся, надѣлъ крестьянъ землею и отправленіе ими повинностей производятся на точномъ основаніи Мѣстныхъ Положеній.

7. На сихъ основаніяхъ составляются уставныя грамоты, въ которыхъ должны быть опредѣлены постоянныя поземельныя отношенія между каждымъ помѣщикомъ и водворенными на его землѣ крестьянами. Составленіе таковыхъ уставныхъ грамотъ предоставляется самимъ помѣщикамъ. Какъ на составленіе оныхъ, такъ на разсмотрѣніе и введеніе ихъ въ дѣйствіе, назначается два года со дня утвержденія сего Положенія.

Примѣчаніе. Подробности, относящіяся до составленія и исполненія уставныхъ грамотъ, содержатся въ Мѣстныхъ Положеніяхъ и въ Правилахъ о порядкѣ приведенія въ дѣйствіе положеній о крестьянахъ.

8. Помѣщики, надѣливъ крестьянъ, въ постоянное пользованіе, за установленныя повинности, землею, на основаніи Мѣстныхъ Положеній, не обязаны впредь, ни въ какомъ случаѣ, надѣлять ихъ какимъ бы то ни было, сверхъ того, количествомъ земли.

9. По введеніи въ дѣйствіе настоящаго Положенія, слагаются съ помѣщиковъ: 1) обязанности по продовольствію и призрѣнію крестьянъ; 2) отвѣтственность по взносу крестьянами государственныхъ податей и отправленію ими денежныхъ и натуральныхъ повинностей; 3) обязанность ходатайствовать за крестьянъ по дѣламъ гражданскимъ и уголовнымъ, на основаніи ст. 1119-й Зак. о сост. Т. IX, Св. Зак. 1857 г., и 4) отвѣтственность за нихъ во всѣхъ казенныхъ взысканіяхъ, какъ-то: штрафахъ, пошлинахъ, и проч.

10. За тѣмъ, на самихъ крестьянъ возлагается попеченіе по общественному продовольствію и призрѣнію, и отвѣтственность за исправное отбываніе слѣдующихъ съ нихъ казенныхъ и земскихъ, натуральныхъ и денежныхъ повинностей, на основаніяхъ, изложенныхъ ниже (Раздѣлъ III).

11. Крестьянамъ предоставляется право выкупать въ собственность усадебную ихъ осѣдлость, посредствомъ взноса опредѣленной выкупной суммы и съ соблюденіемъ правилъ, въ Мѣстныхъ Положеніяхъ изложенныхъ.

12. Съ согласія помѣщиковъ крестьяне могутъ, сверхъ усадебной осѣдлости, пріобрѣтать въ собственность, на основаніи общихъ законовъ, полевыя земли и другія угодья, отведенныя тѣмъ крестьянамъ въ постоянное пользованіе. Съ таковымъ пріобрѣтеніемъ крестьянами въ собственность ихъ надѣла, или опредѣленной въ Мѣстныхъ Положеніяхъ части онаго, прекращаются всѣ обязательныя поземельныя отношенія между помѣщиками и означенными крестьянами.

13. Независимо отъ способа, указаннаго въ предшествующей статьѣ, обязательныя поземельныя отношенія между помѣщиками и крестьянами прекращаются слѣдующими двумя способами:

1) если крестьяне добровольно откажутся, съ соблюденіемъ того порядка и тѣхъ условій, какіе опредѣлены въ Мѣстныхъ Положеніяхъ, отъ пользованія предоставленнымъ имъ надѣломъ, и

2) если крестьяне перейдутъ, съ соблюденіемъ всѣхъ установленныхъ для сего правилъ, въ другія сословія.

14. Дабы облегчить крестьянамъ пріобрѣтеніе въ собственность отведенныхъ имъ въ постоянное пользованіе земель, въ случаѣ добровольнаго на то соглашенія между помѣщикомъ и крестьянами, или въ случаѣ требованія самого помѣщика, Правительство оказываетъ пособіе, въ томъ размѣрѣ и тѣмъ порядкомъ, какіе опредѣлены въ особомъ Положеніи о выкупѣ крестьянами усадебной осѣдлости и о содѣйствіи Правительства къ пріобрѣтенію ими въ собственность полевыхъ угодій.

15. Крестьяне, вышедшіе изъ крѣпостной зависимости, но состоящіе въ обязательныхъ поземельныхъ отношеніяхъ къ помѣщикамъ, именуются временно-обязанными крестьянами.

16. Крестьяне, вышедшіе изъ крѣпостной зависимости и пріобрѣвшіе въ собственность поземельныя угодья на основаніяхъ, въ Положеніяхъ изложенныхъ, именуются крестьянами-собственниками.

17. Вышедшіе изъ крѣпостной зависимости крестьяне составляютъ, по дѣламъ хозяйственнымъ, сельскія общества, а для ближайшаго управленія и суда соединяются въ волости. Въ каждомъ сельскомъ обществѣ и въ каждой волости завѣдываніе общественными дѣлами предоставляется міру и его избранымъ, на основаніяхъ, въ семъ Положеніи изложенныхъ.

18. Помѣщику, впредь до прекращенія обязательныхъ къ нему отношеній крестьянъ, на его землѣ водворенныхъ, предоставляется вотчинная полиція и попечительство надъ обществомъ сихъ крестьянъ, на основаніи статей 148—163-й сего Положенія.

19. Крестьяне и общественныя ихъ учрежденія подчиняются общимъ губернскимъ и уѣзднымъ управленіямъ.

20. Для приведенія въ дѣйствіе Положеній о крестьянахъ и для разрѣшенія особыхъ дѣлъ, возникающихъ изъ обязательныхъ поземельныхъ отношеній между помѣщиками и временно-обязанными крестьянами, учреждаются въ каждой губерніи: 1) Губернское по крестьянскимъ дѣламъ Присутствіе; 2) Уѣздные Мировые Съѣзды, и 3) Мировые Посредники. Составъ, предметы вѣдомства, предѣлы власти и порядокъ дѣйствій сихъ учрежденій опредѣляются въ особомъ о нихъ Положеніи.

РАЗДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

О правахъ крестьянъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости.

ГЛАВА ПЕРВАЯ.

О ПРАВАХЪ ЛИЧНЫХЪ И ПО СОСТОЯНІЮ.

21. На крестьянъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости, распространяются общія постановленія законовъ гражданскихъ о правахъ и обязанностяхъ семейственныхъ. На семъ основаніи, для вступленія крестьянъ въ бракъ и распоряженія въ ихъ семейственныхъ дѣлахъ, не требуется дозволенія помѣщиковъ.

Примѣчаніе. Попеченіе о личности и объ имуществѣ малолѣтныхъ сиротъ возлагается на обязанность сельскихъ обществъ. Въ назначеніи опекуновъ и попечителей, въ повѣркѣ ихъ дѣйствій и во всѣхъ сего рода дѣлахъ, крестьяне руководствуются мѣстными своими обычаями. Если бы, въ распоряженіяхъ міра, родственники малолѣтнаго усмотрѣли что либо клонящееся къ его ущербу, то они могутъ обращаться къ защитѣ Мироваго Посредника.

22. Крестьяне, какъ отдѣльно, такъ и цѣлыми обществами, могутъ входить, на основаніи общихъ постановленій, во всякіе, закономъ дозволенные, договоры, обязательства и подряды:

1) съ частными лицами, по взаимному съ ними согласію, безъ ограниченія суммы съ той и другой стороны;

2) съ казною: безъ уплаты гильдейскихъ пошлинъ только по предметамъ крестьянской промышленности и по содержанію оброчныхъ статей и почтовыхъ лошадей, а со взятіемъ установленнаго на торговлю свидѣтельства или со внесеніемъ соотвѣтствующей суммы—по всякому роду дѣлъ, на общемъ для свободныхъ сельскихъ обывателей основаніи (Св. Зак. 1857 г. Т. X ч. 1. Зак. Гражд. Кн. IV Разд. III).

Примѣчаніе 1-е. Въ обезпеченіе договоровъ и обязательствъ съ казною, крестьяне могутъ представлять, независимо отъ общихъ залоговъ, указанныхъ въ законѣ, и ручательства своихъ обществъ, на основаніи правилъ, о обязательствахъ по договорамъ съ казною (Св. Зак. 1857 г. Т. X ч. 1 Зак. Гражд. Кн. IV). Земли, отведенныя помѣщиками въ пользованіе крестьянамъ, не могутъ, ни въ какомъ случаѣ, служить залогами по договорамъ и обязательствамъ крестьянъ съ казною или съ частными лицами.

5. Wynikające stąd obowiązujące terrytorjalne stosunki między obywatelami i włościanami, określają się przepisami, wyłożonemi tak w téj Ogólnéj, jak w Miejscowych Ustawach.

Uwaga. Te Miejscowe Ustawy są następujące: 1) dla 34 gubernij wielkorossyjskich, noworossyjskich i białoruskich; 2) dla gubernij małorossyjskich: Czernihowskiéj, Połtawskiéj i części Charkowskiéj; 3) dla Kijowskiéj, Podolskiéj i Wołyńskiéj gubernji; 4) dla Wileńskiéj, Grodzieńskiéj, Kowieńskiéj, Mińskiéj i części Witebskiéj gubernji. Prócz tego, do Miejscowych Ustaw dołączone zostały przepisy dodatkowe: 1) o urządzeniu włościan, osiadłych w majątkach drobnych właścicieli, i o udzieleniu tym ostatnim zapomog; 2) o ludziach, przypisanych do prywatnych górniczych zakładów i należących do wiedzy ministerjum skarbu; 3) o włościanach i robotnikach, pracujących w Permskich prywatnych górniczych zakładach i koło dobywania soli; 4) o włościanach, pracujących w fabrykach obywatelskich; 5) o włościanach i poddanych dworskich na ziemi Wojska Dońskiego; 6) o włościanach i poddanych dworskich w Stawropolskiéj gubernji; 7) o włościanach i poddanych dworskich na Syberji, i 8) o włościanach, którzy wyszli z poddańczéj zależności w obwodzie Bessarabskim.

6. Wydział ziemi i innych użytków włościanom, jak również przypadające za nie na rzecz obywateli powinności, ustanawiają się głównie wskutek dobrowolnéj między obywatelami i włościanami umowy z zachowaniem tylko następujących warunków:

1) ażeby wydział oddany włościanom na stałe użytkowanie, dla zapewnienia ich bytu i możności ścisłego wypełnienia powinności względem Rządu, nie był mniejszy od rozmiaru oznaczonego w tym celu w Miejscowych Ustawach;

2) ażeby powinności włościan na rzecz obywatela, które się odbywają robocizną, określały się nie inaczéj, jak czasowemi umowami, na termina nie dłuższe, jak trzyletnie (przyczém nie zabrania się jednak ponawiać te umowy, w razie zgodzenia się stron obiedwóch, ale także czasowie i nie dłużéj, jak na termin 3-letni), i

3) żeby w ogóle zawierane między obywatelami i włościanami umowy, nie sprzeciwiły się ogólnym prawom cywilnym i nie ścieśniały praw osobistych, majątkowych i stanowych, nadanych włościanom niniejszą Ustawą.

We wszystkich tych przypadkach, kiedy dobrowolna umowa między obywatelem a włościaninem nie dójdzie do skutku, wydział włościanom ziemi i odbywanie przez nich powinności, uskuteczniają się na ścisłéj zasadzie Miejscowych Ustaw.

7. Na tych zasadach sporządzają się listy nadawcze (уставныя грамоты), w których powinny być określone stałe terrytorjalne stosunki między każdym obywatelem a osiadłymi na jego ziemi włościanami. Sporządzenie takich listów nadawczych należeć będzie do samychże obywateli. Tak na sporządzenie onych, jako też na rozpatrzenie i wprowadzenie ich w wykonanie, naznacza się dwa lata, licząc od dnia zatwierdzenia niniejszéj Ustawy.

Uwaga. Szczegóły, tyczące się sporządzenia i wykonania listów nadawczych, znajdują się w Miejscowych Ustawach i w Przepisach o porządku wprowadzenia w wykonanie włościańskiéj ustawy.

8. Obywatele, wydzieliwszy włościanom na stałe użytkowanie ziemię, za ustanowione powinności, na podstawie Miejscowych Ustaw, nie są już więcéj obowiązani na przyszłość w żadnym przypadku, wydzielać im jakiéj kolwiekbądź prócz téj ilości ziemi.

9. Po wprowadzeniu niniejszéj ustawy, zdejmują się z obywateli: 1) obowiązki co do przekarmienia włościan i opieki nad nimi; 2) odpowiedzialność z rzeczy opłaty przez włościan należnych Rządowi podatków i odbywania przez nich pieniężnych i naturalnych powinności; 3) obowiązek stawania za włościan w sprawach cywilnych i kryminalnych, na mocy art 1119 Pr. o Stan. T. IX Zb. Pr. 1857 r. i 4) odpowiedzialność za nich we wszystkich skarbowych poszukiwaniach, jako to sztrafach, poszlinach i t. p.

10. Dla tego więc na samych włościan wkłada się obowiązek przeżywienia siebie i opieka nad potrzebującymi jéj, oraz odpowiedzialność za ściśle odbywanie przypadających od nich skarbowych i ziemskich, naturalnych i pieniężnych powinności, na zasadach wyłożonych niżéj (Rozdz. III).

11. Włościanom nadaje się prawo wykupna na własność siedzibowéj swéj osiadłości, wnosząc określoną wykupną summę, z zachowaniem przepisów, wyłożonych w Miejscowych Ustawach.

12. Za zgodą obywateli, włościanie będą mogli, prócz siedzibowéj osiadłości, nabywać na własność, na mocy praw obowiązujących, grunta rolne i inne użytki, wydzielone im na stałe użytkowanie. Po nabyciu przez włościan na własność wydzielonéj im ziemi, lub określonéj w Miejscowych Ustawach części onéj ustają, wszystkie obowiązujące terrytorjalne stosunki między obywatelami a temiż włościanami.

13. Niezależnie od sposobu wyłożonego w poprzedzającym artykule, obowiązujące terytorjalne stosunki między obywatelami a włościanami ustają jeszcze w dwóch następujących przypadkach:

1) Jeżeli włościanie dobrowolnie zrzekną się użytkowania z oddanego im wydziału ziemi, z zachowaniem jednak porządku i warunków określonych w Miejscowych Ustawach i

2) jeżeli włościanie przejdą do innych stanów, z zachowaniem wszystkich ustanowionych w tym celu przepisów.

14. Ażeby ułatwić włościanom nabycie na własność ziemi, oddanéj im na stałe użytkowanie, w razie dobrowolnéj umowy między obywatelem lub włościanami, lub w razie wymagania samego obywatela, Rząd będzie okazywał pomoc w rozmiarze i porządku określonym w oddzielnéj Ustawie o wykupie przez włościan siedzibowéj osiadłości i o współdziałaniu Rządu do nabycia przez nich na własność gruntów rolnych.

15. Włościanie, którzy wyszli z poddańczéj zależności, ale zostający w obowiązujących terrytorjalnych stosunkach z obywatelami, nazywać się będą czasowo-obowiązkowymi.

16. Włościanie, którzy wyszli z poddańczéj zależności i nabyli na własność ziemię, na zasadach wyłożonych w Ustawach, nazywać się będą włościanami-właścicielami.

17. Włościanie, którzy wyszli z poddańczéj zależności, składać będą, w sprawach gospodarskich wiejskie gromady, a dla bliższego zarządu i sądu, połączą się w gminy. W każdéj wiejskiéj gromadzie i w każdéj gminie, zawiadowstwo sprawami ogólnemi należeć będzie do gromady (міру) i jéj delegatów, na zasadach wyłożonych w téj Ustawie.

18. Obywatelowi, aż do czasu ustania obowiązujących z nim stosunków włościan, na jego ziemi osiadłych, służy prawo policji patrymonjalnéj i opieka nad gromadą włościan na mocy 148—163 art. téj Ustawy.

19. Włościanie i ich gminne urządzenia mają podlegać ogólnym gubernjalnym i powiatowym urzędom.

20. Dla wprowadzenia w wykonanie Ustaw o włościanach i dla rozstrzygania spraw oddzielnych, wynikających z obowiązujących terytorjalnych stosunków między właścicielami a czasowo-obowiązkowymi włościanami, ustanawiają się w każdéj gubernji: 1) Gubernjalny Urząd do spraw włościańskich; 2) Powiatowe Zjazdowe Urzędy i 3) Pośrednicy Pojednawczy. Skład, przedmioty do ich wiedzy należące, obręb władzy i porządek czynności tych urzędów, określone są w oddzielnéj o nich Ustawie.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O PRAWACH WŁOŚCIAN, KTÓRZY WYSZLI Z PODDAŃCZEJ ZALEŻNOŚCI.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O PRAWACH OSOBISTYCH I STANOWYCH.

21. Na włościan, którzy wyszli z poddańczéj zależności, rozciągają się ogólne postanowienia praw cywilnych o prawach i obowiązkach rodzinnych. Na téj zasadzie, dla wstąpienia w związki małżeńskie i dla rozrządzenia się w swoich sprawach familijnych, pozwolenie obywateli nie jest potrzebném.

Uwaga. Opieka nad osobą i majątkiem sierot, wkłada się na obowiązek wiejskich gromad. Przy naznaczeniu opiekunów i kuratorów, w sprawdzeniu ich czynności i we wszystkich tego rodzaju sprawach, włościanie postępować mają według miejscowych swoich zwyczajów. Gdyby krewni małoletniego spostrzegli w rozporządzeniach gromady, cośkolwiek dążącego ku widocznéj szkodzie jego, wówczas mogą udać się po obronę do Pośrednika Pojednawczego.

22. Włościanie, tak pojedyńczo wzięci, jak i całemi gromadami, mogą na mocy Praw Ogólnych, wchodzić we wszelkie, prawem dozwolone umowy, zobowiązania i podrady:

1) Z prywatnemi osobami, za wzajemną z niemi zgodą, bez ograniczenia summy z jednéj i z drugiéj strony;

2) Ze skarbem: bez opłaty gildyjnego poboru, tylko w gałęziach wiejskiego przemysłu i w dzierżawie artykułów czynszowych i koni pocztowych, a za wzięciem ustanowionego na handel świadectwa, lub za opłatą stosownéj summy, we wszystkich gałęziach interesów, na ogólnéj dla swobodnych włościan zasadzie (Zb. Pr. 1857 r. T. X. Cz. 1. Pr. Cyw. ks. IV. Rozdz. III)

Uwaga 1-sza. Dla zabezpieczenia umów i zobowiązań ze skarbem, włościanie mogą składać niezależnie od ogólnych, prawem określonych kaucij, i poręczenia swoich gromad, na mocy przepisów o zobowiązaniach się w umowach ze skarbem (Zb. Pr. 1857, T. X. Cz. I, Pr. Cyw. ks. IV) Ziemie, dane przez obywateli na użytkowanie włościanom, nie mogą w żadnym razie służyć za kaucję w umowach i zobowiązaniach się włościan ze skarbem lub z prywatnemi osobami.

Примѣчаніе 2-е. Сельскіе и волостные начальники не могутъ, пока состоятъ въ сихъ должностяхъ, заключать съ крестьянами своей волости обязательства по содержанію оброчныхъ статей и по исправленію какихъ либо повинностей.

23. Крестьянамъ, вышедшимъ изъ крѣпостной зависимости, предоставляется право, наравнѣ съ другими свободными сельскими обывателями и съ соблюденіемъ, установленныхъ въ общихъ законахъ и въ семъ Положенія, правилъ:

1) производить свободную торговлю, предоставленную крестьянамъ, безъ взятіи торговыхъ свидѣтельствъ и безъ платежа пошлинъ (Св. Зак. 1857 г. Т. XI ч. 2 Уст. Торг. ст. 295—298, 349—356 и 358);

2) открывать и содержать, на законномъ основаніи, фабрики и разныя промышленныя, торговыя и ремесленныя заведенія (Св. Зак. 1857 г. Т. XI ч. 2 Уст. Торг. ст. 335 и 349—356 и Уст. Фабр. ст. 48);

3) записываться въ цехи; произвоодть ремесла въ своихъ селеніяхъ, и продавать свои издѣлія, какъ въ селеніяхъ, такъ и въ городахъ (Св. Зак. 1857 г. Т. XI ч. 2 Уст. Торг. ст. 356);

4) вступать въ гильдіи, торговые разряды и соотвѣтствующіе онымъ подряды (Св. Зак. 1857 г. Т. XI ч. 2 ст. 234, 238—244 и 251—255.

Примѣчаніе. Правила объ открытіи вновь разнаго рода рромышленныхъ заведеній въ усадьбахъ, еще не выкупленныхъ крестьянами, излагаются въ Мѣстныхъ Положеніяхъ.

24. Куестьянамъ предоставляются слѣдуюшія права по искамъ, жалобамъ, ходатайству и суду:

1) по дѣламъ гражданскимъ: отыскивать свои права, вчинать иски и тяжбы и отвѣтствовать за себя, лично или чрезъ повѣренныхъ, а равно быть повѣренными, какъ крестьянъ своего общества, такъ и лицъ постороннихъ;

2) по дѣламъ уголовнымъ и полицейскимъ: подавать жалобы и охранять свои права всѣми дозволенными закономъ способами, лично и чрезъ повѣренныхъ, въ тѣхъ случаяхъ, когда участіе повѣреннаго допускается въ дѣлахъ уголовныхъ, и

3) быть свидѣтелями и поручителями на общемъ основаніи.

Примѣчаніе 1-е. По дѣламъ крестьянскихъ обществъ могутъ имѣть хожденіе, на правахъ повѣренныхъ, только лица, уполномоченныя на то мірскимъ приговоромъ.

Примѣчаніе 2-е. Хотя, на основаніи сей статьи, крестьяне на будущее, съ обнародованія сего Положенія, время получаютъ право иска и жалобы, какъ на постороннихъ лицъ, такъ и на владѣльца земли, на которой они водворены; но по такимъ дѣйствіямъ и распоряженіямъ помѣщиковъ, кои совершились до обнародованія сего Положенія, въ силу существовавшихъ крѣпостныхъ отношеній, начинать иски и тяжбы крестьянамъ воспрещается, кромѣ случаевъ, указанныхъ въ ст. 32-й.

Примѣчаніе 3-е. Денежныя взысканія съ крестьянъ производятся, примѣняясь къ правиламъ, постановленнымъ Св. Зак. 1857 г. Т. XII ч. 2 Уст. благоуст. каз. сел. въ статьяхъ 384—407-й. При продажѣ имущества крестьянъ на удовлетвореніе взысканія, изъ вырученныхъ денегъ, прежде всего и сполна, удовлетворяются недоимки по казеннымъ и помѣщичьимъ повинностямъ, а также по мірскимъ сборамъ, и за тѣмъ уже прочія взысканія, по соразмѣрности исковъ.

25. Крестьяне не могутъ быть подвергаемы никакому наказанію иначе, какъ по судебному приговору, или по законному распоряженію поставленныхъ надъ ними правительственныхъ и общественныхъ властей.

26. Крестьяне, въ тяжбахъ и спорахъ между собою, могутъ разбираться судебнымъ порядкомъ. Независимо отъ сего, они могутъ обращаться для разбирательства къ помѣщику, на землѣ коего они водворены, если самъ помѣщикъ и обѣ тяжущіяся стороны на сіе согласны. Въ семъ случаѣ на рѣшеніе помѣщика жалобы не допускаются, и рѣшеніе это приводится въ исполненіе.

27. Въ тѣхъ случаяхъ, когда крестьяне, какъ отдѣльно, такъ и отъ всего общества, уполномочиваютъ, на ходатайство по ихъ дѣламъ, помѣщиковъ, на земляхъ коихъ они водворены, довѣренности этого рода пишутся на простой бумагѣ и свидѣтельствуются Мировымъ Посредникомъ, установленнымъ для того порядкомъ.

28. Помѣщику предоставляется, для защиты крестьянъ, водворенныхъ на его землѣ, присутствовать, буде пожелаетъ, и безъ особаго на то отъ нихъ уполномочія, при слѣдствіяхъ, производимыхъ надъ крестьянами по дѣламъ о проступкахъ и преступленіяхъ, или къ коимъ они прикосновенны, и пользоватьея при семъ правами, указанными Св. Зак. 1857 г. Т. XV кн. 2 Судопр. Угол. въ ст. 152 и 153-й; Т. II ч. 1 Прил. къ Общ. Губ. Учр. ст. 4013 (примѣч.) и по 4-му Прод. № 2 Учр. Суд. Слѣдов. ст. 24; также получать по симъ дѣламъ справки въ Уѣздныхъ и Губернскихъ Учрежденіяхъ той губерніи, гдѣ сіи крестьяне жительствуютъ.

29. Крестьяне, вышедшіе изъ крѣпостной зависимости, какъ свободные сельскіе обыватели, получаютъ также слѣдующія права по состоянію:

1) на основаніи правилъ, въ семъ Положеніи изложенныхъ, участвовать на сходахъ въ составленіи мірскихъ приговоровъ и въ общественныхъ выборахъ; равно отправлять по выборамъ общественныя должности, установленныя закономъ;

2) перечисляться въ другія сословія и общества, по правиламъ, въ семъ Положеяіи изложеннымъ, а равно по собственному желанію, поступать въ военную службу и наниматься въ рекруты, на общемъ для сельскихъ обывателей основаніи;

3) отлучаться отъ мѣста жительства, съ соблюденіемъ правилъ, установленныхъ общими законами и настоящимъ положеніемъ;

4) отдавать дѣтей своихъ въ общія учебныя заведенія и поступать на службу по учебной, ученой и межевой частямъ, на основанія нравилъ, установленныхъ на сей предметъ для свободныхъ податныхъ сословій, по увольнительнымъ евидѣтельствамъ, съ исключеніемъ изъ податнаго оклада (Св. Зак. 1857 г. Т. III, Уст. о Служ. отъ Прав., ст. 60—63, 69, 73—75, 77 и 81; Т. V. Уст. о Под. ст. 316—320, и Т. X. ч. 3. Зак. Меж. ст. 267 и по Прод. III № 1 примѣч. къ ст. 271).

30. Крестьяне не могутъ быть лишены правъ состоянія, или ограничены въ сихъ правахъ иначе, какъ по суду или по приговору общества, утвержденному порядкомъ, установленнымъ въ семъ Положеніи.

ГЛАВА ВТОРАЯ.

О ПРАВАХЪ ПО ИМУЩЕСТВУ.

31. По обнародованіи сего Положенія крестьянамъ оставляется ихъ усадебная осѣдлость, впредь до пріобрѣтенія ими оной въ собственность, на правилахъ, опредѣленныхъ въ Положеніи о выкупѣ крестьянами усадебной осѣдлости и о содѣйствіи Правительства къ пріобрѣтенію ими въ собственность полевыхъ угодій. Все движимое имущество крестьнъ, какъ то: домашній и рабочій скотъ, земледѣльческія орудія и проч., на основаніи существующихъ постановленій, принадлежитъ вполнѣ крестьянамъ; мірскіе денежные капиталы и мірскіе же хлѣбные запасы составляютъ собственность крестьянскаго общества.

32. Земли, дома и вообще недвижимыя имущества, пріобрѣтенныя крестьянами въ прежнее время, на имя ихъ помѣщиковъ, укрѣпляются за крестьянами или ихъ наслѣдниками окончательно, по утвержденіи за ними сихъ имуществъ самими помѣщиками, или рѣшеніемъ мироваго учрежденія, на основсніи особыхъ правилъ, при семъ приложенныхъ.

33. Каждый крестьянинъ можетъ пріобрѣтать въ собственность недвижимыя и движимыя имущества, а также отчуждать оныя, отдавать ихъ въ залогъ и вообще распоряжаться ими, съ соблюденіемъ общихъ узаконеній, установленныхъ на сей предметъ для свободныхъ сельскихъ обывателей.

34. Сельское общество можетъ также, на основаніи общихъ законовъ, пріобрѣтать въ собственность движимыя и недвижимыя имущества. Землями, пріобрѣтенными въ собственность независимо отъ своего надѣла, общество можетъ распоряжаться по своему усмотрѣнію, раздѣлять ихъ между домохозяевами, и предоставлятъ каждому участокъ въ частную собственность, или оставлять сіи земли въ общемъ владѣніи всѣхъ домохозяевъ.

35. Право на участіе въ общемъ владѣніи собственностью, пріобрѣтенною обществомъ, каждый крестьянинъ, отдѣльно, можетъ уступить постороннему лицу не иначе, какъ съ согласія міра.

36. Каждый членъ сельскаго общества можетъ требовать, чтобы изъ состава земли, пріобрѣтенной въ общественную собственность, былъ ему выдѣленъ, въ частную собственность, участокъ, соразмѣрный съ долею его участія въ пріобрѣтеніи сей земли. Еели такой выдѣлъ окажется неудобнымъ или невозможнымъ, то обществу предоставляется удовлетворить крестьянина, желающаго выдѣлиться, деньгами, по взаимному соглашенію, или по оцѣнкѣ.

Примѣчаніе. Разборъ могущихъ возникать въ сихъ случаяхъ споровъ предоставляется Уѣздному Мировому Съѣзду.

37. Пріобрѣтенными въ собственность, на основаніи 11 и 12 статей сего Положенія, землями крестьянскаго надѣла и выкупленными усадьбами, крестьяне пользуются и распоряжаются, какъ своимъ достояніемъ, на правилахъ, изложенныхъ въ предъидущихъ статьяхъ (33, 34, 35 и 36), съ соблюденіемъ тѣхъ условій, на основаніи коихъ усадьбы и земли пріобрѣтены, и во всякомъ случаѣ съ тѣмъ ограниченіемъ, что въ продолженіе первыхъ девяти лѣтъ, со времени утвержденія сего Положенія, означенныя земли не могутъ быть отчуждаемы, или закладываемы по стороннимъ лицамъ, не принадлежащимъ къ обществу; но переуступка и отдача въ залогъ такихъ земель членамъ того же сельскаго общества не воспрещается.

Примѣчаніе. О порядкѣ пользованія и распоряженія землями крестьянскаго надѣла, которыя будутъ пріобрѣтены крестьянами въ собственность, съ пособіемъ отъ Правительства, излагаются подробныя правила въ Положеніи о выкупѣ крестьянами усадебной осѣдлости и о содѣйствіи Правительства къ пріобрѣтенію ими въ собственность полевыхъ угодій.

38. Въ порядкѣ наслѣдованія имуществомъ крестьянамъ дозволяется руководствоваться мѣстными своими обычаями.

39. Имущество, оставшееся послѣ крестьянъ, умершихъ безъ наслѣдниковъ (выморочное), поступаетъ въ пользу того сельскаго общества, въ предѣлахъ коего имущество сіе находится. (продолж. впред).

Uwaga 2-ga. Naczelnicy gromad i gmin, póki zostają w tych urzędach, nie mogą zawierać z włościanami swoich gmin umów, co do dzierżawy artykułów czynszowych i co do odbywania jakichkolwiek bądź powinności.

23. Włościanom, którzy wyszli z poddaństwa, nadaje się prawo na równi z innymi swobodnymi włościanami i z zachowaniem przcpisów, ustanowionych w prawodawstwie ogólném i w téj Ustawie:

1) Prowadzić swobodnie handel, dozwolony włościanom, bez brania handlowych świadectw i bez opłaty poboru (poszlin) (Zb. Pr. 1857, T. XI, Cz 2, Ust. handl. art. 295—298, 349—356 i 358);

2) Zakładać i utrzymywać, na zasadzie prawnéj, fabryki i różne przemysłowe, handlowe i rzemieślnicze zakłady (Zb. Pr. 1857, T. XI, Cz. 2, Ust. handl. art. 335, 349—356 i Ust. fabr. art. 48);

3) Zapisywać się do cechów, trudnić się rzemiosłem w miejscowych wsiach i przedawać swoje wyroby we wsiach również jak i w miastach (Zb. Pr. 1857, T. XI, Cz. 2, Ust. handl. art. 356);

4) Zapisywać się do gildyj, handlowych korporacij i odpowiadających onym poddziałów (Zb. Pr. 1857, T. XI, Cz. 2, art. 234, 238—244, 251—255).

Uwaga. Przepisy o utworzeniu nowych przemysłowych zakładów, w siedzibach niewykupionych jeszcze przez włościan, wykładają się w Miejscowych Ustawach.

24. Włościanom nadają się następujące prawa w procesach, skargach, w obronie i w sądzie:

1) W sprawach cywilnych, mogą dochodzić praw swoich, wszczynać powodowe procesa i skargi i odpowiadać za siebie osobiście lub przez upełnomocnionych, jak również mogą być pełnomocnikami tak włościan swojéj gminy, jak i osób postronnych;

2) W sprawach kryminalnych i policyjnych: zanosić skargi i bronić praw swoich wszelkiemi, prawem dozwolonemi sposobami, osobiście lub przez pełnomocników, w tych razach, kiedy uczęstnictwo pełnomocnika pozwala się w sprawach kryminalnych, i

3) Być świadkami i poręczycielami na ogólnéj zasadzie.

Uwaga 1-sza. W sprawach włościańskich gromad, mogą chodzić koło interesów w stopniu pełnomocników tylko osoby, upoważnione do tego przez wyrok gromady (мірскимъ приговоромъ).

Uwaga 2-ga. Chociaż na podstawie tego artykułu, włościanie na przyszłość od chwili ogłoszenia téj Ustawy, otrzymują prawo wszczynania procesu i skargi, tak na postronne osoby, jak i na właściciela ziemi, na któréj są osiadli; lecz na czynności i rozporządzenia obywateli, które miały miejsce przed ogłoszeniem téj Ustawy, na mocy istniejących stosunków włościańskiego poddaństwa, zanosić skargi i wszczynać procesa, włościanom zabrania się, z wyjątkiem przypadków, objętych 32-m artykułem.

Uwaga 3cia. Pieniężne poszukiwania na włośeianach, odbywają się, stosownie do przepisów, wyłożonych w Zb. Pr. 1857, T. XII, Cz. 2. Ust. o porz. skarb. wsi w art. 384—407. Przy sprzedaży majętności włościan, dla uczynienia zadość poszukiwaniom, z wyręczonéj summy, przedewszystkiém i całkowicie opłacają się zaległości skarbowych i obywatelskich powinności, a takoż gromadzkich poborów, a potém dopiero inne pretensje, stosownie do stopnia procesów (исковъ).

25. Włościanie nie mogą podlegać żadnéj karze inaczéj, jak tylko za wyrokiem sądowym, albo w skutek prawomocnego rozporządzenia postanowionych nad nimi władz rządowych i gminowych.

26. Włościanie, w sprawach i sporach pomiędzy sobą, mogą rozpierać się drogą sądu. Niezależnie od tego, mogą udawać się dla rozsądzenia do obywatela, na ziemi którego są osiadli, jeżeli na to się zgodzą i sam obywatel i obie spierające się między sobą strony. W takim razie, skargi na wyrok obywatela nie mogą mieć miejsca i wyrok ten wprowadza się w wykonanie.

27. W tych razach, kiedy włościanie oddzielnie lub w imieniu całéj gromady, upoważniają do chodzenia koło interesów swoich, obywateli, na ziemiach których są osiadli, pełnomocnictwa tego rodzaju piszą się na prostym papierze i poświadczają się przez Pośrednika Pojednawczego, koleją przepisaną.

28. Obywatelowi pozwala się, dla obrony włościan, na jego ziemi osiadłych, jeżeli zechce, i bez osóbnego na to od nich pełnomocnictwa, być obecnym przy śledztwach zarządzonych nad włościanami w sprawach o wykroczeniach i przestępstwach, lub do których oni wmięszani zostali, i używać przytém praw, określonych w Zb. Pr. 1857, T. XV ks. 2, Proced. krym. art. 152 i 153; T. II, Cz. 1, Dod. do Og. Gub. Ust. art. 4013 (uwaga) i w 4. dalszym ciągu N. 2, Ust. Sąd. Śled, art. 24; takoż zasięgać w tych sprawach potrzebnych wiadomości w Powiatowych i Gubernjalnych urzędach téj gubernji, w któréj mieszkają ciż włościanie.

29. Włościanie, którzy wyszli z poddaństwa, jako swobodni włościanie, otrzymują takoż następujące prawa stanu:

1) Na zasadzie przepisów w téj Ustawie wyłożonych, mogą uczęstniczyć na schadzkach w ferowaniu gromadzkich wyroków i w wyborach gromadzkich; jak również spełniać z wyboru gromadzkie urzędy prawem ustanowione;

2) Przechodzić do drugich stanów i gromad, według przepisów, w téj Ustawie wyłożonych, jak również z własnéj woli wstępować do służby wojskowéj i najmować się w rekruty, na zasadzie ogólnéj dla włościan;

3) Wydalać się z miejsca stałego zamieszkania, z zachowaniem przepisów, ustanowionych w prawodawstwie ogólném i niniejszą Ustawą;

4) Oddawać dzieci swoje do ogólnych naukowych zakładów i wstępować do służby w gałęzi naukowéj, uczonéj i granicznéj, na zasadzie przepisów, ustanowionych w tym celu dla swobodnych podatkowych stanów, i na mocy świadectw uwalniających, z wyłączeniem ze stanu podatkowego. (Zb. Pr. 1557; T. III, Ust. o służ. Rząd. art. 60—63, 69, 73—75, 77 i 81; T. V, Ust. o pod. art 316—320 i T. X, Cz. 3, Pr. Granicz. art. 267 i dal. ciąg III N. 1, uwaga do art. 271.)

30. Włościanie mogą być pozbawieni praw stanu lub podlegać jakiemukolwiek ograniczeniu tych praw nieinaczéj, jak w skutek wyroku sądu lub gromady zatwierdzonego koleją, w téj Ustawie przepisaną.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O PRAWACH MAJĄTKOWYCH.

31. Po ogłoszeniu téj ustawy, włościanom zostawia się siedzibowa ich osiadłość, nim ją nabędą na własność, na zasadzie przepisów określonych w Ustawie o wykupnie przez włościan siedzibowéj osiadłości i o współdziałaniu Rządu ku nabyciu przez nich na własność gruntów rolnych. Cały ruchomy majątek włościan, jako to: domowe i robocze żywioły, rolnicze narzędzia i t. p. na zasadzie istniejących przepisów należy w zupełności do włościan; gromadzkie pieniężne kapitały i zapasy zbożowe stanowią własność włościańskiéj gromady.

32. Ziemie, domy i w ogóle nieruchome majątki, nabywane przez włościan w uprzednim czasie, na imię swoich obywateli, przyznają się wieczyście na imię włościan lub ich sukcessorów ostatecznie, przez zatwierdzenie dla nich tych majątków przez samych obywateli, albo wyrokiem polubownéj instytucji, na zasadzie osóbnych przepisów tu załączonych.

33. Każdy włościanin może nabywać na własność nieruchome i ruchome majątki, a także zbywać je, oddawać w zastaw i w ogóle rozporządzać się niemi z zachowaniem ogólnych praw, postanowionych w tym celu dla swobodnych włościan.

34. Wiejska gromada może także, na zasadzie praw ogólnych, nabywać na własność ruchome i nieruchome majątki. Gruntami nabytemi na własność niezależnie od wydzielonéj jéj ziemi, gromada może się rozporządzać wedle swéj uwagi, rozdzielać je między gospodarzami i nadawać każdemu uczątek na własność prywatną, albo zostawiać te ziemie we wspólném władaniu wszystkich gospodarzów.

35. Prawo do udziału we wspólném władaniu własnością, nabytą przez gromadę, każdy włościanin oddzielnie może ustąpić postronnéj osobie nie inaczéj jak za zgodą gromady.

36. Każdy członek wiejskiéj gromady może żądać, ażeby z ogółu ziemi nabytéj na własność gromadzką, wydzielony był jemu na własność prywatną, uczątek, odpowiadający stopniowi jego uczęstnictwa w nabyciu téj ziemi. Jeżeli wydział takowy okaże się niedogodnym lub niepodobnym, to gromadzie wolno uczynić zadość włościaninowi życzącemu wydziału, pieniędzmi, za zgodą wzajemną lub według szacunku.

Uwaga. Roztrząsanie wynikać w tych razach mogących sporów należeć będzie do Powiatowego Zjazdowego Urzędu.

37. Nabytemi na własność, na zasadzie 11 i 12 artykułów niniejszéj Ustawy, gruntami wydziału włościańskiego i wykupionemi siedzibami, włościanie użytkują i rozporządzają się jak swoim majątkiem, na zasadzie przepisów, wyłożonych w poprzedzających artykułach (33, 34, 35 i 36), z zachowaniem warunków, na podstawie których zostały nabyte siedziby i grunta, i w każdym razie z tém ograniczeniem, że w ciąg pierwszych lat dziewięciu, od czasu zatwierdzenia téj Ustawy, oznaczone ziemie nie mogą być zbywane, lub zastawiane osobom postronnym, nie należącym do gromady; lecz ustąpienie i oddanie w zastaw tych gruntów członkom téj saméj gromady wiejskiéj nie zabrania się.

Uwaga. O kolei użytkowania i rozporządzenia gruntami wydziału włościańskiego, które będą nabyte przez włościan na własność, z pomocą daną ze strony Rządu, wykładają się szczegółowe przepisy w Ustawie o wykupie przez włościan siedzibowéj osiadłości i o współdziałaniu Rządu, ku ułatwieniu nabycia przez nich na własność gruntów rolnych.

38. W kolei dziedziczenia majątku, pozwala się włościanom przewodniczyć się miejscowemi swemi zwyczajami.

39. Majątek pozostały po włościanach zmarłych bez sukcessorów (odumarszczyzna), przechodzi na korzyść téj wiejskiéj gromady, w obrębie któréj ten majątek się znajduje. (dalszy ciąg nastąpi).

WIADOMOSCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGOLNY.

Rozprawy parlamentu francuzkiego nad zadaniem rzymskiem, przybrały tak ogromne rozmiary; ich wpływ na przyszłą dolę półwyspu może stać się tak stanowczym, że najpierwszym dzisiaj obowiązkiem dziennikarstwa, jest udzielanie czytelnikom najdokładniejszych wiadomości o wszystkich przejawach rzeczonych rozpraw. Staraliśmy się, o ile nam czas i miejsce dozwoliły, przedstawiać wierny obraz ścierających się z sobą mniemań. Postępując i daléj w téj drodze, donosimy o tém co zaszło na ostatniem posiedzeniu senatu przed zagłosowaniem adresu:

Kiedy telegraf ogłosił o poprawie, mającéj na celu bliższe określenie mniemania senatu, iż rząd francuzki powinien utrzymać w Rzymie władzę świecką Papieża; zdawało się nam potrzebnem czekać na sprawozdanie posiedzenia, dla rozczytania się w mowach, w skutek których rzeczona poprawa została przedstawioną. Gdy senat w rozbiorze projektu adresu przyszedł do miejsca, mówiącego o sprawach rzymskich, znalazł podane dwie poprawy: **jedna**, o któréj mało mówiono, zmierzała do silniejszego wyrażenia obowiązku, spadającego na Włochy,— opiekowania się głową katolicyzmu, któréj straż została im powierzoną; **druga**, podpisana przez jenerała Gemeau, admirała Romain-Desfossés, wice-hrabiego de Suleau, książęcia Padwy i pana Leverrier, była następnego brzmienia:

„Wszakże najmocniejsza nadzieja nasza spoczywa w opiekuńczem i niezmordowaném ręku waszéj cesarskiej mości. Synowskie przywiązanie twoje, najjaśniejszy panie, do świętej sprawy, któréj nie mieszasz ze sprawą knowań, przybierających jéj maskę, nieustannie objawiało się w obronie władzy świeckiéj Ojca świętego; senat więc nie waha się zespolić w sposób najzupełniejszy ze wszystkiemi czynnościami twojéj polityki uczciwéj, umiarkowanéj i wytrwałéj. Na przyszłość nie przestaniemy pokładać ufności naszéj w monarsze, który osłania papiestwo chorągwią francuzką i **utrzymuje w Rzymie władzę świecką stolicy świętéj jako rękojmią niepodległości jéj duchownéj władzy.**

Wyrazy podkreślone miały zastąpić następne, znajdujące się w pierwotnym projekcie adresu:

„Który pomagał mu w nieszczęściach i został najczujniejszym i najwierniejszym strażnikiem Rzymu i papieskiego tronu.“ Przedstawiona przez jenerała Gemeau i jego zwolenników poprawa, była zbijaną przez hr. Casabianca, w imieniu większości kommissji adresowéj i przez pana Baroche, prezesa rady stanu w imieniu rządu. Przemawiali za poprawą ks. Murat, hr de Bourqueney, pierwszy prezydent Barth, członek mniejszości kommisji adressowéj, tudzież książe Padwy. Kardynał Donnet, jenerał Gemeau i pan Tourangin podobnież chcieli mówić za poprawą, ale większość senatu, niechcąc ich słuchać, wyrzekła zamknięcie rozpraw.

Nim je podamy w całéj rozciągłości, ograniczymy się na tém miejscu przytoczeniem najwybitniejszych szczegółów i oświadczeń, przekonywających, że odrzucenie poprawy nie pociąga bynajmniéj za sobą potwierdzenia projektu, podanego przez ks. Napoleona, i że głosowanie nie było niczém więcéj, tylko wynurzeniem ufności w polityce cesarskiéj, przedstawionéj przez ministrów, jako zawsze i dotąd skłonnéj do opiekowania się papieżem i jego władzą świecką w obrębach możliwości.

Hr. Casabianca za główny dowód przeciw poprawie stawił, iż była niepotrzebną, i że przyjęcie tego, co rząd zbija, mogło być **poczytane za granicą za krok nieufności w polityce cesarskiéj**. Nadto, hrabia Casabianca dodał, iż byłoby potwarzać cesarza, podejrzewając go o chęć zmiany polityki względem papieża, którą sam określił w następnych słowach swéj mowy:

„Francja nie wyrzecze się szlachetnego posłannictwa, jakie spełnia w Rzymie. Widzimy rękojmię tego we wspaniałomyślności cesarza, utrzymującego sprawę, od innych państw katolickich zaledwie odbierającą płonne objawy nieczynnego spółczucia. Zaiste, wojska nasze pozostaną w Rzymie dla odpierania od Ojca św. wszelkich napaści, bądź wewnętrznych, bądź zewnętrznych.“

Pan Baroche ze swojéj strony, dla uspokojenia wszelkich obaw, zawołał!

„Radzono Ojcu św.; namawiano go do opuszczenia wiecznego miasta. Któż stanął na przeszkodzie w spełnieniu tego opłakanego kroku? Oto rząd cesarski. Usilne przełożenia naszéj dyplomacji nie dozwoliły ziścić tej myśli. Jeżeli Ojciec św. przebywa dzisiaj w swojej stolicy, świat winien to radom cesarstwa. Czyż to postępowanie jest postępowaniem rządu machiawelskiego?“

Nieco niżéj pan Baroche dodaje:

„Czyż rząd podwoiłby siły swéj załogi, gdyby ją miał wycofać? czyż na to rozstawił swe czaty w około państwa Ojca św.? Zaprawdę, to wszystko nie zwiastuje opuszczenia.“

Pan Baroche kończy:

„Niech senat sądząc z przeszłości, ufa w przyszłość; tego wymaga po nim projekt adresu; na tém zaś polu wszystkie mniemania mogą zejść się z sobą i wszystkie sumienia mogą się uspokoić!!“

Jasno stąd widać, że senat ograniczył się wyrażeniem swéj ufności w cesarzu, lecz aby dójść do tego, ministrowie musieli zapewnić, że rząd nie opuści obrony władzy świeckiéj papieża; jakoż pan Baroche najmocniéj usiłował dowieść, że oparł się, mimo natarczywość Anglji, dążeniom Piemontu. Senat pragnie, aby Francja nie ustawała w orędownictwie nad Rzymem; niemniéj atoli przyznać i to należy, że to usposobienie senatu nie uspakaja mniemania katolickiego we Francji, ani umysłów, które przez polityczne rozumowanie do tego doszły, iż sądzą za rzecz niezbędną, zachowanie przez Ojca św. władzy świeckiéj, jako podstawę wsparcia i rękojmię jego władzy duchownéj. Czego trwożni pragnęli, tego jednak otrzymać nie mogli, bo ministrowie nie chcieli stanowczo oświadczyć, że jest postanowieniem cesarza bronić zawsze, i bądź co bądź, władzy świeckiéj papieża; dopóki to nie nastąpi, katolicy uspokoić się nie mogą, bo chociaż pan Baroche wiele powiedział dla uspokojenia zwolenników papiestwa i obrońców władzy świeckiéj, uderzyły jednak następne wyrazy jego mowy, dające dużo do myślenia: „Niepodobna dać rękojmi rządom, przeciw nim samym.“ Te słowa, wymówione po wyliczeniu wszystkiego, co Francja uczyniła dla papieskiego rządu i po wyłożeniu, jak źle jéj rady w Rzymie przyjmowano, czyż nie każą wierzyć, że od dziś dnia mężowie kierujący polityką Francji jasno widzą, iż jeśli kancellarja rzymska nie odstąpi swego uporu, wówczas Francja nie będzie mogła wiecznie być orędowniczką, zwłaszcza, że jéj opieka jest raczéj cierpianą jak konieczność; że nie obudza wdzięczności; że nakoniec Rzym wsparcie siły zbrojnéj przyjmuje, rady zaś wręcz odrzuca.“

W izbie prawodawczéj, jak to z przeszłego poglądu wiadomo, rozpoczęły się rozprawy ogólne nad adresem, d. 11 marca. Pan Kolb-Bernard bronił z nadzwyczajną mocą wymowy władzy świeckiéj papieskiéj; nazajutrz, to jest d. 12, pan Plichon czytał nadzwyczaj obszerny głos w tymże duchu, i nie tylko gwałtownie potępiał politykę Piemoncką, ale z taką surowością naganiał postępowanie rządu francuzkiego, że pan Baroche żwawo zgromić go musiał, zarzucając, że nigdy w podobny sposób nie przemawiano w zgromadzeniu przedstawicieli francuzkich. Hr. Flavigny wyraził na dniu wczorajszym chęć dowiedzenia się, jaka jest prawdziwa myśl rządu o mowie, wyrzeczonéj w senacie przez ks. Napoleona. Dziś powtórzył toż pytanie; lecz pan Baroche, odwołując się do zwyczajów parlamentowych pod przeszłym rządem, oświadczywszy, że jedna izba ma prawo zajmować się głosami wyrzeczonemi w drugiéj, dodał:

„Przyczyna tego prosta; w parlamentowych naszych walkach konieczném jest, aby oskarżeni bronić się mogli. Jeżeli przeto hr. Flavigny miałby zbijać mowę ks. Napoleona, jego cesarska wysokość powinienby albo być obecnym w izbie prawodawczéj, albo posiadać w niéj swego przedstawiciela; co gdy jest niepodobném, nie sądzę, aby można dozwolić hr. Flavigny mówić w tym przedmiocie.

Na posiedzeniu d. 13 marca, ciało prawodawcze zamknęło ogólne rozprawy nad adresem, po wysłuchaniu trzech mówców: pp. **Keller**, **Billault** i **Taillefer**.

Głos pana Keller dał poznać znakomitego mówcę i zawziętego przeciwnika polityki, popieranéj dotąd przez rząd francuzki we Włoszech. „Czas już, zawołał pan Keller, wiedzieć, kto ma słuszność: czy ci co wierzą słowom rządu; czy ci, którzy sądzą go z jego czynów.“ Niżéj zaś: „Francja zawsze umiała opierać się w słowach; zawsze ustępowała Piemontowi w uczynkach.“ I jeszcze daléj: „Daremnie szukać usprawiedliwień lub pozornych wymówek; Francja jest rzeczywiście odpowiedzialną za wszystko, co Piemont zrządził we Włoszech, a nawet z pewnego względu, Francja mniéj usprawiedliwioną być może, niż Piemont, który niejednokrotnie wyznawał, że jest nadto bezsilnym, aby mógł stawić czoło rewolucyjnym namiętnościom.“

W innem miejscu swéj mowy, pan Keller bije na depeszę 10 kwietnia 1860, przesłaną przez ks. de Grammont, twierdząc, że jest łataniną rozmaitych listów, niegodną zajmować miejsce w zbiorze pism rządowych. Pan Keller odczytał wyjątek z listu do cesarza, pisanego przez **Feliksa Orsini**; wyjątek umieszczony przed kilku laty w **Monitorze**, następnego brzmienia:

„Dla utrzymania istniejącéj równowagi w Europie, należy albo wyzwolić Włochy, albo jeszcze wzmocnić więzy, któremi Austrja trzyma je w niewoli. Żądać aby krew Francji przelewać się miała za Włochów, nie jest w méj myśli, Włochy błagają tylko, aby Francja nie wtrącała się w walkę, błagają aby Francja nie dozwoliła Niemcom dopomagać Austrji w bojach, wkrótce zapalić się mogących. Owoż, wasza cesarska mość uczynić to możesz, jeśli zechcesz. Pamiętaj najjaśniejszy panie, że dopóki Włochy nie będą niepodległe, spokojność Europy i twoja własna, będzie czczém urojeniem.“

Po odczytaniu tego miejsca, mówca zawołał:

“Któż to, mości panowie, odzywa się tak dumnym i zdradliwym językiem? któż to nakazuje Francji, pod utratą własnéj spokojności, aby pozwoliła dokończyć roboty 1848 roku? Oto rewolucja włoska, kierowana przez Anglję i wcielona w osobie Feliksa Orsini. W obec téj zbrodni najohydniejszéj między zbrodniami, czy pamiętacie, z jakim zapałem najpierwsza z rzędu owych sławnych broszur, oddawała na potępienie całego świata te tajemne stowarzyszenia, podnoszące mord do wysokości nauki, wysyłające swych zabójców, opatrzonych pasportami i czekające pod pobłażaniem gościnności angielskiéj, wypadku swych knowań. Czy pamiętacie, jaki zapał ogarnął był wójsko francuzkie i wszystkie wielkie władze państwa, gotowe rzucić się na Anglję dla wydarcia jéj winowajców? Nie mogąc ich doścignąć, chciano przynajmniéj ukarać ich spólników. Posunięto się aż do uchwalenia praw powszechnego bezpieczeństwa, których nie oceniam, ale które powinny by nas uczynić pobłażliwszymi dla podobnych środków, przedsiębranych po innych krajach. (poruszenie).

Któżby, mości panowie, uwierzył wówczas, że właśnie ten sam rewolucyjny programmat ziści się co do słowa we Włoszech? i w ścianach téj izby stanie jak przedmiot naszego uwielbienia! Ta sama rewolucja pod opieką Anglji, przez ręce Piemontu, i pod maską wolności, urządza od Alp aż do podnóża Etny, proskrypcje i sądy doraźne; rozstrzeliwa księży, niewiasty i pacholęta; bombarduje nawet szpitale! przekupuje i z góry przepowiada wybuch na powietrze prochowni; urąga się powszechnemu głosowaniu i zapowiedziawszy, że ludność jednomyślnie okrzyknęła Wiktora Emmanuela, sama ją nazajutrz dziesiątkuje. Ona to nazywa podłymi mordercami tych, co mają szlachetną odwagę stawić jéj czoło, a sama rozwiesza po całym półwyspie wizerunki Orsiniego, jako oswobodziciela Włoch, w Neapolu zaś wyznacza dożywotnią płacę rodzinie Milano; (Na niektórych ławach: tak jest! tak!—tak było!); ona to ukazując nam w jednem ręku bomby i sztylety, a w drugiem błyskotkę fałszywéj wziętości, spodziewa się u bram naszych utworzyć państwo jednolite i rewolucyjne z 25 miljonów mieszkańców.

Dla tych nienasyconych sprzymierzeńców mało jeszcze było zagarnąć Romanję, Marchje, Neapol i Sycylję,; trzeba będąc logicznymi, dać im Rzym— Rzym, jedynie możliwą stolicę Włoch jednolitych, Rzym, węgielny kamień katolickiego świata i wpływ francuzkiego w Europie. (Bardzo dobrze!). Dziś może, w chwili kiedy to mówię, parlament Włoski dopomina się u nas o to ostatnie ustępstwo, albo przynajmniéj o lewy brzeg Tybru, Izby i Francja zapytują u rządu: czy na to zezwoli? a rząd nie odpowiada!

Pan minister Billault. Odpowiedź będzie dana późniéj!

Pan Keller. A więc ja odpowiem! Nie, nieośmielicie się odmówić!

Pan Billault zrozumiał, że dłużéj zwlekać nienależało. Świetnie odparł zarzuty przeciwnika; niedał wszakże dostatecznéj odpowiedzi. Nim ją późniéj w całéj rozciągłości powtórzymy, umieszczamy tu koniec domówienia:

„Czyż mamy znowu rozwinąć całą sprawę papiestwa? Wyznam, iż wcale tego nie pragnę. Rozumiem, iż roztropność radzi odłożyć ten przedmiot do rozbioru paragrafów. Wówczas udzielimy wszystkie żądane wyjaśnienia: Ani mój zacny towarzysz, ani ja sam, nie chcieliśmy wchodzić w szczegóły; zdawało się nam bowiem, że się to nie zgadzało z ogólnemi rozprawami. Ale, jeżeli zechcecie nastawać bliżéj na to pytanie przy rozbiorze paragrafów, najchętniéj będziemy na wasze usługi z całą jasnością i ścisłością słowa.“

Na tém przerwały się rozprawy o Włoszech, aby wrócić do nich z większą jeszcze żwawością przy rozbiorze paragrafów, rozbiorze tém żywszym, że obiecane wyjaśnienia przez pp. Baroche i Billault, zajęcie powszechne jeszcze silniéj spotęgują.

Na posiedzeniu 14 marca, pytanie Włoskie nie było dotknięte. Izba przystąpiła do odczytania pierwszego paragrafu. Wnet p. **Juljusz Favre** wystąpił z poprawą, podpisaną przez pp. **Darimon**, **Picard**, **Henon** i **Olivier**, następnego brzmienia:

„Aby przywrócone przedstawicielom kraju prawo kontroli w ścieśnionych granicach ostatniego dekretu mogło przynieść owoc, potrzebném jest uchylenie prawa powszechnego bezpieczeństwa i wszystkie inne prawa wyjątkowe; oswobodzić prassę od samowolnego zarządu; wrócić życie władzy municypalnéj i siłę głosowaniu powszechnemu przez rzetelność jego działań i przez uszanowanie dla prawa.“

W następnym numerze podamy treść głosów pp. **Juljusza Favre** i **Olivier**, oraz odpowiedzi ministrów: **Baroche** i **Billault**. Zamilczeć jednak w tém miejscu nie możemy, że obrony władzy świeckiéj papieskiéj, odbyte w senacie i izbie prawodawczéj, więcéj szkody niż pożytku dworowi rzymskiemu przyniosły. Osoby co ją na siebie przyjęły, są rządowi niemiłe. Z obozów: legistymistowskiego i rewolucyjnego, wypadły najsilniejsze gromy przeciw polityce cesarza; skutek ich jest żaden, bo większość senatorów i przedstawicieli ludu, bezwarunkową ufność pokłada w mądrości Napoleona III; obrońcy zaś władzy świeckiéj zdradzili się z tak wstecznemi dążeniami, że Francja je potępiając, potępić koniecznie musi i samą bronioną sprawę. Nadto, niektórzy z mówców czytali swoje głosy, lub raczéj, jak wieść niesie, cudze, zawczasu przez najzdolniejszych klerykalnych pisarzów wypracowane. Domysł ten taką zyskał wiarę, że dzienniki wołać już poczynają, aby nową uchwałą zabronić wszelkiego czytania mów w izbach. Lecz zostawując wypadek tych wielkich obrad blizkiemu ich rozwiązaniu, wspomnijmy choć pobieżnie o ważnych pismach i notach, które się w ciągu kilku ostatnich dni ukazały.

Na czele ich słusznie postawić należy ogłoszoną z woli rządu rossyjskiego odpowiedź, na sprawozdanie wielkiego wezyra, złożone sułtanowi po zwiedzeniu krajów chrześcijańskich Turcji Europejskiéj. Krew w żyłach się ścina, czytając opis okrucieństw, bezwstydu i zwierzęcéj dzikości, jakich dopuszczają się bezkarnie muzułmanie nad nieszczęśliwą ludnością chrześcijańską. Skoro odpowiedź rządu tureckiego, któréj ogłoszenie dzienniki zapowiedziały, otrzymamy, podamy oba te pisma do wiadomości czytelników.

Daléj idzie depesza kardynała Antonelli, wymierzona rzekomo przeciw broszurze: **Rzym, Francja i Włochy**; ale istotnie przeciw Napoleonowi III. Najsłabszą stroną tego pisma jest wyznanie sekretarza stanu, że jeszcze w r. 1849 w Gaecie Pius IX przyrzekł mocarstwom, że reformy państwu swojemu nada; że treść ich była już za wspólną zgodą gabinetów obmyślona, lecz, jak kardynał Antonelli twierdzi, przez lat 10 nie podobna było przystąpić do wprowadzenia ich w życie. Dwa ostatnie upłynione lata nie były czasem na to dogodnym, dla rozruchów Włochami miotających i dla odmowy dworów, a raczéj Francji, przywrócenia mocą Legacij do posłuszeństwa ojcu św. Dziwny dowód! Dla tego, że część poddanych papieskich wyłamała się z posłuszeństwa, Antonelli karze tych, co w wierności wytrwali, pozbawieniem wszelkich rozumnych rękojmi.

W Austrji, zbierają się groźne chmury. Sejm Węgierski już jest tak blizki, a porozumienie między ministrami węgierskimi i niemieckimi o całe niebo dalekie.

W Prusiech, izba panów systematycznie odrzuca najważniejsze prawa, przez rząd wnoszone i niechce ani kroku ustąpić ze swego stanowiska. Rzeczy i w Austrji i w Prusiech tak niebezpieczny biorą kierunek, że w cesarstwie Franciszka-Józefa może przyjść do przemocnego stłumienia praw, nawet świeżo przyznanych, a w królestwie Wilhelma I, ten pan mądry i legalność wysoko szanujący, może zamachem stanu, będzie musiał skruszyć zapamiętałość izby panów.

Francja.

Senat.

Posiedzenie 1-go marca.

Po zawieszeniu posiedzenia przez kwadrans, ks. Napoleon znowu głos zabiera:

ВИЛЕНСКАЯ ХРОНИКА.

12 марта 1361 года.

Обнародованіе Высочайшаго манифеста въ Вильнѣ.— Крестный ходъ въ соборъ Св. Станислава.—Начало поста. Слухи о ремесленномъ банкѣ.—Словечко Виленскому корреспонденту Экономическаго указателя.

День 9 марта останется на всегда памятнымъ въ лѣтописяхъ нашего города. Въ этотъ день обнародованъ въ Вильнѣ Высочайшій манифестъ о дарованіи правъ двадцати тремъ милліонамъ населенія. Трудно выразить перомъ всю великость этаго событія, и всѣ его благотворныя послѣдствія. Нѣтъ равнаго этому подвигу! Счастлива та исторія, въ которой есть такая свѣтлая страница. На этой свѣтлой страницѣ обозначится крупною строчкой, что Литовцы первые откликнулись на призывъ пожертвовать личными выгодами въ пользу подобныхъ себѣ людей. Первымъ Высочайшимъ рескриптомъ по столь важному дѣлу былъ удостоенъ здѣшній главный начальникъ края. И такъ крѣпостнаго права болѣе не существуетъ! Привѣтъ тебѣ возрожденный крестьянинъ! Позволь пожать твою руку!

Пусть весна твоей новой обще-человѣческой жизни будетъ также привѣтлива, какъ весна въ природѣ!

Начни свое новое поприще съ любовію въ сердцѣ съ упованіемъ на Бога—и вѣрь, ты почувствуешь, всю благодать новаго положенія.

—

Теперь перейдемъ къ будничнымъ событіямъ послѣдней недѣли.

Мы заключили предъидущую хронику словами, что праздникъ Св. Казиміра пользуется въ Литвѣ особенною знаменательностію. И дѣйствительно. Съ 5 марта начинаются извѣстные крестные ходы, продолжающіеся три дня. Въ это время духовенство каждаго прихода, сопровождаемое цехами отправляется крестнымъ ходомъ по очереди въ соборъ св. Станислава. Отслужа тамъ молебствіе тою же процессіею возвращается назадъ. Эти торжественныя шествія въ соборъ св. Станислава, имѣютъ необыкновенное величіе. Въ Вильнѣ, гдѣ, къ чести жителей, уваженіе къ освященнымъ временемъ обрядамъ, развито въ высшей степени—эти крестные ходы дѣйствуютъ благоговѣйно и на равнодушнаго зрителя.

Мы въ послѣднемъ днѣ карнавала. Обѣ стрѣлки на городскихъ часахъ уже сошлись на цифрѣ 12, и колокольный звонъ раздался во всемъ городѣ. Это начало поста. На другой день во всѣхъ костелахъ священники сыплютъ пепелъ на главы прихожанъ.

Замѣчательный обрядъ! Нельзя избрать лучшаго мгновенія припомнить человѣку всю его ничтожность; какъ въ минуту, когда воображеніе занято почти исключительно міромъ матеріальнымъ, страстями чисто мірскими. Постъ не одного наводитъ на размышленіе о той потерѣ времени, которая для многихъ сдѣлалась привычкою. А жаль? У насъ въ Вильнѣ менѣе чѣмъ гдѣ нибудь возможно оправдать такое равнодушіе къ драгоцѣннѣйшему изъ даровъ—времени. У насъ нѣтъ еще, городскаго банка и многаго еще, на что бы съ пользою могла истратиться наша дѣятельность. Кстати о городскомъ банкѣ. Въ Вильнѣ болѣе 60 тысячъ жителей, и въ числѣ ихъ одного ремесленнаго класса, болѣе трехъ тысячъ, а потому присутствіе ремесленнаго банка, было бы, безъ сомнѣнія, благотворно. Мы слышали гр. Іосифъ Тышкевичъ задумалъ осуществить эту мысль. Желаемъ отъ души успѣха этому предпріятію, если только оно не ограничится, какъ многое, однимъ слухомъ.

Въ заключеніе вспомнимъ что мы прочли въ Экономическомъ указателѣ обвиненіе въ томъ, что Виленскій Вѣстникъ не заявляетъ первый о потребностяхъ края, и не старается поднять вопросъ объ устройствѣ въ городѣ воскреснаго ремесленнаго училища. Такое обвиненіе намъ кажется, лишено безпристрастія. Совѣтуемъ таинственному корреспонденту: 1) внимательнѣе вчитываться въ Вѣстникъ и 2) принять въ соображеніе, что не всѣ обстоятельства побѣдимы. Въ первомъ случаѣ онъ бы убѣдился что Вил. Вѣстникъ всегда былъ первымъ, когда могъ указать и упростить путь къ осуществленію возможнаго на пользу края; во второмъ же, что бываютъ особые случаи, препятствующіе приведенію въ дѣйствіе самыхъ добрыхъ и искреннихъ желаній.

И. К.

M. pp. senatorowie, mam jeszcze dowieść, co może doznać niejakiéj trudności, że jedność włoska jest pożyteczną dla Francji. Nie dokażę tego, jeżeli nie przekonam, że ta jedność połączona jest z dobrem Francji, które zawsze w sercach naszych panować powinno. W senacie nie potrzebuję długo rozwodzić się, w téj mierze. Jeśliby dowody moje, które potrafiły unieść kilka dusz rycerskich, kilku wielbicieli i miłośników wolności europejskiéj i szczęścia ludów, miałyby nieszczęście być użyte w obronie sprawy niezgodnéj z dobrem Francji, nigdybym sobie tego nie przebaczył, nigdybym ust nie otworzył, mimo osobistego współczucia i wspomnień lat dziecinnych (oznaki potwierdzenia); lecz ponieważ przekonany jestem, że jedność Włoch zgodna jest z dobrem odrodzonéj Francji, zgodna z dobrem bezpośrednim rządu cesarskiego i nowéj dynastji, bronię jéj silnie i z przekonania.

Mamy z Włochami tożsamość plemienną, religijną i graniczną, która nie może wywołać żadnych sporów, dzięki układom słusznym, sprawiedliwym narodowym, jakie zawarliśmy między sobą o Sabaudję i Nizzę. Pragnę skorzystać z podającéj się zręczności i odpowiedzieć na napaści pozbawione wszelkiéj dobréj wiary, wymierzane przeciw rządowi cesarskiemu, któremu zarzucają, że jeżeli ubocznie sprzyja, jeśli nie zawściąga jedności włoskiéj, to je zamyśla obłowić się jéj łupami.

Odrzucam to oskarżenie, z całéj głębi méj duszy. Szczęśliwy jestem z nadarzonéj sposobności do oświadczenia: Nie! niczego nie żądamy od Włoch, bo byłoby niesprawiedliwością czegokolwiek od nich wymagać, bo posiedliśmy już wszystko, cośmy mieć powinni i wszystko co Włochy dać nam były powinny; bośmy odzyskali, co święte przymierze wydarło nam w 1815. Ludności Sabaudji i Nizzy dobrowolnie oddały się w nasze ręce, zależało to od uczucia, a więc być nie mogło, z naszéj strony, czynem łupieztwa.

Słowa Cesarza są prawdziwe: kiedy szlachetna sprawa toczy się, zewnątrz naszych granic, Francja bierze się do broni, ku jéj wsparciu w obrębach własnego dobra, ale nigdy nie czyni tego przez samolubstwo, lecz z przekonania, z powinności. W tym razie i powinność i pożytek są zgodne z dobrem Francji. A więc te urojone obawy, te niczem nieusprawiedliwione napaści mówców usiłujące wrazić, że wszystkiego możemy żądać po Włochach, odpychamy z całą mocą.

Nie chcemy nic wymagać od Włoch, nie tylko nie żądamy od nich nic dla Francji, ale nie mamy i nie [illegible]. W tém widzę dotknięcie pytania drażliwego, nie powiem osobistego, lecz które zostać by mogło osobistem. Polityka cesarska jest wolna od wszelkich osobistych widoków we Włoszech; twierdzę to, jestem przekonany, że wiernie tłumaczę zamiary rządu cesarskiego, który niechce popierać dynastycznych roszczeń, za granicami naszego kraju; nie! za[illegible] razy kiedy [illegible] korpusem wojska francuzkiego, nieszczęściem pozbawionego uczestnictwa w wojnie; a wówczas, może więcéj niż ktokolwiek byłem w sposobności otrzymywania politycznych poleceń cesarskich. Nigdy w umyśle Cesarza idea osobistéj ambicji dla swéj rodziny nie wynurzyła się; przeciwnie, chciał na zawsze odrzucić ją jak niebezpieczną, jak podatną do obwinień, które nieprzyjaciele jego rządu ciskali mu w oczy, ale których nie przyjmował. (Bardzo dobrze!)

Margr. de la Rochejacquelein dużo mówił o Anglji, za dużo mojem zdaniem. Powiedziałem już, że jestem wielkim zwolennikiem przymierza z ludem angielskim. Ale jeżeli margrabia rozwinął całą swą podejrzliwość, względem Anglji, przynajmniéj byłoby i sprawiedliwem i uzasadnionem, aby przyjął rozumowanie, podające sposoby wzmocnienia nas przeciw temu państwu. Najgłówniejszym środkiem wzmocnienia nas przeciw Anglji, byłoby uczynić Francję zbiorowiskiem wszystkich flot drugorzędnych. Mówiąc to, przywodzę jeden z pewników podaniowéj francuzkiéj polityki. Ileż nie nasłuchałem się uwag tego rodzaju podczas wyprawy krymskiéj, przez nielicznych stronników reakcji? bo przecież reakcja zawsze ich posiada; Cesarz rossyjski przedstawiał ją w Sewastopolu, tak jak Cesarz austryjacki nad Mincio. I wówczas mówiono toż samo, cośmy znowu wczoraj słyszeli: Jesteście igraszką Anglji, służycie jéj widokom. Jak to, chcecie zatopić flotę, która może być flotą przyjacielską i posiłkową dla naszéj! Wszak to jest szaleństwo. Ale dowód był nic do rzeczy! Wszakże, jako podrzędny, mógł mieć niejaką wartość; tylko, że można było odpowiedzieć, że nad tym dowodem górowały inne przyczyny, pobudzające, zniewalające i nakazujące przymierze Francji z Anglją pod Sewastopolem. Zaprzeczyć wszakże nie można, że to zniszczenie drugorzędnéj floty było osłabieniem, w danym zbiegu następstw. Jeżeli zaś było to osłabieniem, w danéj chwili, rzecz widoczna, że utworzenie innéj drugorzędnéj floty musi być pożytecznem. (Wrażenie). Bo jeżeli sądzicie, że wszystkie drugorzędne floty skupiać się powinny około francuzkiéj, rzecz oczywista, że kiedy Włosi posiadać będą flotę, stanie się to korzyścią dla Francji.

Odczytałem z uwagą (żałuję, że niemam jéj pod ręką), mowę, wyrzeczoną w 1849 przez lorda Aberdeen, który skreślił obraz niebezpieczeństw, jakiemi jedność włoska zagraża Anglji: „Nie podawajcie ręki jedności włoskiéj, bobyście pracowali na rzecz Francji." I te wszystkie dowody, które senatowi przedstawiłem, przytoczone były przezeń z wyższością talentu jednego z najznakomitszych mężów stanu. Najmocniéj nastawał na niebezpieczeństwa utworzenia drugorzędnéj floty, którą nazywał flotą łacińską, a która koniecznie działać musiała na francuzkiém politycznem i wojennem morzu.

Jedność Włoch ściśle wiąże się z dobrem Francji, bo jest to jedyny środek rozumny, bez wojny, przez powszechną propagandę, odmiany na naszą korzyść traktatów 1815. Wzywam każdego, niech wynajdzie inny, dziś zwłaszcza, kiedy wszelkie podobieństwo możliwych poróżnień granicznych z **Włochami**, uchylono; przyrodzoną sprzymierzenką **Włoch jest Francja**. Nie mówię wam o wdzięczności ludów, ale o ich dogodnościach. Jakże można przypuścić, aby przez długi czas jeszcze, Włochy nie miały być ustawicznie narażanemi na zamachy i zawziętość Austrji, którą tak na siebie zażaliły, a przeciw któréj jedyną możliwą sprzymierzenką jest Francja. Włochy to rozumieją; wszyscy Włosi to rozumieją i zawsze rozumieć będą.

Dla zmienienia karty europejskiéj 1815, w widokach dobra Francji, nie było innego sposobu, prócz oswobodzenia Włoch. Owóż, jako następstwo, zdaje mi się, że dowiodłem, że skutkiem oswobodzenia włoskiego powinna być jedność Włoch. Pytam się was, m. pp.. w czém byli pożyteczni dla Francji ci drobni książęta, którzy swarzyli się o kawałki ziem włoskich? Oto do rozsiewania kąkolu, do wywoływania przewagi austryjackiéj, hiszpańskiéj, do otwierania pola bitew dla wpływów cudzoziemskich. Ale dzisiaj, w obec dwudziestu pięciu miljonów mieszkańców, niepodobne są inne wpływy, prócz prawowitego przymierza wzajemnych dogodności, przekonań i tożsamości spraw; a na i wszystkiem góruje pytanie polityczne: początek rządu, początek ludowy, wyborczy, początek narodowy; zaiste, oto jest prawdziwa spójnia przymierza między Francją i Włochami, głównie zaś to, że obie dynastje są wynikłością powszechnego głosowania, w przeciwność dawnym dynastjom. Oba ludy są znitowane przez spójność téj zasady i wszechwładztwa ludu.

To przymierze wzajemne tworzy, to oba ludy jednoczy. Ten wzgląd moralny wyższy jest nad wszelkie inne. Nie chodzi tu o króla lombardzkiego, lecz o króla wolno-obranego, przez lud oswobodzony, który dał mu swe głosy, podobnie jak w owym dniu, w którym Francja, podźwignąwszy się z klęsk 1815, swobodnie obrała Napoleona III.

Dyplomacja cudzoziemska dobrze to pojmuje i stąd wypływa nieufność gabinetów; ale stąd téż pochodzi i ufność wszystkich ludów, zwracających oczy na Napoleona III, wiedzących, że jest sprawcą wyzwolenia wielkiego ludu, że jest jedynym, co zapewnił postęp przez rozumne zmiany, bez oddawania się utopjom i podniecenia wojny powszechnéj. Tak powinien był działać cesarz, jeśli chciał zmienić kartę Euroy,

Przy téj zręczności miło mi i chlubię się, że mogę okazać ten dowód wyższości mojego monarchy, w obec przedstawicieli innych rządów, których nie chcę poniżać, bo są nieszczęśliwymi, lecz którzy, nakoniec, mieli w swym ręku dolę kraju w 1848. Nie wspomniałbym nawet o nich, gdyby nie chcieli ożywić sporu przez świeże publikacje, przez smutny głos sądowy, z którym niedawno wystąpili przeciw jedności włoskiéj, gdyby nie mówiono przed nami, że dobro Francji wymaga podziału Włoch, gdyby nie stawiono przeciw sobie polityki 1848 z polityką 1859.

Co do mnie, obstaję głośno za polityką rządu mojego kraju 1859. Cóż widziano w 1848? Wielu mówców. Zgromadzono wprawdzie u podnóża Alp wojsko, objął nad niém dowództwo znakomity wojownik, marszałek Bugeaud; ale kiedy przyszło pośpieszyć skutecznie na pomoc Karolowi-Albertowi, powiedziano; nie, nie czyńmy tego, bo Karol-Albert jest *królem*... Złe rozumowanie, użyte dla ubarwienia nikczemności zdradą. Mówiliście, że był królem i że dla tego nie daliście mu pomocy! Ale rzeczywiście dla tego, że nie czuliście się na siłach; byłoby więcéj zgodném z prawdą powiedzieć: Nie poszliśmy do Włoch, bośmy się zlękli, bo nie czuliśmy się na siłach wewnątrz kraju. To byłoby prawdą; kiedy więc ówczesny minister spraw zagranicznych występuje z oskarżeniem rządu, który okrył kraj taką sławą, powinien był przypomnieć sobie zaszłe zdarzenia, haniebne i liche wyprawy towarzystwa ***Ważmy wszystko*** (Risquons-tout) i inne.

Co do nas, kiedy idziemy w pomoc ludowi, nie czynimy tego orężem skradzionym w zbrojowni, idziemy w dzień biały, nie podstępnie, idziemy z działami i chorągwią Francji, głośno powołując lud do odzyskania wolności. W ten to sposób działamy (Bardzo dobrze).

Jest jedno wyrażenie, na które oburzam się namiętnie: że jedność Włoch jest, najwięcéj, nazwą *jeograficzną*. Znieść tego wyrażenia nie mogę. Bo patrzcie na sprawiedliwość wypadków, na sprawiedliwość boską, która położyła, dla dobra ludu, ciężar ręki swojéj na to pytanie włoskie. W sześć lat po zstąpieniu do grobu ks. Metternicha, tego zawziętego wroga Włoch i Francji, cóż zaszło? Oto, że to wyrażenie jedności jeograficznéj włoskiéj można dziś zwrócić na Austrję i zapytać jéj: Ty, Austrjo, czém jesteś dzisiaj? Gdzie jesteś? Czy w Wenecji, z Włochami? w Peszcie, z Węgrami? w Zagrzebiu, ze Słowianami południowymi? Czy w Czechach ze Słowianami północnymi? We Lwowie z Polakami? Nie, nigdzie ciebie niema. Tam tylko jesteś, gdzie sięgają twoje działa lub strzelby, albo kij twoich kapralów. (Uśmiechy. Wybornie! Żywe potwierdzenie.)

M. pp., na tém miejscu, do którego doszły rozprawy, pozostaje mi roztrząsnąć, czy jedność nie jest jedyną, dobrą polityką, istotnie dobrą, albo raczéj, czy nie jest jedynie możliwą. Rzeczywiście, rozważmy rozmaite przypuszczenia. Margrabio de la Rochejacquelein, byłeś zgodnym z sobą, domagałeś się, aby Francja wdała się zbrojnie w sprawę włoską; bo ten jest widoczny cel twojego rozumowania; ponieważ Włosi nie chcą ustąpić, należy użyć przemocy.

P. de la Rochejacquelein. Tego nie trzeba.

Ks. Napoleon. To byłoby koniecznie potrzebném. Nie przypuścicie żeby lud, z pewnym hartem duszy, dał narzucić sobie systemat, który poczytuje za zły i niesprawiedliwy. Należałoby więc użyć przemocy. Taka polityka jest niemożliwą, urągającą się i gdyby margr. de la Rochejacquelein jutro objął kierunek spraw krajowych, gdyby miał zaszczyt zasiąść w radzie cesarza, nie śmiałby uczynić podobnego przełożenia; byłoby to niegodném Francji. Niepodobna jest, aby stutysięczne wojsko przeznaczyć na nieustającą załogę we Włoszech. Przypatrzcie się na chwilę temu przypuszczeniu szalonemu, niedorzecznemu, zabójczemu dla wolności! Mielibyście przeciw sobie Włochów. Anglja wybuchnęłaby oburzeniem, im sprawiedliwszém tém gwałtowniejszém. A Sycylja? Ledwiebyście przeprowadzili przez Alpy 50, 20, 10 nawet tysięcy żołnierzy, już Anglja zagarnęłaby Sycylję. Anglja, co najprędzéj, skorzystałaby z tego położenia i miałaby słuszność; rzucilibyście Włochów w ręce polityki angielskiéj; nie zadowolnilibyście Austrji, nie cierpiącéj jedności włoskiéj, a więcéj jeszcze Francji; bo nie rozstała się z myślą podbicia na nowo Włoch, nie myśli zaś nawet o tém, aby podbiła Francję,

Tym sposobem mielibyście wszystkich przeciw sobie. Może pocieszyłyby was modlitwy kilku uwiedzionych biskupów, opłakanego stronnictwa wewnątrz kraju, coby wam przyklasnęło; mielibyście jeszcze za sobą wszystkich ochotników, którzy składali wojsko Lamoriciéra pod Castelfidardo; ale co do mnie, wolę żołnierzy Magenty i Solferino.

Ta polityka zbrojnego wdania się, ta polityka, m. pp., jest niepodobną, jest cudacką. Prawda, że w skutek wysokiego umiarkowania cesarskiego, obecny stan rzeczy może jeszcze przez pewny czas potrwać. Nie sądzę, aby potrwał długo, aby Rzym osamotniony mógł żyć jak żyje, wzięty w żelazny obręcz swobody i niepodległości Nie, są rzeczy niemożliwe, wbrew mniemaniu świata, a to mniemanie jest za jednością włoską. Czyż senat francuzki, po wysłuchaniu rozwiniętych przez nas dowodów, zechce okazać się mniéj liberalnym, niż parlament pruski?

Ubarwiliście głosowanie berlińskiego sejmu, tłumacząc je uczuciem nieprzyjaźni względem Francji; ale lud obłąkać się nie da; nie jest to bynajmniéj uczucie nieprzyjaźni. Może na mównicy pruskiéj użyto tego pozoru, dla pozyskania siedmiu lub ośmiu głosów za wniesieniem p. Vincke; lecz rzeczywiście górowała w niém myśl wysoce sprawiedliwa, wyzwolona, przeciw austrjacka, myśl przyjazna Włochom i Francji. (Bardzo dobrze).

Przy objęciu ogółu tego pytania, należy wymówić tu boleśne imię, imię Wenecji. Jest ono boleśne. Wszakże nic nie powiem, coby mogło zaszkodzić polityce włoskiéj i mojego kraju w tém pytaniu. Wenecja, ta królowa Adryatyku, w ręku Austrji, jest jedném z największych nieszczęść, ciężących na nowoczesnéj epoce. Ale niemniéj, każdy niewczesny napad, każde odwołanie się do siły, byłoby opłakaném. Włosi nie dadzą się do niego pociągnąć; uczynić tego nie powinni i z tego powodu ośmielę się powiedzieć, że nieszczęścia często są zbawienném doświadczeniem, równie dla narodów, jak dla pojedyńczych osób; pod ich wpływem dojrzewają. Owóż, nieszczęście Wenecji może wyjść na korzyść dla ogółu ziemi włoskiéj. Niech się tylko urządzi, niech się uciszy, uspokoi, uorganizuje swe wojsko, a wówczas, gdy siły swe poczuje, będzie zdolny wydrzeć, bądź sam, bądź z pomocą przyjaciół Austrji; istnieje potęga silniejsza od bagnetów, jest to potęga mniemania powszechnego: ta potęga wyzwoli Wenecję. Doradzam Włochom trzymać się téj polityki względem rzeczonéj prowincji: czekać, uzbrajać się, żałować Wenecjanów: nigdy nie zapoznawać ich prawa, tego prawa przyrodzonego, wyższego nad wszelkie prawo pisane i dowodzącego, że Wenecja do Włoch należy: nadewszystko atoli strzedz się wszelkiego pośpiechu; porozumiewać się z Francją i działać na mniemanie powszechne; to jedno pozostaje Włochom w sprawie weneckiéj. Jest dla mnie, w téj mierze, rękojmią, mądrość ludu włoskiego.

Ukażcie mi w dziejach lud, zostawiony samemu sobie, po tak długiém uciemiężeniu, po trzech lub czterech wiekach, po przejściu przez tyle niegodziwych rządów; ukażcie mi lud, coby przekonał, że jest tak godnym wolności, przez swe umiarkowanie i coby jéj tak mało nadużył; ukażcie kraj, w którym byłoby tak mało wykroczeń i wstrząśnień. Istotnie, uwierzyć temu trudno; i jeżeli jest naród godny wolności, za swe nieszczęścia minione, za swą umiarkowaną postawę, jest nim, zaiste, lud włoski.

Znacie całą wartość naszego ludu francuzkiego; śpieszę głośno wypowiedzieć, że jest on najpierwszym między wszystkiemi, a jednak wyobraźcie sobie Francję, przez dwa lub trzy lata, w obec gróźb cudzoziemskich, bez wewnętrznego rządu, albo pod rządem słabym: wszystkoby tu runęło. Włosi obdarzeni są rozumem politycznym, nad którym panuje duch rozsądku i rozwagi; należy ich pokrzepiać, bo doprowadzając lud do rozpaczy, mówiąc do niego: źle uczyniłeś, wyganiając swe dynastje; narzucimy je tobie przemocą, nie uczynicie go rozsądnym; ale mówiąc: postępuj oględnie, a znajdziesz sprzymierzeńców. Nie daj się zgubnemi radami wciągać w nieobmyślane przedsięwzięcia; zachowaj porządek, spokój i umiarkowanie w czynach. Oto są rady, które powinnyby spływać z téj mównicy, echa mniemania powszechnego. Oto są rady prawdziwie pożyteczne, jakie należy dawać ludowi włoskiemu, który, mówi mi sumienie, że za niemi pójdzie. (Bardzo dobrze, bardzo dobrze!)

Cóż dziś uczyni parlament włoski? Jego droga jest zupełnie wytknięta; zadanie jest czyste i jasne. Ogłosi wypadek powszechnego głosowania, zupełnie tym trybem, jak to uczpniliśmy sami w 1852. Jednostajne przyczyny sprowadzają jednostajne skutki; co jest sprawiedliwém po jednéj stronie Alpów, jest równie sprawiedliwém i po drugiéj.

Ileż to nie rozprawiano o powszechném głosowaniu? O! poznaję w tém dawne już oskarżenie; poznaję skrytych nieprzyjaciół powszechnego głosowania, którzy nie śmiejąc uderzyć na nie otwarcie, biją na tę zasadę ubocznie, mówiąc, że nie było szczerem. Ci wczorajsi przeciwnicy, zamieniają się dziś w purytanów, bo głosowanie w téj lub owéj wsi skażone zostało jakiemiś tam wpływami. Ci ludzie powtarzają: Jest to arka przymierza, któråście znieważyli, głosowanie powszechne już nic nie warte. Odpowiem: głosowanie powszechne skazić się nie daje, jest zawsze prawdziwém w zbiorze swych wypadków. Zdarzają się nadużycia cząstkowe, których nie bronię; ale w ostatku, wszystkie zarzuty czynione i dotąd jeszcze czyniące się, przeciw temu głosowaniu powszechnemu we Włoszech, są dowodami zwietrzałemi. Znam je. Występowaliście z niemi; (mówię *wy*, za obrębem senatu.) Tłumaczę się: Stronnictwa nieprzyjazne, występowały z niemi przeciw cesarzowi w 1851. Przytaczali stan oblężenia, twierdzili, że nie było wolności druku i t. d. Nie; jest myśl panująca, jest wola ludu, któréj skazić niepodobna.

Montesquieu powiedział: „Lud godzien jest rządu jaki posiada, posiada zaś rząd na jaki zasługuje. W obec głosowania niema siły ludzkiéj, coby je zmusić potrafiła i zniewoliła do powiedzenia tego, czego powiedzieć nie chce." Mieliśmy przykład tego w 1848. Przystęp do władzy był zamknięty, siły zarządu były w ręku człowieka czcigodnego, znakomitego jenerała, posiadającego nawet współczucie wojska; a ileż to zaważyło przed wolą ludu? nic. Czyż lud włoski sprzyjał królowi neapolitańskiemu, lub książęciu toskańskiemu? Bez wątpienia, znajdują się w naszem zgromadzeniu senatorowie, których w roku przeszłym, wysyłano do Włoch, dla moralnego wspierania, o ile się to stać mogło, powrotu upadłych książąt; mogą poświadczyć, czy nie starali się o zachowanie dla nich tronów. Ale odpowiedziano im potrójnem kolejnem głosowaniem: przez zgromadzenie narodowe i przez osobiste głosowanie całego ludu.

Mówią: przemoc piemoncka to wszystko zrobiła. Gdzież znaleść tę czarodziejską roszczkę takiéj potęgi? Dajcie mi ją, natychmiast jéj użyję, jeśli tym sposobem potrafię wpłynąć na ogół, a nie zlęknę się oporu ani wojska, ani urzędników. Jakże dójść do tego? Czy to jest skutkiem spisku? Łatwo jest spiskować w kraju, gdzie wszyscy zgadzają się na jedno, bo wszyscy byli za tą wielką ideą jedności włoskiéj. Ta idea przenika umysły wszystkich.

Od Danta, nie było ani jednego wielkiego męża we Włoszech, coby nie opowiadał téj idei. Jest ona starą, tak jak wszystkie wielkie idee. Tylko, aby przeszła w życie, potrzeba było dwóch wspaniałych monarchów: jednego który zapewnił jéj tryumf we Włoszech, drugiego, który zakazał sprzeciwieństwa skądkolwiek téj idei. Chcę mówić o Wiktorze-Emmanuelu i Napoleonie III.

Owoż, kiedy parlament zawyrokuje, że Wiktor-Emmanuel jest królem włoskim, zażąda od was swojéj stolicy, a trzymając się logiki czynu, powie: Wara od interwencji! takie jest wasze polityczne prawo. Przy téj zręczności, uczynię zboczenie. Każdy dźwigać musi odpowiedzialność za swe postępki. Składam tu hołd depeszy ministra spraw zagranicznych do ks. Montebello, z dnia 17 października 1860, a któréj treść jest następna:

„1, W razie uderzenia Piemontu na Wenecję, Francja przyrzeknie zachować się bezczynnie, pod warunkiem, że państwa niemieckie będą ze swéj strony bezpiecznemi.

„2, Samo z siebie rozumie się, że stan rzeczy, jaki zmieniony został przez wojnę 1859, przywrócony być nie może i że w każdem zdarzeniu, Lombardja pozostanie nabyciem Piemontu i Włochy będą urządzone, na zasadzie traktatu zurichskiego, podług systematu federacyjnego.

„3, Pytania, tyczące się granic rozmaitych państw włoskich, tudzież ustalenia rządów, mających niemi władać, rozstrzygnięte zostaną przez kongres.

„4, Wówczas nawet, jeśliby Piemont stracił poczynione nabycia, zewnątrz zastrzeżeń traktatów zawartych w Villafranca i Zurichu, traktat mocą którego ustąpił Francji Sabaudję i Nizzę, nie będzie przedmiotem żadnego rozbioru na kongresie; rzecz toczyć się jedynie może o urządzenie neutralności obwodów Faucigny i Chablais."

Rzeczona depesza jest podstawą swobody, niezawisłości i jedności włoskiéj; jest puklerzem nieinterwencji. Dosyć mi téj depeszy do ustalenia królestwa włoskiego. Dajcie Rzym, a to królestwo jest ustalone. (Poruszenie w rozmaitych kierunkach).

Tak jest, od tego zależy klucz sklepienia; uwielbiam rząd cesarza, widząc z téj depeszy, że trzyma się polityki tak zacnéj i tak wzniosłéj. Czy wiecie kiedy uczynił ten akt polityczny? Oto wtenczas, kiedy wymagana była pewna odwaga do jego uczynienia, kiedy mówiono o koalicji. Nie uczynił go nazajutrz, lecz podczas samego zjazdu warszawskiego, kiedy miano porozumieć się przeciw Francji. Mniemanie powszechne to twierdziło. Pośpieszono wprawdzie z oświadczeniem, że myśl wszelkich kroków nieprzyjacielskich przeciw Francji była zjazdowi obcą. Ale pokój ocalony został przez ten akt uczciwéj i otwartéj sprężystości cesarza. Stąd wypłynęła możliwość jedności włoskiéj i upadek traktatów 1815.

Pozostaje jeszcze, m. p. p., pytanie abdykacji władzy świeckiéj papieża. Usiłowałem jak najmocniéj niedopuścić się wyrzeczenia najmniejszego słowa, ubliżającego uszanowaniu władzy duchownéj papieża; bo to słowo byłoby obce i memu sercu i memu umysłowi. Czuję dla głowy katolicyzmu największe uszanowanie. W mojem przekonaniu niezbędną jest pewna niezależność téj głowy duchownéj, która nie powinna być w poddaństwie jakiegokolwiek bądź monarchy. Stąd wynika trudność załatwienia sprawy rzymskiéj. Wszakże nie zdaje mi się ona być niepodobną do rozważania. Nie zebraliśmy się, w tém miejscu, dla kierowania polityką, zaledwie służy nam prawo nakreślenia w wielkich rzutach zarysów dalekiego jeszcze rozwiązania. Może cierpliwość Senatu pozwoli mi to wypowiedzieć w niewielu słowach (Mów, książe, mów!).

Rzym, oto jest całe zagadnienie! Zostawić papieża niezaprzeczonym monarchą duchownym, z całą swobodą działania zapewnioną mu przez jego niepodległość świecką, nie zdaje mi się być nie możliwem. Rzućcie wzrok na plan Rzymu, a ujrzycie cóś nadzwyczajnego, dzieło samego przyrodzenia. Tybr przedziela to miasto: na prawym brzegu widzicie miasto katolickie, Watykan, św. Piotr; na lewym brzegu widzicie miasto dawnych Cezarów, widzicie górę awentyńską, słowem wszystkie odwieczne wspomnienia Rzymu cesarskiego. (Szmer, poruszenie). Na prawym brzegu Rzym, w którym schroniła się, w nowszych czasach, najżywotniejsza część katolicyzmu. Byłoby więc możliwem, nie mówię zmuszenie papieża, ale skłonienie, by uznał potrzebę zamknięcia się w jego obrębach. Byłoby możliwem zaręczenie mu świeckiéj niepodległości w jego granicach. Katolicyzm zapewniłby mu budżet dostateczny do blasku religji i dostarczyłby mu załogę. Nie zdołacie dokazać, aby rzecz ludzka nazawsze miała być niewzruszoną; ale oczywista, że budżet katolicki będzie, o ile tylko być może, najpewniejszy, kiedy go zaręczą wszystkie mocarstwa europejskie; w każdym razie, więcéj mieć będzie pewności, niż dzisiejsze dochody stolicy św.

Nie dawno widzieliście jak mało ufał p. Rotschild pewności budżetu rzymskiego; bo skoro nie przysłano mu półrocznéj opłaty, wnet odmówił wszelkich zaliczeń. Nie wiem jak papież będzie mógł uiścić się z długów państwa, którego wszystkie niemal prowincje utracił; budżet więc katolicki przedstawi prawdziwą rękojmię, skoro ją zapewnią wszystkie państwa katolickie.

Rozumiem, że niepodległość papieża może istnieć, otoczona uwielbieniem najwyższych i najzaszczytniejszych sankcii. Możnaby mu zost[illegible] mu zostawić wyłączne lub mięszane sądownictwo na zdarzenia sporne; można mu zostawić własną chorągiew, wszystkie domy leżące we wskazanéj przezemnie części miasta mogą mu być oddane w dziedziczne posiadanie. Dzieje przedstawiają nam przykład podobnéj neutralności: Jak na przykład Waszyngton, to miasto związkowe od tak dawna będące przedmiotem uszanowania całego amerykańskiego lądu. Mielibyście w ten sposób oazę katolicyzmu, w pośród burz świata.

Wziętem to będzie za ubliżające urojenie. Ale ileż to mniemanych urojeń stało się rzeczywistością! Przebiegając spełnione zdarzenia tych lat ostatnich, iluż to ludzi poważnych i wysoko stojących, z początku miało je za marzenia i utopje! Wszakże gdy rozwiązanie staje się niezbędnem, trzeba je koniecznie znaleźć. A dwojakie tylko jest możliwe: Jedność Włoch z Rzymem za stolicę, albo rozwiązanie marg. de la Rochejacquelin, ze wszystkiemi jego nieszczęściami. Możecie wywijać się krócéj, lub dłużéj, ale nakoniec zmuszeni będziecie przyjść do niego.

Nie należy sądzić tych zdarzeń na zbyt blizką metę. Posuńcie się o lat kilka a naprzód, ujrzycie, że najwyższy zwierzchnik katolicyzmu, dziś upokorzony, którego władza jest zaprzeczaną, będzie wówczas niezależnym, szanowanym przez wszystkich, w samem ognisku katolicyzmu, w Rzymie, osłonięty nietykalnemi granicami, zewnątrz burz ludzkich, wyższy nad te nędzne zatargi, sprawujące, że mimowoli nawet imię jego tak często staje przed nami. Skoro zdarzy się jaka bezecność w Rzymie; skoro zapaleńcy wystąpią z jakim krokiem nędznym, lub śmiesznym, imię papieża przylega do tych zdarzeń: jest to nieszczęściem.

Katolicyzm zyskałby tylko na tém, gdyby ujrzał papieża we wzniosłéj i uwielbionéj uchronie, skąd, nie zależąc od nikogo, panowałby nad wszystkimi.

Chciałbym na zamknienie méj mowy, aby z łona tego zgromadzenia, zamiast słów pojątrzenia i nienawiści dla narodu i króla otoczonych, śmiem to powiedzieć, współczuciem Francji, podniosło się słowo do Ojca św. i odezwało się w sposób nieco zmieniony od zachęty dawanéj mu w 1847, aby zamiast: *śmiało* powtarzano: ***rozsądnie*** Ojcze św.; z senatu francuzkiego niechby zabrzmiało to słowo: ***rozsądnie*** z ust twoich najprzywiązańszych synów, z ust tych, których współczuciu zaprzeczyć nie możesz, z ust tych co ci wiernie służyli w nieszczęściach twoich od lat 12. Usłuchaj rad naszych: ***Rozsądnie*** Ojcze św.; polityka zaś cesarska bogdajby przeniknęła się tém dawnem godłem: ***Czyń coś powinien, dziej się wola boża.*** (Bardzo dobrze, bardzo dobrze!— Długie poruszenie, ks. Napoleon odbiera liczne powinszowania).

Po krótkich zarzutach p.p. de la Rochejaquelein i Heeckeren i odpowiedzi ks. Napoleona, tyczących się niektórych wyrażeń, użytych w ciągu mowy książęcéj, posiedzenie odroczono na dzień jutrzejszy.

Posiedzenie d. 2 marca; dalszy ciąg rozpraw nad adresem. Ministrowie bez wydziałów i kommissarze cesarscy są obecni.

Po załatwieniu porządku dziennego, prezes senatu daje głos księdzu kardynałowi Mathieu, arcybiskupowi diecezji bezansońskiéj.

Kard. Mathieu. Zawczoraj współsenator nasz p. Pietri wyłożył swe żdanie o sprawie rzymskiéj. Z jednéj strony, widzi on w poruszeniu wywołanem przez to pytanie dzieło stronnictwa: z drugiéj upatruje jedyne lekarstwo w zniesieniu władzy świeckiéj papieskiéj; gdyż wówczas władza duchowna Ojca św. stałaby się niezależniejszą i więcéj szanowaną.

Naprzód zapytam naszego zacnego towarzystwa, czy jest pewnem, że się nie myli i czy to poruszenie jest wistocie dziełem stronnictwa. Przekonacie się wkrótce m. p. p., o wadze tego pytania. Wdanie się stronnictwa politycznego, jako głównéj sprężyny poruszenia, obudza we mnie tém większą wątpliwość, że widzę je istniejące we wszystkich stronnictwach i we wszystkich kierunkach, że do jednych i tychże samych rodzin wdzierają się najsprzeczniéjsze mniemania; jeżeli więc znajdziecie jednostajność uczuć w sprawie rzymskiéj, przyznajcie, że to nie może być dziełem stronnictwa. Nadto, będziecie mogli, m. p. p., widzieć, jaką różnicę sprawia w zastosowaniu stanowiska wyjścia. Jeżeli poruszenie jest dziełem politycznego stronnictwa, rząd powinien zbadać stan rzeczy i tym końcem, rozesłać na wszystkie strony, swych poszukiwaczy. Ale jeżeli te śledzenia niczego nie nauczą, lub jeżeli rzeczywiście nie będzie czego nauczyć się, gdyż polityka nie będzie w nim miała żadnego udziału, ci poszukiwacze, naglen rozkazami, z góry nadsyłanemi, staną się natarczywymi, rzucą się na domysły, rozmnożą badania nużące i nękające ludność; wówczas rząd mimowolnie znajdzie się wtrąconym na drogę inkwizycji, wyrzucaną innym rządom; jest to

wielka nie dogodność, a nawet niebezpieczeństwo, mogące właśnie wywołać to, czemuby zapobiedz chciano.

Zgodni są z prawdą i nieoddalają się od niéj ci tylko, którzy mówią, że w tém poruszeniu odbija się czułość, trwoga i boleść religijna. Na to odpowiadają: wszak nikt na religję nie powstaje,— wiara nie jest w niebezpieczeństwie; rząd opiekuje się obiedwóma, Czegoż żalicie się? Skąd te krzyki i groźby? Jeżeli były groźby, wyrzekam się ich; nie przystają one najsłuszniejszéj i najświętszéj sprawie! Ale za daleko idziecie, chcąc zakazać skarg i jęków. (Bardzo dobrze!)

Pozwolcie mi, m. p. p., uczynić przypuszczenie, mogące myśl moją rozjaśnić. Nie jest ono tak zupełnie nieprawdopodobne. Kraj nasz widział dość nieszczęść, aby teraźniejsze nie miało ujść za urojone (Bardzo dobrze!) Przypuszczam zatém, że w jednéj z naszych rewolucij, naczelnik szanowany jednéj z naszych wielkich rodzin, widział życie swoje narażonem: szlachetne poświęcenie ocaliło go; ale stracił swe dobra i odwieczny zamek, siedlisko naddziadów. Synowie cieszą się, że ojca jeszcze posiadają i że mogą zastąpić jego straty majątkowe własnem mieniem; ale zwracają wzrok żalu na przeszłość i wzrok niespokojności na przyszłość, przeklinają rewolucję co te nieszczęścia sprowadziła.

Czyż te skargi weźmiecie, m. p. p., za sprzysiężenie? Czyż każecie strzedz tych synów jak buntowników! Potępilibyście niebacznego, cóby tak postępował, i mielibyście słuszność. Dla czegoż więc nie widzieć w tém, podobieństwa że i węzeł religijny podnosi jeszcze siłę uczucia?

Szczęśliwi jesteście, że poruszenie jest tylko religijnem; religja nie podnosi buntu: nic nie odejmuje koronie panującego, ani władzy jego berła. Strzeżcie się: przez niezręczne poskramianie moglibyście uczynić to poruszenie politycznem, a wówczas zrodziłyby się ogromne kłopoty.

Nasz zacny towarzysz (Pietri) mówił pod tym względem o biskupach w wyrazach wielce przychylnych. O! gdyby znał nas bliżéj, gdyby mógł przypatrzyć się nam wszczegółach naszego zarządu, widzieć nasze usiłowania o pokój i pomyślność powszechną, nabrałby, pewny jestem, innego przekonania i przeświadczyłby się o uczciwości naszych postępków, oraz o pożytku naszych wysileń.

Odzywam się w tém miejscu, zacni współtowarzysze' do waszego doświadczenia, do waszéj znajomości i ludzi i rzeczy. Macie z naszemi departamentami częste stosunki; nie sądzę, abyście tam zebrali wielką liczbę postrzeżeń szczegółowych, niezgodnych z mojemi.

Co do władzy świeckiéj papieża, nasz szanowny spółsenator przekłada środek radykalny, aby ją znieść. Środek jest gwałtowny; lecz podług tego co zauważałem zawczoraj, nie przypadł do smaku zgromadzeniu. Nadto wiek złoty, przewidywany przez naszego współtowarzysza, dla papiestwa, po zniesieniu jego władzy świeckiéj,zdaje mi się nosić barwy wymarzone, które, bez wątpienia, spłowieją wobec rzeczywistości. Jeżeli zniesiecie władzę świecką, któż zapanuje obok papieża? Ten który go złupił. O! m, pp., wasze uczucie przyzwoitości ostrzeże, ile podobne położenie byłoby obydnem i nieznośnem. Ale ponieważ mówimy o umieszczeniu tronu świeckiego, na miejscu tronu papieskiego, co stanie się z miastem Rzymem, do którego zewsząd napływają pielgrzymi dla uchylenia głowy na przyjęcie błogosławieństwa powszechnego Ojca wiernych? Czyż sądzicie, że te pobożne podróże i nadal trwać będą? Rzym będzie zapewne stolicą dosyć rozległego państwa, skoro dokonają się zamierzane przyłączenia; ale napływ ludzi i spraw nie nagrodzi strat niepowrótnych, gdy władza świecka tu zasiędzie. Jeżeli zniesiecie władzę świecką, na czémże oprzeć niezależność, któréj wszystkie ludy pragną dla głowy duchownéj? Jeżeli zniesiecie władzę świecką skąd papież opędzi swe potrzeby? bo nie wyobrażam, abyście go zmusić chcieli wyzuć się z sądownictw, kongregacji i z osób, dopomagających mu w duchownéj posłudze kościoła. Będzie więc miał zawsze około siebie znaczną liczbę urzędników duchownych i zakonnych. Czy możecie wyobrazić sobie ich życie pod innym rządem niż był papieski? Ileż niepokojów, kłopotów, sporów, a może i prześladowań ze strony władzy świeckiéj.

Odebrawszy dochody krajowe; jeżeli zechcecie opatrzyć potrzeby papieża, zmuszeni będziecie ustanowić listę cywilną. W krajach konstytucyjnych potrzeba będzie wnosić to na izby, przynajmniéj po każdym nowym wyborze najwyższego pasterza, po osieroceniu Stolicy św. Należy poddać się rozprawom, uwagom, niepewnościom, jakich to głosowanie doświadczyć może. Po zagłosowaniu, ilość wpisaną zostanie, jak dług, do wielkiéj księgi, bądź jak wieczysty, bądźjak dożywotni; ale i wielkie księgi ulegały wstrzymaniom wypłat, ich zmniejszeniom, nakoniec bankructwu.

Jeżeli położycie papieża na liście waszych wierzycieli, może on doznać wspólnéj z nimi doli.

Dwa słowa pragnę jeszcze, nim skończę, przemówić o niektórych twierdzeniach naszego zacnego towarzystwa. Wymawiał on Ojcu św., że odmówił instytucji kanonicznéj biskupom, mianowanym przez Francję i rozciągnął przez to na nasz kraj pewnego rodzaju interdykt. Nie słyszałem, aby podobna odmowa miała miejsce, bo wiem, że odbywa się zasięganie wiadomości. Jeżeli rzeczy opaźniają się, pochodzi to ze szczegółów osobistych, które mogą wyjaśnić się i ułatwić i z któremi byłoby nieroztropnie na jaw wystąpić.

To co powiedział o papieżu i jego duchownéj stolicy, niewiem czy nasz szanowny towarzysz uczynił sobie właściwe wyobrażenie o tym przedmiocie. Słusznie wystawia sobie papieża jak najwyższego pasterza baranków i owiec, wiernych i ich stróżów, ale może nie zwrócił uwagi na to, iż ten urząd wypływa ze stanowiska papieża jako biskupa rzymskiego. Jego najwyższa władza przywiązana jest do téj Stolicy i nie może być od niéj oderwaną, jak nie może być oderwany promień od słońca, a strumień od swego źrzódła. Choćby papież był wygnany i w kajdanach, choćby był wywieziony z Rzymu, nie przestaje być biskupem rzymskim; Pius VI był nim w Walencji, Pius VII w Fontainebleau, a Pius IX w Gaecie. W tém leży największy kłopot, nad którym pęknąć może najmocniejsza głowa myśliciela.

Nakoniec nasz współtowarzysz żali się na sposób urągliwy w jaki kard. Antonelli, w Rzymie odrzucił przełożenia Francji. Jeżeli nasz współtowarzysz słyszał o sprawozdaniach urzędowych, rozumiem, że jest w błędzie; depesze ks. de Gramont uczą, że mimo różnicę sposobu widzenia, kard. Antonelli, przyjmował go zawsze w sposób najgrzeczniejszy, ci zaś co znają kardynała mogą zaręczyć, że nawet inaczéj postępować by nie umiał.

Jeżeli nasz współtowarzysz chciał mówić o wieściach prywatnych, o pogłoskach kurytarzowych i przedpokojowych, nie wiem co to być może; ale wiem, że co do mnie, nie chciałbym wchodzić w ten labirynt i gdybym dowiedział się, że źle mówią o mnie w zwierzaniach się poufnych, roztropność nie pozwoliłaby mi przytykać uszu do drzwi i miałbym dosyć wzniosłości serca do odtrącenia tych, coby to czynili (bardzo dobrze, bardzo dobrze!).

Wczoraj jego c. w. dał nam usłyszeć mowę, którą nazwać mogę, z przekonania wywrotem wszystkich aż dotąd uznawanych zasad. Ponieważ konstytucja nadaje nam prawo utrzymania zasad, na których opiera się społeczność, chcę wywiązać się z téj powinności.

Czytając wszystkie złożone nam dokumenta, rozważając uczynione nam kommunikacje i jednocząc ogół życzeń rządzących stanem polityki, oczywista, że wszystkiemu co się już spełniło, lub jest na drodze spełnienia przewodniczy myśl główna t. j. myśl nieinterwencji. Książe powiedział wczoraj, że tak jest w istocie i z pochwałą przytoczył depeszę, która wstrzymała monarchów zebranych w Warszawie. Chcę więc roztrząsnąć zasadę interwencji, główną w teraźniejszym stanie rzeczy.

Ponieważ należy tu być ostróżnym aby się nie zbłąkać i ponieważ dla uniknienia wszelkiego błędu najlepiéj będzie posłuchać rad mądrości, chcę zwrócić uwagę waszą, m. p. p., na przegląd zasad i jakby na dzieje nauki, wyciągnięte z najgłówniejszych pisarzów. Roztrząsnę potém praktyczne następstwa zasad przeciwnych.

(d. c. n.)

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

PARYŻ, 13 marca. Na dzisiejszem posiedzeniu ciała prawodawczego, pan Keller żwawo powstawał na politykę rządu we Włoszech; oskarżał go o słabość dla Anglji i o ulęknienie się groźb tajnych towarzystw. Zakończył swą mowę żądaniem, aby rząd stanowczo wymienił: jaką polityczną drogą pójść zamierza. Odpowiadając pan Billault panu Kellerowi, żali się na gwałtowność uczynionych rządowi zarzutów; zaprzeczył twierdzeniu, że rząd cofa się przed nożem zabójców. Sądził, że wyrzeczenie takich słów było niepodobnem i żąda, aby izba wróciła do zwykłego spokoju.

Okazał następnie, że pytanie Włoskie obejmuje wiele jeszcze względów prócz sprawy papieskiéj; zwraca uwagę na zupełnie zniszczony wpływ austryjacki we Włoszech; mówi, że ponieważ rząd cesarza opiera się na woli narodowéj, nie może zatem tłumić tejże woli w innych narodach. Wielkie mocarstwa nic nie uczyniły dla papieża, tylko jeden cesarz działał na jego korzyść. Rząd chce odroczyć inne wyjaśnienia aż do rozpraw nad paragrafami. Rozprawy ogólne zamknięto.

MARSYLJA, 12 marca. Rzym 9 marca. Jenerał de Goyon wysłał jeden bataljon do Ponte-Corvo i oddział do Vallecorsa, dokąd Piemontczycy Neapolitańscy wtargnęli. Cofnęli się oni przed Francuzami; Rzym jednak oczekuje nadzwyczajnego objawu, mającego skończyć się ostatecznem rozwiązaniem bez bitwy. Półkownik żuawów, Becdelièvre zastąpiony został przez szwajcara, zowiącego się d'Alletz; biskupi francuzcy otrzymają potwierdzenie papieskie d. 18. 30 stolic biskupich w Piemoncie zostaną i nadal bez pasterzów

NEAPOL, 9 marca. Chorzy Gaeccy zarazili tyfusem tutejsze szpitale, a nawet miasto. Wysłano wojska dla przytłumienia reakcji w Lecce. Pan Liborio Romano wczwał kardynała do uznania rządu.

FIUME, 22 marca. Nowa reprezentacja municypalna zagłosowała dziękczynny adres dla municypalności uprzedniéj za odwagę, z jaką broniła praw autonomji. Zagłosowano też drugi adres do cesarza z prośbą o powrócenie Dalmacji do Węgier, o uwolnienie jéj od posyłania deputowanych na sejm Kroacki i o zostawienie jéj niezawisłości od komitatu. W tymże adresie umieszczono prośbę o wstrzymanie poboru podatków prowincjonalnych.

BERLIN, 13 marca. Izba panów odrzuciła na dzisiejszem posiedzeniu większością 124 głosów przeciw 44 wniesienie pana Itzenplitz i jego stronników, zmierzające do upoważnienia małżeństw cywilnych w razie potrzeby. Ministrowie głosowali przeciw temu wniesieniu. Następnie izba odrzuciła większością 122 głosów przeciw 45, artykuł projektu prawa, ściągającego się do małżeństw cywilnych, pod warunkiem powtórzenia ślubów kościelnych.

Minister sprawiedliwości domagał się o odroczenie wszelkich dalszych obrad w téj mierze, dla dania rządowi czasu do namysłu.

PARYŻ, 14 marca. Na dzisiejszem posiedzeniu ciała prawodawczego, z powodu paragrafu adresu, ściągającego się do polityki wewnętrznéj, pan Juljusz Favre powstał przeciw ustawom rządzącym prassą i wystąpił z poprawą, żądającą zniesienia praw wyjątkowych. Pan Baroche odpowiedział panu Favre i zbijał jego poprawę, pan Olivier mówił następnie za wolnością druku. Poprawa pana Favre w głosowaniu została odrzucona i pierwszy paragraf adresu przyjęto.

Podług wiadomości z Konstantynopolu z d. 12, odbyła się konferencja u posła angielskiego, pana Bulwer z powodu Hercogowiny: Porta odmawia rokowań w tym przedmiocie, jako tyczącym się spraw wewnętrznych i oświadcza, że w razie wybuchłego powstania, sama je przytłumi.

TURYN, 13 marca. Minister spraw wewnętrznych przedstawił izbie deputowanych, która uprzejmie przyjęła projekt do prawa organizacji królestwa.

Hr. Cavour oznajmił poddanie się Messyny. Izba jednomyślnie okrzyknęła pochwałę i podziękowanie dla wojsk lądowych i morskich.

TURYN, 14 marca. Na dzisiejszem posiedzeniu izby deputowanych roztrząsano projekt do prawa o nazwie króla Włoskiego. Pan Brofferio zarzuca ministrom, iż przez wniesienie rzeczonego prawa odjęli izbie zagajenie. Hr. Cavour odpowiedział, że rząd wziął inicjatywę prawa, ponieważ zagaił także odkupienie Włoch. Czyn, który spełnia, jest arcy śmiały. Włochy jednomyślnie przyjmą w mowie będącą nazwę, lecz za granicą wywołała ona opór; na dowód przytacza obecne rozprawy, toczące się w innych krajach. Hr. Cavour przyrzeka wnieść wkrótce projekt do prawa o intytulacji aktów rządowych. Izba potwierdza jednomyślnie ustanowienie królestwa Włoskiego.

Gazeta urzędowa ogłasza następną depeszę jenerała Cialdini, wysłaną z Messyny d. 13 marca: Cytadella poddała się bezwarunkowo po czterodniowym ogniu. Nasi artyllerzyści sprawili wielki pożar wewnątrz cytadelli. Kapitulacja została odrzuconą. Jeńcy: 5 jenerałów; 150 officerów; 5,000 żołnierzy 300 dział wpadły w nasze ręce.

LONDYN, sobota 16 marca. Księżna Kent, matka królowéj Wiktorji, umarła dziś rano na ręku córki i zięcia. Urodzona 10 sierpnia 1786; liczyła więc 75 rok życia. Była córką książęcia Franciszka Sasko-Salfelcko-Koburgskiego; w piérwszém małżeństwie poślubiła książęcia Emila-Karola-Linange, którego straciwszy 4 lipca 1814, w powtórném małżeństwie poślubiła w Koburgu d. 29 maja 1818, a d. 11 lipca tegoż roku w Londynie, Edwarda, księcia Kent, czwartego syna króla Jerzego III. Książe Kentu umarł d. 23 stycznia 1820 roku. Księżna Kent była siostrą Leopolda I-go, dziś panującego króla Belgów.

LONDYN, niedziela 17 marca. Wiadomości z Waszyngtonu dochodzą do dnia 5 marca. Prezydent Lincoln wyraził w swéj mowie, iż nie ma żadnego powodu do obawy, aby zarząd rzeczypospolitéj narażał na własność mieszkańców południowych. Nie chce on wdawać się w instytucję niewolnictwa tam, gdzie taż instytucja istnieje, ho nie miałby prawa do takiego postępowania. Co do praw o niewolnikaeh zbiegłych, obowiązujące dziś prawa zostaną zachowane.

Prezydent Lincoln dodaje: „Wykonywam dziś przysięgę konstytucyjuą bez żadnéj wstecznéj myśli. Obejmuję władzę wpośród wielkich trudności. Jedność jest wyraźnie napastowaną; lecz jedność jest wieczystą. Żaden ze Stanów nie ma prawa z niéj wychodzić. Uchwały i postanowienia zapadłe w tym względzie są w obec prawa nieważne, czyny gwałtowności przeciw władzy związkowéj, są czynami rewolucyjnemi.

„Poczytuję jedność za istniejącą prawnie i rzeczywiście. Postaram się o zupełne wykonanie praw jedności we wszystkich Stanach. Nie jest to groźba, ale oświadczenie, że jedność będzie konstytucyjnie bronioną. Tak działając, nie przelejemy krwi, chyba gdyby władza narodowa była do tego zmuszoną.

„Użyję wszystkich sił ku obronie własności związkowéj i dla poboru dochodów jedności. Nadto, co okaże się niezbędném w rzeczonych przedmiotach, ani najazdy, ani użycie siły miejsca mieć nie będą.“

W ciągu téj mowy panował wielki zapał, przy każdéj wmiance o utrzymaniu jedności— 30,000 osób znajdowało się na zebraniu. Nie było uajmniejszego zamieszania, ani nieporządku przez całe trwanie ceremonji. Wszystko odbyło się spokojnie.“

Zakład Reutera udziela następną depeszę:

„Ostatnie wiadomości z New-Yorku są z dnia 7 marca:

„Sir Edmond Lyons oznajmił prezydentowi Lincoln, że Anglja nie uzna blokady portów południowych, chyba wówczas, kiedy blokada będzie zupełną i skuteczną; upewiają, że tak Francja, jak dalsze państwa uczynią takież same oświadczenie. Nowa taryfa ostatecznie przyjęta, obowiązywać będzie od d. 1 kwietnia. Texas oderwanie się swoje potwierdził. Kommissarze Stanów południowych przybyli do Waszyngtonu i złożą prezydentowi Lincoln osnowę swojego poselstwa.“

ZAGRZEB, poniedziałek 18 marca. Dzisiejsza gazeta Zagrzebska donosi z pogranicza Bośnijskiego, z d. 14. że w Krajnie baszy-buzuki (milicja) w największym pośpiechu zostali wezwani przez działowe wystrzały. Mówią, że wojska tureckie poniosły porażkę niedaleko Gacka. Domyślają się, że wpływ cudzoziemski działa w Czarnogórzu i Hercogowinie. Chrześcijanie w Bośnji są spokojni.

ITZENHOE, poniedziałek 18 marca.

Złożone sprawozdanie przez kommissję izbie holsztyńskiéj, zakończone jest następnemi przełożeniami: „Niech zgromadzenie oświadczy, że nie może przychylić się do konstytucji, wspólnéj dla całéj monarchji, zapowiedzianéj w mowie, mianéj na otwarciu izby. Prócz tego, prawo o tymczasowym zarządzie, mające zaprowadzić się w księstwie, powinno być odrzucone. Nakoniec, aby prezydent izby upoważnionym został do przesłania tak przełożeń rządu duńskiygo, jako też odpowiedzi izby sejmowi związku niemieckiego.

(Le Nord i Journal de St.-Petersb.).

PRZEGLĄD MIEJSCOWY.

Wilno.

Jesteśmy już w Wielkim poście; mięsopust tego roku zbyt długi, z ostatniem uderzeniem dzwonu na głuchych, zakończył swój żywot i zostawił po sobie wspomnienia!

Za pierwszem uderzeniem dzwonów na głuchych, wyszliśmy na ulicę, pragnąc z obowiązku przypatrzyć się miastu, w owéj dziwnéj chwili, w któréj niegdyś poważny głos dzwonów, jako przestroga starca, mieszał się ze swawolnym śmiechem rozigranych masek, szał i pokuta spotykały się oko w oko — a ten jęk metalu odbity o piersi kamienne gmachów grodu, wytrzeźwiał najzagorzalszych, i budził pierwsze skruchy westchnienie.

Na ulicach było pusto, cisza zalegała miasto, a poważna harmonja dzwonów, dodawała pewnéj uroczystości téj chwili; zaledwie w jakiem samotnem okienku, migało jeszcze światełko, a jego blask przyćmiony, świadczył wymównie, że ów jęk dzwonów na głuchych, znalazł czuwających przy pracy. Od czasu do czasu przesunęła się jakaś postać spóźnionego przechodnia i znowu było cicho — a dzwon ciągle jęczał — i z jego poważną pieśnią, czasami tylko mieszały się miarowe stąpania warty, lub odległy turkot dorożki.

Czterdziesto-godzinne i późniejsze nabożeństwa, odbywały się w tym roku z niezwykłą powagą; tłumy ludu zalegały świątynie. Widoczne to owoce wstrzemięźliwości, która obroniwszy wiernych od nałogów starych, skupiła ich u ołtarzów Pańskich, by tam oczyszczeni przez modlitwę, żal i pokutę, odkupili się z grzechu i z zamiłowaniem wzięli się do pracy, i żeby ta praca stała się dla nich osłodą i celem głównym życia, nie zaś ciężarem, a wtenczas tylko przynieść może pożytek.

Z prawdziwém zbudowaniem widzieliśmy w świątyni Pańskiéj, owe oznaki prawdziwéj pobożności — a lud co się tak modlić umie, godzien jest i potrafi żyć zacnie i poczciwie.

Nie widzieliśmy wtedy spacerujących po kościele, nie widzieliśmy strojów wykwintnych, ani lokajów galonowanych; u stóp krzyża w modlitwie kornéj, łza żalu każde zwilżyła oko.

Rozległy się dzwonki na ofiarowanie — a cała ta massa pobożnych, padła na kolana, a w świątyni słyszeć można było jedno wspólne westchnienie. Wraz z ofiarującym przy ołtarzu kapłanie, wszyscy pobożni brali udział w tym wielkim akcie chrześcijańskim.

Od modlitwy, nie mamy siły przejść do spraw codziennych życia,—przebaczenia łaskawi czytelnicy,— wasz sprawozdawca, takoż jest człowiekiem i on ma serce i jemu serce boli, i on potrzebuje odświeżyć ducha łzami pokuty, a zatem bądźcie cierpliwi do przyszłego numeru, i — niech Bóg będzie z wami.

Wacław Przybylski.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Warszawska (do 65):

— Pocieszająca wiadomość, otrzymana z Podola, dowodzi, że Opatrzność czuwa nad nami, czuwa za nas nawet wtenczas, kiedy nasze słabe siły niewystarczają do walki, którą staczać trzeba z najsilniejszym wrogiem, bo z samą naturą. Obawiano na wiosnę szarańczy, która przeszłego lata zniszczyła plony i niezliczoną massę jaj pozostawiła w ziemi podolskiéj. Przyszła zima, a z nią ogromne śniegi, które obecnie nagła prawie odwilż w wodę zamieniła, skutkiem czego potomstwo sztraszliwego wroga zniszczoném zostało. Tak więc znikły obawy, które już się szerzyły co do przyszłości, a mieszkańcy Podola znów wolno oddychać mogą.

— Młodzież akademicka lwowska powzięła zamiar utworzyć dla siebie własną czytelnię, na wzór tych, jakie istnieją po uniwersytetach zagranicznych. W nich młodzież oddająca się umiejętnościom specjalnym, znajduje sposobność wszechstronnego wykształcenia się w pismach rozmaitéj treści z obrębu innych przedmiotów naukowych i wzajemną wymianą myśli. Czytelnie takie są potężnym środkiem pomocniczym akademickiego kształcenia, i zastąpić ich niemogą czytelnie przeznaczone dla całéj publiczności, przy bibljotekach lub w miejscach publicznych. W czytelniach takich znajdują się gazety, pisma czasowe w kilku językach, z zakresu umiejętności sztuki i literatury. Członkami honorowymi są zwykle professorowie i posiadający stopnie akademickie.

— Biskup Budziejowicki w Czechach wydał następujące cztery prawidła względem równouprawnienia języków krajowych w szkołach czeskich: 1) Językiem wykładowym w szkole ma być ten,wktórym są kazania w kościele. 2) W gminach, gdzie jest ludność mieszana, mają być oba języki uwzględnione, lecz większa liczba dzieci miejscowych rozstrzyga, któremu językowi ma się dać pierwszeństwo. 3) W miejscach, gdzie tego stosunki społeczne wymagają, mianowicie w miejskich szkołach głównych, należy uwzględnić życzenia rodziców. 4) W czeskich szkołach wiejskich ma być językiem naukowym tylko czeski, a niemiecki język ma być jedynie w prywatnych godzinach uczonym.

— „Czas” podaje wiadomość otrzymaną z Wiednia, iż deputacja ruska dobrze przyjętą została przez p. Schmerlinga, ktory w odpowiedzi swéj największy kładł nacisk na zgodę i pojednanie w kraju, czego sejm najlepiéj dopełnić zdoła. Deputacja sama najlepszym jest dowodem zgody i jedności.

— Urzędowa gazeta „Krakauer Zeitung” donosi o przygotowaniach do wyborów sejmowych, które w obwodach: krakowskim, tarnowskim, sądeckim, rzeszowskim i w samym Krakowie, odbywać się będą pod kierunkiem p. Wukasowicza, starosty obwodowego krakowskiego, na mocy upoważnienia ministra stanu.

— We Lwowie nakładem K, Jabłońskiego wyszły dwie tragedje Józefa Supińskiego: „Tatary w XVII wieku”, oraz „Arcez”. Tamże Józef Szujski drukuje nową powieść współczesną p. t. „Czyste dusze i mętne dusze”.

— W Warszawie nakładem Księgarni Polskiéj, wyszła powiastka ludowa „Stacho parobek”, napisana przez Eleonorę Ziemięcką.

— W krótce ma wyjść w Petersburgu nakładem ministerstwa marynarki, „Dokładny słownik narzecza Rusi południowéj”, ułożony przez p. Afanasjewa Czużbińskiego, znanego z licznych prac w literaturze maloruskiéj.

— W Budzinie od 1 marca poczęło wychodzić illustrowane pismo humorystyczne słowackie p. t. „Czarnoksiężnik”; redaktorem jego jest Wilhelm Pauliny.

— W Genewie znany literat czeski Józef Frycz wydaje czasopismo p. t. „Czech.”

— W Wiedniu począł wychodzić dziennik p. t. „Ost und West“, mający pośredniczyć między rozmaitemi narodowościami monarchji austryjackiéj. Niewiele z tego można się spodziewać.

— W odcinku G. W. wydrukowano obszerne i zajmujące studjum p. Lucjana Falkiewicza, p. t. „Kraj i naród węgierski”.

— *Tygodnik illustrowany* (74—76):

— W jednym z naczelnych artykułów umieszczono krótki życiorys i ocenienie prac poetycznych Gustawa Zielińskiego, którego, „Kirgiz” dość szeroko rozniósł imię autora. G. Zieliński urodził się w r. 1809 w Inowrocławskiém. Nauki pobierał najprzód w Toruniu, następnie w liceum warszawskiém, w szkole ks. Pijarów, w szkole wojewódzkiéj płockiéj i nakoniec w uniwersytecie warszawskim. Osiadłszy w kraju na własném gospodarstwie z otwarciem Towarzystwa rolniczego przyjmuje udział, w jego pracach, jako członek komitetu, oraz wyświadcza znakomitą przysługę obywatelską, przyczyniając się wspólnie z pp. Jackowskim i Kleniewskim do wprowadzenia w życie idei, która rozwinęła Domy zleceń. Z prac Zielińskiego poetycznych wymieniono tu Zbiór „drobnych poezij”; „Stepy”, „Kirgiza“ i niedrukowany dramat „Zbigniew”, którego jedna tylko scena była umieszczona w Bibljotece Warszawskiéj.

— Dwa następne artykuły naczelne zawierają życiorysy
i wizerunki Stanisława Konarskiego i Jana Fryderyka Sa-
piehy kanclerza w. lit. Obie te postaci, należące do naj-
świetniejszych ozdób swojego czasu, znane być powinny
każdemu z dziejów. Zanotujemy tu jeden tylko szczegół
do życia Stanisława Konarskiego, dla tego, iż go ani
w dawniejszych bjografjach, ani w obecnéj w Tygodniku
przez ks. Szelewskiego napisanéj, niespotykamy. Znako-
mity reformator systematu wychowania w Polsce i publi-
cysta z podniosłym poglądem, nikt może dziś niewie, iż
był jeszcze wierszopisem. Mamy przed sobą zbiór jego.
poezij łacińskich które wydał w 67 roku swojego życia p. t.
Stanislai Konarski E. Scholis. Piis Opera Lyrica. Anno
MDCCLXVII. (Bez miejsca druku, in 16. str. 174).
Jestto zbiór ód i carmenów, po największéj części treści mo-
ralno-religijnéj, pisanych już to z tematów Pisma świę-
tego, już z okoliczności miejscowych. Między temi osta-
tniemi jest „Carmen in adventu ad Regiam Versaliensem
Stanislai I. Regis Poloniae, Ducis Lotharingiae, post
mortem Reginae Uxoris Anno 1747.“

— W dokończeniu artykułu p. Władysława Maleszewskiego „Z Kowna do Wilna," znajdujemy wdzięczną i serdeczną charakterystykę naszego ludu i okolic przeżeń zamieszkanych, oraz z zachwytem malowaną panoramę starego grodu Gedymina. Od Snorra-Sturlezona i Gilberta de Lannoy, do naszych czasów, Litwa pewno niewidziała tak życzliwego dla siebie podróżnika. Dzięki więc niech będą p. Maleszewskiemu, że okiem rodaka spojrzał na nasze okolice i ich mieszkańców. Lecz nie możemy przebaczyć tu rytownikowi zepsucia wizerunku naszéj katedry. Świątynia ta odznaczająca się nietylko urokiem pamiątek dziejowych i zbiorem świetnych dzieł sztuki, lecz zarazem jedna z najpiękniejszych w całym kraju pod względem architektury, wygląda tu i niepięknie i fałszywie.

— Karol Szajnocha dał artykuł p. t. „Jan Sobieski bannitą." Wydrukowano z niego sam wstęp tylko.

— Ciekawe są także artykuły treści historycznéj o Piotrkowie i Kruszwicy; załączone do nich rysunki są dla nas tém milsze, że rozdzieleni daleką przestrzenią, niewszyscy możemy oglądać te pamiętne miejsca w dziejach Polski.

— Poezja w będących przed nami n-rach Tyg. jest obszernie reprezentowaną. Znajdujemy tu nieraz wzniosłą, lubo niekiedy wpadającą w prozę „Poranną medytację starego tradytora, w któréj sobie przypomina o dawnych Rybałtach, a w szczególności o Janie, ślepym lirniku, alias Żurawiu mogilnym," poemat Stefana z Opatówka. Daléj przeczytaliśmy wdzięczny i pełen głębokiego uczucia wiersz Faleńskiego p. t. „Królowa zabawy." Wreszcie mamy tu jeszcze poetycznie ujętą charakterystykę wzniosłéj miłości platonicznéj w wierszu p. Szujskiego p. t. „Platonizm."

— Do przeglądu piśmienniczego p. J. Pracki dał rozbiór „Stryjanki" Pola. Recenzent nazywa to dzieło niepospolitéj wartości gawędą, lecz zarzuca mu fałszywą i bardzo nie na dobie będącą tendencję, co też inni krytycy jeszcze pierwiéj powiedzieli.

Postęp (rok II-gi, do zesz. 4-go):

— Ktoś z bliskich Wincentego Pola napisał jego życiorys, w którym znajdujemy wiele nieznanych tu u nas szczegółów, mianowicie zupełne wyliczenie wszystkich prac autora Mohorta, równie drukowanych, jak i będących w rękopiśmie. Te ostatnie są następujące: Wierszem: „Słowo a sława," poemat. „Szejne Katarynka" utwór przedstawiający 135 postaci. „Hetmańskie pacholę," poemat we 12 pieśniach. „Obrazy góralskie i pieśni więźnia." „Sądy lubelskie." „Sebestjan Klonowicz." „Duch upiór." „Sok myśliwca." „Marek Jakimowski." „Pieśni Janusza," tom 2-gi i 3-ci. Prozą: „Rozprawy w przedmiocie nauk przyrodzonych." „Północny wschód Europy," tomów 2. „Geografja ziemi świętéj," tom 1. „Listy z podróży naukowych," tom 1. „Fejletony, recenzje, powieści," tom 1. „Konotatki gospodarskie," tom 1. „Teka Krakowska," tom 1. „Wstęp do geografji handlowéj," tom 1. „Słownik geograficzny," tom 1. Powieści bez końca," tom 1. Od roku 1859 Pol osiadł we Lwowie i tam obecnie mieszka.

— W artykule p. t. „Koléj żelazna galicyjska," czytamy następującą słuszną skargę: Jest nadzieja, że otwarcie kolei przyczyni się do rozbudzenia drzemiącego u nas przemysłu, rzemieślnictwa i handlu; jest nadzieja, że miejsce obcych spekulantów zastąpią krajowcy, a handel stanie się czysto narodowym. Lecz jak tu mówić o narodowości, kiedy taka instytucja, jak np. Towarzystwo kolei galicyjskiéj, które pod przewodnictwem staropolskich nazwisk, przedewszystkiem żywioł narodowy przedstawiać obowiązane, jest stokiem ludzi obcéj narodowości i wyznania, gdzie nawet najświętsza cecha narodu, język polski, niejest szanowaną? Jużto niestety polskie, ale nawet niemieckie organa czyniły ten zarzut towarzystwu galicyjskiemu, a my na takie zarzuty obcych rumienić się musimy. Dla czego siedziba władzy centralnéj osiadła w Wiedniu o mil 60 od téj kolei, którą zawiaduje, opłacając przez tego drogo te siedzibę? Dla czego tam nieurzędują Polacy? Może kto z dyrekcji powie, że brak ludzi? Prosty zajrzeć do biur towarzystwa kolei francuzkiéj, węgierskiéj, zachodniéj i t. d., a napotkamy tamże najwyższe posady obsadzone Polakami. (W razie potrzeby możemy udzielić nazwisk). Dla czegóż z narodowéj instytucji wypędzeni zostali krajowcy i język?

— We Lwowie z d. 1 stycznia miał począć wychodzić nowy dziennik polityczno-literacki, p. t. „Głos." Program jego ogłoszony w Postępie jest następujący: 1) Artykuły wstępne. 2) Korespondencja z kraju. 3) Przegląd wypadków politycznych. 4) Korespondencje zagraniczne. 5) Przegląd dzienników krajowych i zagranicznych. 6) Kronika zdarzeń bieżących. 7) Wiadomości rolnicze, handlowe i przemysłowe. 8) Ogłoszenia sądowe i urzędowe. 9) Sprawozdania z posiedzeń sądów karnych. 10) Kursy pieniężne i papierów publicznych, oraz spis osób przyjeżdżających. 11) Ceny zboża i produktów najważniejszych. 12) Ogłoszenia prywatne. Odcinek przeznaczony został na rozprawy naukowe, utwory literatury pięknéj i wiadomości bibliograficzne. Pisma tego tu w Wilnie dotąd niemamy.

— Niejaki p. B. Sz. w liście z Cieplic powiada: „Zapewnie z postępem wieków zmieniają się wyobrażenia, dziś możeby za ostrém było prawo zabraniające pod utratą szlachectwa mierzyć łokciem i kwartą; jednakże kto wié, azali niewartoby go odnowić, jeżeli, aby ocalić cechę czysto narodową..." Niewartoby i mówić o tym głosie z tamtego świata, któremu sama redakcja Postępu zaprzeczyła, lecz przytaczamy te wyrazy jako osobliwość, jako rzecz rzadką w wieku XIX!

— W artykule p. t. „Oświata ludu" znaleźliśmy przytoczony wymowny szczegół, który przeciw ulicznym wrzaskom na oświatę stawiamy: „W czasie smutnéj pamięci roku 1846, Walenty Dorobka włościanin, który przypadkiem w Tarnowie zaczerpnąwszy, umiał czytać, nieco oświaty z wiadomościami, nieco wiadomości encyklopedycznych posiadał,—potrafił powstrzymać szalony prąd zbrodniczéj hordy, i położył tamę bezprawiom, któreby się były bez niego po całéj Galicji rozszerzyły. Jeden ten chłop z Wolicy, Walenty przemówił do drugich chłopów, do mieszczan ropczyckich, wystąpił naprzeciw kroczącej, krwią i szałem zaślepionéj rozjuszonéj tłuszczy z Sędą na czele, i zmusił ją do ustąpienia. Gdybyśmy więcéj takich Walentych mieli, nie byłoby tyle ofiar pod widłami ciemnoty."

— Lubo nader późno otrzymaną, podajemy tu wiadomość, którą nam do Wilna przyniósł Postęp. Na cześć Władysława Niegolewskiego, posła pleszewskiego, który odkrył machinacje policji poznańskiéj, jak to czytelnikom wiadomo z jego interpelacji,—odbyła się dnia 11 września w Żerkowie uczta. Uczestniczyło w niéj przeszło 500 osób z wszystkich stanów, przybyli do przezacnych obywatele poznańskich; lud przybył pozdrowić. Zasługi posła Niegolewskiego na sejmie w Berlinie wyliczał jeden z duchowieństwa, mieszczanie i włościanie. Zasługi posła Niegolewskiego na sejmie w Berlinie wyliczał jeden..., srebrny wieniec, a głośne okrzyki ludu rozlegały się po ogrodzie i parku.

— Fabryka machin i narzędzi rolniczych Ferdynanda Dolańskiego w Wiedniu poleca się wykonywaniem wszelkiego rodzaju wyrobów z żelaza, miedzi, mosiądzu i innych metalów, do cukrowni, młynów parowych i t. p. Polecenia czynić można za pośrednictwem redakcji Postępu.

KORESPONDENCJA KURJERA WILEŃSKIEGO.

z Białorusi *12 lutego.*

W numerze 4. Gazety Rolniczéj Warszawskiéj zamieszczony jest przegląd krytyczny dziełka p. Adama Buckiewicza pod tytułem: „Gawęda rolnicza między Litwinami." Oddając sprawiedliwość, że pisaną jest przez gospodarza, który wejrzał w każdy szczegół domowego zarządu i wspiera praktycznemi radami, przy obecném przejściu w stosunkach włościańskich, krytyk powiada: „w dziełku tem nie szukajmy ani wysokich agronomicznych pojęć i rozpraw, ani przyjętego obecnie w wykładzie ścisłego systemu, co sam autor przyznaje,mówiąc: że pisze wyłącznie dla Litwinów?" Pojąć nie mogę, jak można sądzić o ludziach i kraju nieznając jego, bo z takim naciskiem wypowiedziana opinja każe chcąc nie chcąc poznawać autora, który tuż wyznaje, iż oceniać to dziełko jako specjalne nie może, gdyż jest wyłącznie dla potrzeb okolicy i miejscowości pisane, a nie będąc wtajemniczony w stosunki i potrzeby téj części kraju, trudno mu wyrzec cóś stanowczego—a może i dowcipniejszego, jeśli to można nazwać dowcipem? Zapewne krytyk się omylił i chciał powiedzieć: szukałem wysokich agronomicznych pojęć i rozpraw, ścisłego systemu, obrobienia stylowego, bo to pisano wyłącznie dla Litwinów, którzy słuchali pierwiéj wykładu ś. p. Oczapowskiego w uniwersytecie Wileńskim, niż w Marymonckiéj szkole. A mówiąc słowami krytyka „może i to wyszło za obręb możności jego." Jednakże takie zdanie „wielce oszpeca jego pracę i stało się pewnie omyłką korrekty, która zmieniła myśl autora." Nie będą Litwini zaprzeczać lepszemu dziś gospodarstwu w Polsce; lecz zawsze są pewni, że się obeznali i z pojęciami agronomicznemi i z obrobieniem stylu, bo wydali tylu wzorowych mężów, jak w jednym tak i w drugim zawodzie. Nie dziwimy się téj uszczypliwości, lecz szanowny Redaktor Gazety Rolniczéj powinien byłby się spostrzedz, zwłaszcza znajdując zaraz tak piękny aksiomat jenerała Hoche zacytowany: iż potrzeba kochać, żeby być kochanym. Zresztą krytyka p. T. przewróconego, nie nas nowego nie nauczyła, oprócz tego: iż „u nas! w Królestwie małe kamienie, któro łatwo unieść w górę, wożą się zwyczajnie wozami, do wielkich zaś używa się tak zwanych drągów." To „u Nas" mocno i nas poucza. I „że parobcy co po kilkadziesiąt lat służą w Królestwie, ani razu kosy w ręku nie mieli," to i nas zadziwia, „że lepiéj jest karmić konie z plecionek łozy,niż używać torebek" i to niepewne; nakoniec „kto chce mieć owoc przyszłości, niech płonki szczepi" choć to jak świat stare, jednak winienem dodać, że z takich zdań zaszczepione płonki, dosyć gorzkie mogą przynieść owoce, a z serca życzymy krytykowi zostawić ochotę na więcéj szlachetne. Na cóż ma rozpleniać tak nikczemne chwasty na naszéj ziemi, które późniéj z trudnością będzie wyplenić. To ani grzecznie, ani agronomicznie.

Nowogródek, *4 marca 1861 r.*

Wywołany artykułem bezimiennnego autora, w N-rze 14 Kurjera Wileńskiego umieszczonym, śpieszę przesłać publiczności, moje w tym względzie objaśnienie. W samych początkach roskrzewiania się u nas dobroczynnéj wstrzemięźliwości, włościanie majątku mojego w Wileńskiéj gubernji położonego, nie instyktowani przez nikogo, z własnego popędu, zaprzestali pić wódkę, i do dziś dnia trwają w tém zbawienném przedsięwzięciu; w skutek czego, szynki same przez się przestały być czynnemi, a błogie skutki tego szlachetnego włościan usposobienia, widocznie już dzisiaj i dobroczynnie wpłynęły na ich moralne pojęcia, jako też i byt materjalny. Powodowany, tym tak przemawiającym przykładem, postanowiłem i w innych moich majątkach znieść wyprzedaż wódki, i od 1 stycznia 1861 r. we włościach o których N-r 6 Kurjera Wileńskiego wspomina, skassowałem jedénaście szynków; dwónasty ostatni we wsi Lachowiczach, powodem poprzedniéj z kupcem o wyrob towarnego lasu terminowéj umowy, i zobowiązania się dostawiania mu dla jego robotników wódki, do pewnego jeszcze czasu pozostać musiał. Spełniając wszystkie moje czynności, w skutek wewnętrznego przekonania, bez myśli zasługiwania na pochwałę lub naganę, nie powiem wszakże, aby przypadkowa okoliczność egzystencji szynku wyżéj wspomnianego, nie wywarła na mnie nieprzyjemnego wrażenia. Wywołała ona bowiem głos prawdy, głos opinji publicznéj, któréj ja się chętnie poddaję, a która dla nas wszystkich tyle może być niezbędną i pożyteczną; ona bowiem osłaniając swemi opiekuńczem i skrzydły nasze czynności, prostując nasze częstokroć pomimowolne pomyłki, podnosząc nas do poczucia dobra, wskaże nam pewną drogę postępowania, i nas do spełniania z godnością obowiązków Obywatela doprowadzi.

Dziękując przeto za przestrogę dbałego o dobro ogółu bezimiennego Autora artykułu N-ru 14 Kurjera Wileńskiego, miło mnie jest zapewnić go, iż w krótkim czasie szynk Lachowicki zamkniętym zostanie, z tą nadzieją, że jak szanowny Autor bezimienny dotąd z taką dokładnością sprawdzał czynności karczmy Lachowickiéj, tak też nawzajem fakt zamnięcia onéj, z radością, w uwadze swojéj zanotować raczy. *Władysław Brochocki*

ROZMAITOŚCI.

—»New York Tribune" daje następujący obrazek domowego bytu królewskiéj rodziny angielskiéj w Osbornei W nadmorskiéj rezydencji królowéj Wiktorji na wyspie Wight wielka część rozkosznych ustroni stanowi własność książąt i księżniczek; każde z pomiędzy dzieci ma własny sad i ogród, cieplarnię, inspekta, szkółkę ogrodową i pracownię. Tu dziatwa królewska spędza cały czas swobodny, pracuje gorliwie, z zapałem miłośnika przedmiotu a wytrwałością anglo saksońskiego plemienia. Niema takiéj gałęzi ogrodownictwa, z którąby dzieci królewskie niebyły oznajomione dokładnie z doświadczenia. Lecz na tém jeszcze nie koniec. Do szeregu téj pacholęcéj własności należy osobna budowa, w któréj urządzono kuchnię, ze wszystkiemi potrzebnemi do niéj przyrządami i śpiżarnią. Tu młode księżniczki w całym uniformie kucharskim, gotują, solą i przyprawiają na zapas owoce z własnego ogródka, któremi potém obdzielają się wzajemnie lub rozdają biednym poblizkim mieszkańcom. Królowa postanowiła, ażeby nic niebyło obcém dla sfery wiadomości jéj dzieci, i przyznać potrzeba, że nigdy młode pokolenie domu panującego w Anglji niejest tyle uszczęśliwioném, jak podczas przebywania w Osborne. Prócz téj części gospodarczéj i sprzężonych z nią zajęć, jest tu gabinet historji naturalnéj, złożony z osobliwości, które młodzi badacze królewscy zebrali podczas małych swych wycieczek i poszukiwań, drobnych rozmiarów zbiory geognostyczne, zielniki, wypchane zwierzęta czworonożne i ptaki, własnoręczne wyroby książąt i księżniczek. Wszystko, co ciekawe i rzadkie w ich mniemaniu, znajduje się tu ułożone systematycznie i porządnie własnemi rękami posiadaczów.

— Stolica południowéj Karoliny w Stanach Zjednoczonych, miasto Charleston, wystąpieniem po przedzie w roli zerwania spójni politycznéj, wielkiego dzieła Washingtona, zwraca dziś na siebie smutną uwagę całego ucywilizowanego świata. Nie od rzeczy więc będzie powiedzieć o niéj słów kilka. Miasto leży na lądzie przy zbiegu dwóch rzek Cooper i Asthlea. Założone zostało w r. 1680, a w dziesięć lat potém znacznie się powiększyło przyjęciem w swe mury kolonji Francuzów, wygnanych z ojczyzny prześladowaniami religijnemi pod owe czasy. Położenie miasta jest jedném z najpiękniejszych w świecie, jak ów kraj, który ,,natura obrała na ogród bogów",—i dziwna, dzisiejszemi swemi harcami za niewolę murzynów miasto zdaje się z kończyć myśl wielkiego poety, że natura ,,dzieła własnego się zrzekła, i wpuściła tam człowieka, aby ogród edeński na nowo wyplenial." Port powstały ze zlania się dwóch rzek, ma prawie dwie mile angielskie szerokości i na całéj swéj przestrzeni jest dostatecznie głęboki aż do samych wybrzeży i obszernych magazynów miejskich nad samą przystanią zbudowanych. Latarnia morska ze światłem w koło się obracającém, zbudowana w blizkości miasta na wysepce' dziś jest niby pośmiewiskiem uczuć ludzkości w tém ognisku najzawziętszéj reakcji, również jakby na urągowisko noszącéj nazwę partji demokratycznéj. Głównemi przedmiotami handlu wywozowego Charlestonu są: bawełna, ryż i tytuń,—przywozowego: wyroby bawełniane, sukienne, żelazne i z innych metalów, towary kolonjalne i wszelkiego rodzaju żywność. Handel temi wszystkiemi przedmiotami jest nader obszerny; chęć utrwalenia go co do produktów wywozowych była jedną z największych pobudek do zerwania z północną częścią Stanów Zjednoczonych. Ludność miasta wynosi górą 30,000 głów.

— W »Le Foyer de famille" znajdujemy zestawione następujące cyfry o długowieczności znakomitych malarzy: Tycjan umarł mając wieku lat 96; Spinello dożył prawie lat 100; Karol Signani żył lat 91; Michal Anioł 90; Leonard da Vinci 85; Calabresi 86; Klaudjusz Lorrain 88; le Guido 68; Guercino 76; Jan Baptysta Crispi 76; Józef Crispi 82; Karol Dolce 70; Andrzéj Sacchi 74; Zucchereli 86; Vernet 77; Sohedone 76; Lafontaine 79 lat wieku. Z tego widzimy, iż z niezbyt wielu wyjątkami, jak np. Rafael, znakomici malarze cieszyli się długoletniém życiem.

— Ost-deutsche Post" pisze o konferencji Mormonów w dniu 13-ym lutego. Znajdowało się na niéj wielu missjonarzów »Ziemi obiecanéj", a między innymi Amazaj-Liman, »jeden z liczby apostołów", jak sam siebie nazywa. Ten ostatni miał mowę w obec 900 Mormonów, w któréj się rozwodził nad rozszerzeniem świeckiego panowania bożego na ziemi i nad potrzebą wprowadzenia na nowo obrzędu składania ofiar dziękczynnych' pokutnych i t. p. Ci, co dobrze znają Amazaj-Limana i podobnych do niego, utrzymują, iż czcigodny wieszczek dla tego się troska o to, że skoro obrząd pocznie się praktykować na nowo, toć i ofiarnikowi nierzadko może dostać się do śpiżarni spory kawał baraniego cielska lub kompie wędliny.

ODPOWIEDZI REDAKCJI.

— P. A. M. w Pet. Życzenia Wasze już się tu ziściły. Z listu zrobiliśmy możliwy użytek.

— P. X. Y. Z. w Wilnie. Chcąc obwiniać, trzeba wprzód dobrze rzecz zbadać i do głębi zajrzeć, a tego pod maską i za pośrednictwem podrzuconych listów, zdziałać niepodobna. Radzilibyśmy mieć więcéj cywilnéj odwagi.

— P. Tomaszowi D. w Grzybowszczyznie. Ogłosimy nadesłany artykuł z zastosowaniem do miejscowych okoliczności.

— P. I. P. w B. Jest to obecnie najżywotniejsza kwestja.—Praca pańska odpowiada zadaniu, potrzebuje wszakże zastosowania do miejscowych okoliczności. O dalszy ciąg prosimy.

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

1. Отставной ротмистръ Иванъ Ельскій отправляется за границу.

Колл. асс. *Зубовичъ.* (156)

1. Виленскіе евреи: 1) Іоссель Япа, 2) Илья Лейба Менкесъ, 3) Мовша Страшунъ съ женою Груною, 4) Абрамъ-Берко Тургель, 5) Лейзеръ Ошеръ Дрознесъ, 6) Абрамъ Залкиндъ, 7) Леви Блокъ, и 8) Аріяшъ Глезеръ отправляются за границу.

Колл. асс. *Зубовичъ.* (161)

1. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его 28 января сего года состоявшагося, на удовлетвореніе долговъ покойнаго Іосифа Станиславова Кржижановскаго, во 1-хъ, признанныхъ надлежащими безспорному взысканію вошедшими въ окончательную законную силу опредѣленіями сего правленія и Виленской городской полиціи: а) Варварѣ Кржижановской, по заемному обязательству 1,000 руб.; б) подполковнику Карлу Познанскому, по переказанному Кржижановскою, заемному письму на 3,000 руб., въ остальномъ количествѣ сколько по расчету окажется, и в) Секундъ-Маіору Мальцову, по семи обязательствамъ 5,253 р. 70 к., и во 2-хъ, признанныхъ подлежащими безспорному взысканію постановленіемъ помянутой полиціи, изъясненнымъ въ рапортѣ ея отъ 16 мая 1860 года за N. 20812 (о вступленіи котораго въ законную силу свѣдѣнія еще не имѣется): а) дворянину Ивану Княжевичу, по тремъ заемнымъ письмамъ 1,550 р.; б) дворянкѣ Зенковичевой, по заемному письму 1,500 руб.; в) Іозефѣ Лукьяновичевой 660 р., и г) однодворцу Гудзинскому 25 р. 65¼ к., а также Виленскому св. Духову монастырю, по рѣшенію городоваго магистрата 173 р., съ процентами отъ всѣхъ сихъ суммъ, подвержены въ публичную продажу населенное имѣніе упомянутаго Кржижановскаго Англенники, владѣемое нынѣ наслѣдницами его, Кржижановскаго, дворянками Евелиною Витортовою и Изабелею Петкевичевою, урожденными Новацкими, и состоящій въ традиціонномъ владѣніи сихъ же наслѣдницъ Кржижановскаго, застенокъ помѣщика Козелла Линдзянцы называемые, Трокскаго уѣзда въ 1-мъ станѣ состоящіе, оцѣненные по 10-лѣтней сложности средняго чистаго годоваго дохода, первое совмѣстно съ лѣсомъ 7,000 р., и послѣдній 375 руб., и для произведенія таковой продажи, особо на имѣніе Англенники и особо на застенокъ Линдзянце, назначены въ присутствіи сего правленія торги 15 числа мая 1861 г., съ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ онаго чрезъ три дня переторжкою; желающіе разсматривать бумаги, относящіяся къ этой публикаціи и продажѣ, могутъ найти оныя по 3-му отдѣленію 8 столу сего правленія. Февраля 14 дня 1861 года.

Совѣтникъ *Гецолдъ.*
Секретарь *Комаръ.*
Столоначальникъ *Кодзь.* (116)

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

1. Dymissjonowany rotmistrz Jan Jelski wyjeżdzie za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (156)

1. Wileńscy żydzi: Josiel Japa, Iljasz Lejba Menkes, Mowsza Straszun z żoną Grunją, Abraham Berko Turgiel, Lejzer Oszer Droznes, Abraham Zalkind, Lewi Blok i Arjasz Gleżer, wyjeżdżają za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (161)

1. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek jego postanowienia w dniu 28 stycznia ter. roku nastałego, na zaspokojenie długów zmarłego Józefa Krzyżanowskiego, po-pierwsze, uznanych za należące do bezspornego uzyskania i weszłe w ostateczną moc prawną przez postanowienia tegoż rządu i Wileńskiéj policji miejskiéj: a) Barbarze Krzyżanowskiéj za obligiem 1,000 rub.; b) podpółkownikowi Karolowi Poznańskiemu, za przekazanym przez Krzyżanowską obligiem na 3,000 rub., w ilości pozostałéj ile się z rachunku okaże i c) sekund-majorowi Malcowowi, za siedmią obligami 5,253 r. 70 k., i powtóre, uznanych za należące do bezspornego uzyskania przez postanowienie rzeczonéj policji, wyrażone w jéj raporcie pod dniem 16 maja 1860 r. za N. 20812 (o którego wejściu w moc prawną uwiadomienia jeszcze nie otrzymano: a) szlachcicowi Janowi Kniażewiczowi, za trzema obligami 1,550 rub.; b) szlachciance Zienkowiczowéj za obligiem 1,500 rub.; c) Józefie Łukjanowiczowéj 660 rub. i d) jednodworcowi Hudzińskiemu 25 rub. 65¼ k., oraz Wileńskiemu monastérowi św. Ducha, za wyrokiem magistratu miejskiego 173 rub., z przypadającemi od wszystkich tych summ procentami, — wystawione zostają na publiczną przedaż: osiadły majątek rzeczonego Krzyżanowskiego Angleniki, znajdujący się obecnie we władaniu spadkobierców tegoż Krzyżanowskiego, szlachcianek Eweliny Witortowéj i Izabelli Pietkiewiczowéj, obu z domu Nowackich, i zostający w tradycyjném władaniu tychże sukcessorek Krzyżanowskiego, zaścianek obywatela Koziełły Lindziance nazwany, w Trockim powiecie w 1-m stanie położony, oceniony w stosunku dziesięcioletniego czystego dochodu rocznego: pierwszy wraz z lasem 7,000 rub., i ostatni 375 rub., i dla uskutecznienia téj przedaży, osóbno majątku Anglenik i osóbno zaścianku Lindziance, w tymże rządzie naznaczone zostały targi d. 15 maja ter. 1861 r., od godz. 11 z rana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrywać papiery téj publikacji i przedaży tyczące się, mogą je znaleźć w 8-m stole 3-go wydziału tego rządu. Dnia 24 lutego 1861 roku.

Radca *Giecołd.*
Sekretarz *Komar.*
Nacz. Stołu *Kodź.* (116)

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно съ 9-го по 13-е марта:

Ковенскій епископъ преосвященный *Александръ.*

ГОСТИННЦА НИШКОВСКІЙ. Пом. Кашицъ. Хондзынскій. Скаржинскій. Гыхлевичъ. князь Огинскій.

Въ разныхъ домахъ:

Въ д. Захватовича: пом. И. Гриневскій.— въ д. Пузыны: пом. Нарбутъ. Э. Плевинскій. К. Секлюцкій. г-жа М. Каминская. пом. А. Римша. ст, сов. Лубкинъ.— Въ д. Тринтроха: прапор. А. Шевеленъ. двор. А. Косинскій. В. и Т. Ходзьки.—въ д. Даукши: пом. О. Нарвойшъ.— въ д. Моля: кол. сов. Барщевскій.— въ д. Пупкина: губ. сек. З. Станкевичъ. пом. В. Грабовскій.— въ д. Кулаковской на Преображ ул. пор. Марциновскій.—полков. Бо. отст. подпол. А. Гековичъ. г-жа Ф. Войткунская.

Выѣхали изъ Вильна съ 9-го по 13-е марта:

Пом. Л. Сесицкій. Д. Бронишъ. К. Довнаровичъ. Г. Хоминскій. инж. кап. П. Янковскій· гр. О. Тышкевичъ. тит. сов. Р. Цвирко. пом. К. Ожаровскій. пом. С. Мейштовичъ. полков. Случановскій. отст. маіоръ П. Пизани. пом. М. Ахматовичъ. пом. М. Кричинскій. пом. М. Тальковскій пом. Ф. Пузыны.— пом. А. Вышомирскій. генералъ-маіоръ А. Корниловичъ. кол. сек. Р. Саковичъ. г-жа А. Любанская. пом. Г. Вольгангъ. Трубадель пом. Зеновичъ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 9-go do-12go marca.

JWielmożny Biskup Kowieński *Aleksauder.*

HOTEL NISZKOWSKI. Kaszyc. Chondzyński. Skarzyński Rychlewicz. książe Ogiński.

W różnych domach:

W d. Zachwatowicza: ob. Jan Hryniewski.— w d: Puzyny: ob. Narbut: Ed. Plewiński. K. Sieklucki: Pani Marja Kamińska. ob. A. Rymsza. rad. st. Łubkin. w d. Tryntrocha: Chorąży A. Szewelow. szlachcic Alb. Kosiński. Witold i Telesfor Chodźkowie.—w d. Daukszy: ob. Olton Narwojsz.— w d. Mola: rad. kol K. Barszczewski.— w d. Pupkina: sekr. gub. Z. Stankiewicz. ob. W. Grabowski.— w d. Kułakowskiéj przy ul. Preobrażeńskiéj: Porucza. Marcinowski.— Półkownik A. Bo: dym. Podpółk. A. Giekowicz. Pani Faustyna Wojtknńska.

Wyjechali z Wilna, od 9-go do 13-go marca.

Ob. L. Siesicki. D. Bronisz K. Downarowicz. G. Chomiński. Kap. Inżyn. P. Jankowski. hr. Oskar. Tyszkiewicz. radz. hon. R. Cwirko, ob. K. Ożarowski, ob. S. Mejsztowicz. pułkow. Słuczanowski. dym. maj. P. Pizani. ob. M. Achmatowicz. ob. M. Kryńczyński. ob. M. Talkowski. ob. Fr. Puzyny.— ob. A. Wyrzomirski. jenerał-major A. Korniłowicz. sek. kol R. Sakowicz. pani Aleksandra Lubańska. ob. H. Wolfgang.— Trubadel. Zenowicz.

Печатать позволяется. Вильно 13 марта 1861 г.— Цензоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. *Мухинъ.*

W Drukarni A. H. Kirkora.

(Dalszy ciąg projektu ustawy o ziemskich kredyt. towarzystwach i ziemskich bankach, ob. Nr. 19).

§ 43. (1)

Wypuszczanie listów zastawnych poddane jest prawidłom następującym:

1) Banki ziemskie wypuszczają listy zastawne nie inaczéj jak tylko w pożyczce na zastaw dóbr nieruchomych, i po nałożeniu na dobra owe ostrzeżenia (2).

Uwaga. Świadectwo izb cywilnych i inne dokumenta, na zasadzie których dobra przyjęte zostały w zastaw powinny być przechowywane w aktach każdego banku, niemniéj jak dokładne wiadomości o liczbie i summie listów zastawnych wydanych na każdą zastawę.

2) Summa, na jaką wypuszczone zostały, przez każdy bank ziemski, listy zastawne, w żadnym przypadku nie może przewyższać summy wszystkich pożyczek, rzeczywiście przezeń dłużnikom wydanych i zabazpieczonych co do grosza przez ostrzeżenie położone na dobrach (lub przez kapitały zapisane w księgach hipotecznych na imię banku) (3).

Uwaga. W aktach zarządu każdego banku, pod najsurowszą odpowiedzialnością jego członków, winny się zawsze znajdować jasne dowody, że prawidło powyższe ściśle jest zachowywaném.

1) Patrz ustawę towarzystwa kredytowego Poznańskiego § 8.

2) Prawidło to (jasno wypływające z istoty listu zastawnego) służy jedynie ku ściślejszemu potwierdzeniu tego, że bank ziemski nie ma prawa nigdy wypuścić listy zastawne inaczéj, jak na zastawę pewnych dóbr nieruchomych, wystawioną mu zgodnie z przepisami prawa.

3) Przeciwny temu wypadek mógłby zajść w razie jakich nadużyć ze strony zarządu towarzystw kredytowych ziemskich, naprzykład gdyby listy zastawne, już umorzone, były znowu w obieg puszczone, gdyby dłużnikowi wydano listy zastawne na summę wyższą niżli ta, do któréj ma on prawo ze względu na wartość swych dóbr, i w tym podobnych przypadkach.

§ 44.

Towarzystwa kredytowe ziemskie przyjmować mogą rozmaite systemata wypuszczania listów zastawnych, odpowiadające ustanowionemu przez nie sposobowi udzielania pożyczek oraz przyjmowania nowych członków; a mianowicie:

1. W chwili założenia towarzystwa może być oznaczony perjód, przez ciąg którego wolno jest przystępować do towarzystwa i zaciągać pożyczki. W dalszym czasie perjodyczne to wypuszczanie listów i łączne z niem powiększenie liczby członków, mogą być ponawiane. Wszystkie listy zastawne każdego okresu, razem wzięte, stanowią osóbny szereg. [1]) Dla każdego szeregu może być przyjęty inny systemat umarzania długu i opłacania prowizji.

2. Nie zakreślając terminu udzielania pożyczek oraz przyjmowania nowych członków, można wypuszczać listy zastawne w miarę żądania, dla każdéj pożyczki oddzielnie [2]).

3. Banki ziemskie mogą wręczać listy zastawne dłużnikom, wkładając na nich obowiązek realizowania takowych; lub przeciwnie sameż banki mogą się podejmować sprzedaży listów zastawnych, pożyczki zaś udzielać w gotowiźnie (patrz R. II § 36). Sprzedaż tę banki uskuteczniać mogą albo przez subskrypcję na listy zastawne, otwieraną w miarę oznajmiania żądań, (perjodycznie lub nieperjodycznie), [3]) albo przez rozprzedawanie listów zastawnych każdéj pożyczki pojedyńczo, lub też wreszcie za pośrednictwem utworzonych w tym celu kantorów i agencij [4]).

Uwaga I. Obrany przez towarzystwo sposób wypuszczania listów, oraz porządek i formalności wygotowywania i wypuszczania tychże, powinny być jasno i szczegółowo opisane w Ustawie.

Uwaga II. Blankiety listów zast. wszystkich banków ziemskich wygotowywać się będą przy ministerjum finansów, w ekspedycji wygotowania papierów państwa, na żądanie i koszt towarzystw [5]). Po umorzeniu również listy te winny być zwrócone temuż ministerjum, dla zniszczenia.

1) Podobny systemat przyjęty został przez *Polskie towarzystwo kredytowe*, które od czasu swego założenia aż dotąd trzy razy zaledwie udzielało pożyczek, a mianowicie w 1826, 1838 i 1854 r.

Niektóre towarzystwa w Prusiech, w téj liczbie *Nowe Poznańskie*, również oznaczyły termin, po upływie którego nie wolno ani przystępować do towarzystwa, ani udzielać nowych pożyczek.

2) Tak postępuje większa część *banków ziemskich niemieckich* i dwa *Nadbaltyckie* (lubo kurlandzki B. oznaczył 50 letni termin udzielania nowych pożyczek).

3) W podobny sposób postępowała *kompanja kredytowa Wirtembergska.*

4) Dla dłużników bez wątpienia najdogodniéj jest, jeżeli pożyczki są im udzielane bezzwłocznie, w miarę żądania, nie ograniczając terminu, w ciągu którego wolno przystępować do towarzystwa, i jeżeli listy zastawne bezpośrednio wręczają się dłużnikom, którzy następnie sami starać się mają o ich sprzedaż; jest to najracjonalniejszy systemat wypuszczania listów zastawnych. W pierwszych jednak czasach, banki zapewne same zmuszone będą podjąć się rozprzedaży listów, być nawet może, iż dla przyśpieszenia biegu operacij, winne będą, obok subskrypcji na pożyczki, otwierać jednocześnie subskrypcję na listy zastawne (za pośrednictwem bankierów lub meklerów), w ciągu pewnego, określonego perjodu.

5) Patrz w „nocie explikacyjnéj."

Co do wypuszczania i obiegu listów zast., patrz przepisy zawarte w Ustawach:

Towarzystwa kredytowego ziemskiego w Królest. Polskiem, z r. 1825, art. 10, 16—19 i 22. *Towarz. kredytow. Kurlandzkiego* §§ 55, 67 i 106.

§ 45.

Wolno jest wypuszczać listy zastawne różnéj wartości czyli ceny nominalnéj, nie niższéj wszakże nad rub. sreb. sto. Ustawa każdego banku winna wskazywać, jakiéj wartości listy przez bank wypuszczane być mają.

Wartość listów zastawnych różnych towarzystw bywa rozmaita, a mianowicie:

Banków szlacheckich w gubernjach *Nadbaltyckich: Inflanckiéj*, od 100 do 1000 rub. (ustawa, § 148). *Estlandzkiéj:* cena listów niejednostajna, zależy od życzenia dłużnika i decyzji zarządu (§ 74). *Kurlandzkiéj:* od 500 do 5,000 rub. sr. (ustawa, § 55).

Towarz. kredyt. ziemskiego w Królest. Polskiem: po złp. 200, 500, 1000, 5000, 20000, (czyli rub. sr. 30, 75, 150, 750 i 3000) (ustawa, § 16).

W *bankach ziemskich zagranicznych* listy zastawne mogą być rozmaitéj ceny, w ustawie jednak oznacza się zawsze ich maximum i minimum.

Pruskim towarzystwom (Poznańskiemu) wolno jest obecnie wypuszczać listy zastawne wartości 10 talar.; poprzednio wartość ich była zazwyczaj znaczniejsza.

W niektórych bankach ziemskich istnieją przepisy, ścieśniające prawo wypuszczania listów zast. na drobne summy; tak np. oznacza się, jaka część całéj pożyczki może być wydana drobnemi listami, część zaś pozostała winna być wypuszczona w listych zastawnych wyższéj wartości; w innych bankach listy mające niższą wartość przynoszą dochód mniejszy niż listy znaczniejsze (np. w banku pomorskim).

Rossyjskie bilety bankowe 5 procentowe są 100, 150, 500 i 1000 rublowe. (Postanowienie z dnia 1-go września 1859 roku).

Główne towarzystwo dróg żelaz. ross. ma prawo wypuszczać 500 rublowe obligacje.

§ 46.

Nikt nie może być zmuszony do przyjęcia jakiéj bądź wypłaty w listach. Przyjmowanie oraz cena obiegowa tychże zależą jedynie od ugody wzajemnéj.

§ 47.

Listy zastawne mogą być albo bezimienne (na okaziciela) albo z zaciągnięciem do ksiąg nazwiska osoby, któréj własność stanowią. Obieg listów bezimiennych uskutecznia się przez proste wręczenie nabywcy takowych; listy zaś imienne przechodzić tylko mogą z rąk do rąk za przelewem indossacyjnym.

Niektóre banki ziemskie, (np. *Nadbaltyckie*), nie czyniąc żadnego rozróżnienia pomiędzy listami, ani pod względem bezpieczeństwa, ani w ogóle pod względem przymiotów, wyrażają na nich nazwę włości, stanowiącéj ich bezpieczeństwo. Przepis ten utrudnia niezmiernie obieg i umorzenie listów; albowiem przy umorzeniu długu, obciążającego majątek, należy odszukać listy, na majątek wypożyczone. Obecnie przepis ten zupełnie wyszedł z użycia, jako niepraktyczny; wszystkie listy noszą firmę całego towarzystwa, które całym majątkiem swoim odpowiada za każdy list pojedyńczy.

§ 48.

W ustawie każdego banku wyrażona być ma wysokość płaconego od listów jego procentu. Następnie już procent ten zmienionym być może jedynie w skutek postanowienia ogólnego zebrania lub komitetu członków towarzystwa (patrz notę explikacyjną).

§ 49.

Procenta wypłacają się przez bank corocznie, w oznaczonym ustawą terminie, za cały rok lub za każde półrocze. Dla opłaty procentów mogą być dołączane do listów zast. kupony, na kilka lat następnych.

Dla pobierania procentów, kupony składane być mogą w banku bez okazywania samych listów. Porządek ten tém jest dogodniejszy, iż kupony zachowujących go towarzystw mogą kursować oddzielnie.

§ 50.

Każdy bank ziemski obraca kapitał swój amortyzacyjny na wykupienie części listów zastawnych, wskazanéj losem, w ilości oznaczonéj ustawą.

§ 51.

Termin losowania i wymiany na gotówkę wylosowanych numerów winien być oznaczony w ustawie i ściśle przestrzegany, pod odpowiedzialnością zarządu towarzystwa. Po ukończeniu losowania, wyciągnięte numera oraz termin wymiany ich w kassie, winny być podane do wiadomości publicznéj. Listy zastawne wykupione, jak rówież nie ubiegłe ich kupony, ulegają zniszczeniu.

§ 52.

Fundusz amortyzacyjny banków składa się z corocznych rat amortyzacyjnych, przez członków towarzystw wnoszonych. [1]) Nadto, na rzecz tego funduszu obracane być mogą wszelkie dochody i zyski poboczne banków ziemskich.

Uwaga I. Bank ziemski mocen jest, przed rozpoczęciem wykupu swych listów, w ciągu pierwszych lat istnienia, pobierane od członków raty amortyzaczyjne obracać na utworzenie kapitału zapasowego [2]).

Uwaga II. Przyjęty przez każdy bank systemat amortyzacyjny powinien być dokładnie i szczegółowo opisany w ustawie; w następnym czasie systemat ten żadnéj odmianie ulegać nie może.

Uwaga III. W każdym banku ziemskim powien być utrzymywany o ile można najdokładniejszy i najszczegółowszy rachunek kapitału i rat amortyzacyjnych, przez członków wnoszonych; w tym celu mianowicie, iżby w każdym czasie było widzialnem tak źródło, z którego powstaje kapitał amortyzacyjny, jako i przedmiot, na który tenże jest

1) Kapitał amortyzacyjny składa się nie z samych tylko *rat amortyzacyjnych*, opłacanych przez członków; według powszechnie przyjętego systematu procentów składanych, na rzecz tegoż kapitału idą procenta, płacone corocznie przez członków, przez cały czas trwania pożyczki, od części długu już umorzonéj, czyli od listów zastawnych już wykupionych. Dla większéj jasności wykładu, nie wspomniano o téj stronie operacji, powszechnie z resztą wiadoméj.

2) Taki porządek przyjęty został przez *nowe towarzystwo poznańskie*, którego systemat amortyzacyjny uważany jest powszechnie za wzór tego rodzaju operacij. (Patrz *ustawę now. tow. kred. pozn.*, §§ 12—15 i 17).

§ 53.

Do listów zastawnych przywiązane są prerogatywy następujące [1]):

1. Listy zastawne wyłączają się z pod aresztu lub ostrzeżenia ogólnego, nałożonego na cały majątek ich posiadacza. Wyjątek od tego przepisu stanowią jedynie listy zastawne, złożone przez posiadacza na ubezpieczenie jakiegokolwiek zobowiązania, bądź względem skarbu, bądź względem osób prywatnych, jako też listy należące do spadku, w razie sporu między spadkobiercami [2]).

2. Kapitały w listach zastawnych zawarte, przy przejściu w inne ręce, po śmierci posiadacza, w skutek zapisu testamentowego, nie ulegają opłacie poboru od akt wieczystych. Nie ulegają również téj opłacie ani opłacie aktowej listy zastawne, przy legalizowaniu zapisywanych na nich przelewów [3]).

3. Listy zast. przyjmowane są w antrepryzach i dostawach skarbowych, jako kaucja na równi z biletami kommissji umorzenia długów państwa [4]).

4. Listy zastawne eskontują się w banku handlowym i w jego kantorach, według przepisów ustawy tegoż banku [5]).

5. Wolno jest wymieniać na listy zastawne summy następujące [6]): a) kapitały małoletnich oraz summy zebrane przez subskrypcję, przy zakładaniu spółek na akcjach [7]); b) kapitały rządowe i instytutowe, które, według istniejących przepisów, obracane być mogą na nabycie biletów kommissji umorzenia długów państwa [8]).

6. Za fałszowanie listów zastawnych winni karani będą, jak za fałszowanie papierów państwa.

1) Podobne do wymienionych tu prerogatywy służą listom wszystkich banków ziemskich, a nadto, w niektórych krajach, prawo nakazuje lokować w papierach tego rodzaju kapitały małoletnich, instytutów dobroczynnych i t. p.: ze wszystkich bowiem papierów kredytowych, listy zastawne mają wartość najtrwalszą.

2) Patrz „Prawidła o stale-procentujących biletach państwa," przy *Najwyższym* ukazie do rządzącego senatu z d. 13 marca 1859 r. § 26.

3) Patrz tamże § 28.

4) Listy zastawne banków ziemskich Inflanckiego i Estlandzkiego przyjmują się w kaucjach, przy antrepryzach i dostawach rządowych, po cenie nominalnéj.

(Ukaz senatu z dnia 20 lutego 1834 r.)

O papierach kredytowych, które według zasad ogólnych przyjmowane być mogą w kaucjach przy antrepryzach i dostawach rządowych, patrz kod. pr. T. X, r. I, art. 1655.

Ponieważ listy zastawne różnych banków przynosić mogą rozmaitéj wysokości procent, od téj wysokości zatém zależeć będzie cena, w jakiéj listy te przyjmowane będą w kaucjach, przy antrepryzach i dostawach rządowych. Porównanie ich z papierami państwa, jest najwyższą prerogatywą, jaka im pod tym względem udzielona być może.

5) O papierach, przyjmowanych do eskontu w banku handlowym, patrz kod. pr. T. XI, ust. kred. uwaga do art. 144 i art. 624. Dodatek do art. 624.

Ponieważ obecnie ma być wydana nowa ustawa banku handlowego, i lubo można przyjąć za zasadę ogólną, iż listy zastawne przez bank ten przyjmowane będą do eskontu, warunki wszakże téj operacji zależeć będą od wielu nastąpić mających w téj instytucji przekształceń.

6) Obecnie wszystkie tego rodzaju kapitały winny być składane w Instytucjach kredytowych.

§ 54.

Banki ziemskie mogą dyskontować swe listy zastawne i kupony, a także pożyczać pod zastaw tych papierów. Operacje te można wykonywać za pomocą funduszu amortyzacyjnego i innych kapitałów towarzystwa.

Operacje dyskontu listów zastawnych, i wydawanych pod zastaw ich krótko-terminowych pożyczek, bardzo mogą być pożyteczne dla obiegu tych kredytowych papierów; w wielu razach takie operacje mogą zastąpić kassę banku, w któréj posiadacze listów zastawnych mogliby listy te zbywać za gotówkę; tudzież, za pomocą dyskontowania listów towarzystwa w części mogą umarzać je, za cenę niższą od alparnéj albo wyręczać pewien dochód od procentów za pożyczki. Podobne operacje nie grożą żadném niebezpieczeństwem dla banków; używany ku temu fundusz amortyzacyjny niemoże być stracony, ponieważ dyskontowane i wzięte pod zastaw (niewykupione w terminie) listy zastawne, mogą być zapisywane na rachunek tych listów, które należy wykupić z obiegu dla umorzenia.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

Wewnętrzny zarząd Towarzystw kredytowych ziemskich i rządowy nad niemi nadzor.

Objaśnienia wstępne do §§ 55—69.

(Zob. notę explikacyjną).

Organizacja wewnętrznego zarządu i nadzoru rządowego w różnych bankowych instytucjach, zwłaszcza hipotecznych.

W ROSSJI.

I. Banki szlacheckie i kassy kredytowe (zwane Kredit-Systeme, lub Kredit-Kassen) w Gubernjach Nad-baltyckich.

a) Towarzystwo kredytowe Inflanckie (ustawa z d. 15 października 1802 r. ogólny Zbiór praw NN. 20462, 20463, 20464, w dodatku dla Inflant 16 lipca 1851 r. N. 25425).

Władze Towarzystwa:

Dyrekcja główna (złożona z dyrektora głównego i dwóch radców §§ 10—136).

Dwie dyrekcje okręgowe (których członkami jak i dyrekcji głównéj mogą być ci tylko członkowie Towarzystwa, którzy należą do immatrykułowanéj szlachty Inflanckiéj); członkowie Dyrekcji nie mogą pozostawać w służbie z wyjątkiem Landratów.

Ogólne zebranie wszystkich członków.

Szczególny stały komitet członków (Credit-Convent kontrolujący zarząd). Do liczby członków konwentu wchodzą członkowie Adel-Konwentu należący do Towarzystwa, mianowicie marszałek ziemski (Landmarschall, landraci i deputaci okręgowi).

Wszyscy członkowie zarządu i dyrekcji są wybierani przez samo Towarzystwo, bez udziału rządu i bez jego potwierdzenia (§ 59). Wszystkie interesa Towarzystwa załatwia ostatecznie Dyrekcja główna i zebranie członków. Ustawa Towarzystwa zamilcza o jakiémkolwiek wdawaniu się rządu w jego czynności lub nadzorze. Czynności Towarzystwa są zupełnie niezależne, o ile są zgodne z przepisami ustawy.

b) Towarzystwo kredytowe Estlandzkie (garantirende Gesellschaft). Ustawa z 1802 r. NN. 20,462, 20,463 i 20,464.

Władze Towarzystwa.

Zarząd kassy (Kassen-Verwaltung), władza centralna zarządu.

Zarząd główny (Ober-Verwaltung), instytucja nadzorcza i kontrolująca, prezydowana przez Ritterschaftshauptmana. Członkowie zarządu winni należeć do immatrykułowanéj szlachty Estlandzkiéj.

Zebranie ogólne (zwołuje Ritterschaftshauptmann).

Członkowie zarządu i urzędnicy, wybierani są przez Towarzystwo.

Decyzje Towarzystwa przedstawiają się rządowi gubernjalnemu, do potwierdzenia. Lecz jeśli one nie tyczą się osób nienależących do Towarzystw, to takowe potwierdzenie nie jest wymaganem.

c) Towarzystwo kredytowe Kurlandzkię (ustawa z 24 stycznia 1830 r. N. 3,442 i dodatk. z 25 marca 1846 r. N. 19,865).

Władze Towarzystwa.

Dyrekcja.

Kuratorowie okręgowi.

Konwenta (czyli zebrania członków) ogólne, powiatowe i okręgowe (nadzwyczajne ogólne ich zebrania zwoływane są za decyzją jenerał-gubernatora § 155). Komitet kontroli prezydowany przez jednego z marszałków powiatowych.

Dyrektorowie i wszyscy w ogólności urzędnicy Towarzystwa, wybierani są przez samo Towarzystwo; miejscowe władze zawiadamiane są o wyborze ważniejszych urzędników (§ 193).

II. Bank włościański stale-procentujący w Inflantach (O. Z. Pr. t. XXIV dod. 1. 1849 r. N. 23,385).

Punkta ustawy, określające sposób zarządu i nadzoru:

§ 76. Bank stale-procentujący podobnie jak i teraźniejszy Bank kredytowy, ma samoistne urządzenie i będąc pod wyłącznym nadzorem Landtagu, jemu tylko winien zdawać sprawę ze swych czynności, według ogólnego porządku.

§ 91. Szlachta, zakładając Bank Inflancki włościański, stale procentujący, przyjmuje na się, w zakresie władzy nadanéj jéj w tym celu urządzeniami państwa, porękę:

1. Za regularny zarząd Banku zgodnie z ustawą; za porządne utrzymywanie hipotek i za zachowanie przepisów, obecną ustawą postanowionych, celem zabespieczenia Banku i posiadaczy stale-procentujących biletów oraz, że wspomnione przepisy nie będą w niczem zmieniane przez mogące w następstwie zapaść decyzje szlachty co do zmiany ustawy Bankowéj.

2. Za ścisłe wykonanie przepisów ustawy o poborze dochodu gruntowego i za regularną wypłatę wniesionych lub wyegzekwowanych procentów, oraz amortyzacyjnych funduszów właściwych posiadaczom stale-procentujących biletów, a to tak, iżby ci posiadacze w żadnym razie nie byli zmuszeni osobiście starać się o zachowanie praw przyznanych im obecną ustawą.

§ 92. Poręka szlachty za poszczególnione w 91 punkcie czynności, winna w każdym razie polegać na rzeczowéj odpowiedzialności całéj szlachty, tak zakładającéj jak zarządzającéj Bankiem.

III. Banki miejskie obywatelskie (Zb. Pr. T. XI. ust. kredyt. dodat. do art. 7).

Artykuły ustawy, określające sposób zarządu i nadzoru w Bankach miejskich obywatelskich:

Art. 2. Bank znajduje się przy *Dumie* miejskiéj lub innéj odpowiedniéj jéj władzy. Zarząd Banku składa się z dyrektora i dwóch lub czterech członków wybieranych w sposób przepisany przez zgromadzenie obywateli miejskich z pomiędzy kupców, prowadzących handel w mieście. Skład kancellarji zarządu ustanawia się po szczególe, przy założeniu każdego Banku.

Art. 3. Sprawozdanie roczne z czynności Banku układa zarząd jego i za pośrednictwem miejskiéj *Dumy* przedstawia zgromadzeniu obywateli miejskich, które dla sprawdzenia sprawozdania mianuje trzech przynajmniéj delegatów ze stanu kupieckiego. Sprawozdanie Banku niepodlega późniéj żadnéj już postronnéj kontroli. Jednakże miejscowy *Urząd powszechnéj Opieki* ma nadzór nad ścisłem zachowywaniem przepisów, urządzających Bank i tym celem Bank winien składać co cztery miesiące *Urzędowi*, wedle formy przezeń podanéj, wykazy wszystkich swoich operacij. *Urząd* dostrzegłszy jakowe zboczenia Banku od obowiązujących przepisów, przywraca je do porządku prawnego i zawiadamia o tem za każdym razem ministra spraw wewnętrznych poddając, jego decyzji zdarzające się wątpliwości.

IV. Towarzystwo główne Bankowe i handlowe w SPetersburgu (Najwyżéj zatwierdzona ustawa dnia 19 lipca 1859 roku).

§ 27. Rada zarządzająca składa się z piętnastu członków, wybieranych przez ogólne zebranie akcjonarju-

szów i z pomiędzy tych ostatnich. W liczbie tych członków winno być przynajmniéj pięciu rossyjskich poddanych.

§ 46. Zarząd składa się z pięciu dyrektorów mianowanych przez Radę, z których, dwóch przynajmniéj winno być rossyjskich poddanych. Jeden z dyrektorów wyznacza się na prezesa, drugi na wice-prezesa. Na wypadek, gdyby kilku dyrektorów naraz było nieobecnych, Rada wyznacza kandydatów, którzy zasiadają w zarządzie, ilekroć w nim będzie mniéj niż trzech członków.

§ 86. Minister finansów mianuje kommissarza, obowiązanego czuwać, żeby Towarzystwo wypełniało przepisy téj ustawy.

8 87. Kommissarz ma następne prawa i obowiązki:

a) Jest obecnym na posiedzeniach ogólnego zebrania akcjonarjuszów i rady zarządzającéj.

b) Kommissarz może przeglądać w zarządzie bieżące decyzje takowego, zawarte przezeń umowy, księgi handlowe, rewidować kassę i być obecnym przy ułożeniu bilansu. Ogłoszenia uskuteczniane przez zarząd winny być uprzednio potwierdzone przez kommissarza.

c) Komissarz zauważywszy naruszenie przepisów ustawy, zawiadamia o tém zarząd i radę zarządzającą. Jeżeli jego uwagi nie znalazły należytego przyjęcia, lub gdy kommissarz nie zgadza się z niemi, to winien zawiadomić o tém ministra finansów, który zażądawszy objaśnień od zarządu lub rady rostrzyga interes stanowczo.

d) Kommissarz ma sobie kommunikowaną kopję zamykanego bilansu, którą przedstawia ministrowi Finansów, załączając przy tem ze swéj strony ogólny zarys stanu interesów Towarzystwa. W zarysie tym niema mowy o szczególnych operacjach i handlowych stosunkach, które kommissarz winien zachowywać w sekrecie, z wyjątkiem wypadku przewidzianego pod literą *c* niniejszego artykułu, kiedy mianowicie pojedyńcza jakaś czynność musi być przedstawiona ministrowi finansów.

KRÓLESTWO POLSKIE.

Towarzystwo kredytowe ziemskie (ustawa d. $^1/_{13}$ czerwca 1825 r. Dodatk. $^9/_{21}$ kwietnia 1858 r. i $^8/_{20}$ kwietnia 1853 r. Dziennik praw. T. IX).

Władze Towarzystwa.

Dyrekcja główna w Warszawie.

Dyrekcja szczegółowa (liczba ich nieoznaczona w ustawie).

Komitet członków Towarzystwa w Warszawie i komitet właścicieli listów zastawnych w Warszawie (§§ 26 i 27).

Ogólne zebranie członków w okręgach (§ 179) i zebrania właścicieli listów zastawnych (§ 188) (pod prezydencją dyrektora głównego kommissji rządowéj przychodów i skarbu.

Prokuratorowie królewscy przy Trybunałach 1-éj instancji pilnują ścisłego wykonywania ustawy w Dyrekcjach szczegółowych. Ten sam obowiązek ciąży na prokuratorze sądu apelacyjnego we względzie dyrekcji głównéj, w któréj on zasiada (§ 28). Prokuratorowie Trybunałów mogą zasiadać w dyrekcjach szczegółowych i robić wnioski, ale nie mogą wstrzymać żadnego ich rozporządzenia inaczéj jak składając swą protestacją prokuratorowi sądu apelacyjnego, który ją komunikuje Dyrekcji głównéj (§ 58). Takież same prawa służą prokuratorowi sądu apelacyjnego, co do dyrekcji głównéj; jego protestacje zanoszone są do komitetu członów Towarzystwa, który rozstrzyga stanowczo.

Urzędnicy towarzystwa pociągani są do odpowiedzialności za niedbalstwo lub przestępstwa i karani za nie, bądź z decyzji Towarzystwa, bądź drogą sądową, nigdy zaś drogą administracyjną (§ 37).

Prezes dyrekcji głównéj mianowany jest przez władzę najwyższą (§ 39).

Rząd na przedstawienie Towarzystwa ustanawia liczbę Dyrekcij szczegółowych. Zebrania okręgowe składają się pod przewodnictwem miejscowych władz rządowych, t. j. całe towarzystwo podzielone jest na okręgi (§ 46).

Członkowie Dyrekcji głównéj i dyrekcij szczegółowych wybierani są przez same towarzystwo.

Komitet członków i komitet właścicieli listów zastawnych, zbiera się dwa razy do roku, pod prezydencją dyr. gł. kom. rząd. przych. i skarbu celem wysłuchania sprawozdania dyrekcji głównéj (§ 162).

W Niemieckich towarzystwach kredytowych ziemskich zarząd złożony jest w rękach dyrekcji, mających rozporządzającą i wykonawczą władzę (do nich dodają się niekiedy, jak w Prusach, miejscowe władze). Dla ciągłego nadzoru nad czynnościami Dyrekcji ustanowione są komitety członków, rozstrzygające wszystkie ważniejsze kwestje, gdyż ogólne zebrania są zwoływane nader rzadko (raz we trzy lata) jak i w towarzystwach gubernij Nad-baltyckich, Dyrekcje zaś po większéj części nie ograniczone są tylko do wykonawczych czynności. W niektórych towarzystwach zbierają się miejscowe zebrania członków, jak w Prusach. Towarzystwa wybierają same z pomiędzy siebie swych urzędników. Nadzor ze strony rządu wykonywa zazwyczaj oddzielny kommissarz (najczęściéj jeden z miejscowych koronnych urzędników), któremu służą różne prawa w różnych towarzystwach. Niektóre towarzystwa ziemskie, jak Wirtembergska kompanja, są zupełnie niezależnemi w zarządzie i bez żadnego nadzoru rządowego.

We względzie zarządu w Niemieckich towarzystwach kredytowych ziemskich należy zwrócić uwagę na nader ważną okoliczność, o wiele zmniejszającą koszta zarządu: urzędnicy i całe bióra pełnią swe obowiązki tylko czasowo, mianowicie w terminach wypłat. Tak, miejscowe dyrekcje towarzystw Pruskich mają charakter czasowych kantorów. Takie urządzenie pozwala członkom Towarzystwa, mającym inne stałe obowiązki, pełnić urzęda Towarzystwa.

§ 55.

Towarzystwa same kierują operacjami Banków ziemskich jako też same mianują osoby mające wchodzić do składu zarządu; rząd nie ma udziału w ich czynnościach i zatem nie odpowiada za nie w żadnéj mierze (patrz notę explikacyjną i Kod. pr. T. X, cz. 1, art. 2158).

§ 56.

Nadzor rządu, nie szkodząc bynajmniéj niezależności działań Towarzystw kredytowych ziemskich, ograniczać się będzie jedynie na doglądaniu, żeby one nie wykraczały poza zakres czynności, oznaczony w ich ustawach; w razie zaś odstąpienia od tych ostatnich, żeby winni urzędnicy byli pociągnięci do odpowiedzialności na właściwéj drodze sądowéj.

Patrz notę explikacyjną.

Za podstawę całego systematu nadzoru rządowego przyjęto, między innemi, tę ogólną niezbędną zasadę, że żadne poszukiwania niebędą mogły być skierowane przeciwko urzędnikom Banków ziemskich inaczéj, jak na właściwéj drodze sądowéj.

Porówn. Przypisy o sposobie zarządu wewnętrznego w kompanjach na akcjach. Zb. Pr. T. X. cz. I art. 2174—2179.

Ustawę Towarzystwa kredytowego Kurlandzkiego (§§ 188—204).

Ustawę Towarzystwa kredytowego ziemskiego królestwa Polskiego, art. 26, 35, 100—106.

Ustawę nowego Towarzystwa kredytowego Poznańskiego §§ 35, 59, 61 i 62.

§ 57.

Koniecznemi (1) władzami zarządu każdego Towarzystwa kredytowego ziemskiego są: Dyrekcja, składająca się z dyrektorów, komitet i ogólne zebranie członków Towarzystwa; komitet i zebranie właścicieli listów zastawnych.

Uwaga. Prócz tych głównych i koniecznych władz, pojedyńcze ustawy mogą ustanawiać, wedle woli założycieli, inne jeszcze dodatkowe i specjalne instytucje (2).

(1) W projekcie wskazane są tylko główne organa władzy administracyjnéj i kontroli, przyznane za nieodzowne ku osłonieniu interesów tyczących się operacij Banków ziemskich; takowe organa zostając niezmiennemi attrybutami każdego Towarzystwa, mogą ulegać bardzo rozmaitemu rozwojowi i bardziéj szczegółowemu określeniu praw i obowiązków. W projekcie zarysowane są li ogólne pierwiastki władzy administracyjnéj z samego charakteru prywatnych Towarzystw i kredytu ziemiańskiego wynikające.

W zasadę całego projektowanego systematu kredytowych ziemskich Towarzystw został wprowadzony nieodzowny ogólny pierwiastek *podziału i zrównoważenia władzy*. Takowy pierwiastek rozwija się w każdym z osóbna artykule niniejszego rozdziału, i zadosyćuczynienie téj dążności kommissja uważa jako główny cel niniejszéj części swéj pracy. Głównie zaś przy tém zwracano uwagę, ażeby rozmaite interessa dotyczące działalności Banków ziemskich, a mianowicie: interessa rządu, publiczne, właścicieli listów zastawnych, pożyczających czyli członków, były o ile możności osłonięte, t. j. że każdy może ze swoją pretensją wejść do urzędu, o ile to regularnego postępu administracji i sprężystości organów wykonawczych nietamuje.

(2) Takiemi są Komitety: kontrolne i rewizyjne; specjalne: dla wydziału skarbu, sądowego etc. miejscowe (szczegółowe) zgromadzenia członkówi zarządu i t. d.

§ 58.

W zarządzie skupia się cała władza wykonawcza Kred. ziems. Towarzystwa; on zawiaduje całą administracyjną częścią ziemskiego Banku, według przepisów wyłożonym w ustawie i stosownie do planu czynności, nakreślonemu przez każde Towarzystwo przy swojém założeniu.

Przy najdetaliczniejszém ułożeniu statutu kredytowego ziemskiego Towarzystwa niezbędném jest jeszcze zakreślenie *planu działalności* t. j. pewne informacje przy zaczęciu operacji, o kolei udzielania pożyczek, umorzenia onych, wypuszczaniu w obieg listów, wycofywaniu takowych i t. d. Tak np. Towarzystwo przy samém założeniu wykazać powinno: roczne koszta administracji, termina zwrótu pożyczki i ilość listów zastawnych jaka w pewnym okresie zostanie nieumorzoną i t. d. następnie formalności przy oszacowaniu i udzielaniu pożyczek; jaką ogólnie summę mają wynosić pożyczki z samego początku; etat osób fungujących etc. O takowym planie działolności często w projekcie jest mowa.

§ 59.

Członkowie zarządu lub Dyrektorowie mianują się z liczby członków i obierają się przez ogólne zgromadzenie. Reszta fungujących osób mogą i nienależeć do liczby członków Towarzystwa a mianują się podług zwyczajnéj w każdym statucie wskazanéj kolei.

Uwaga I. W szczegółowych Statutach powinny być wskazane termina, na jakie się wybierają Dyrektorowie.

Uwaga II. Szczegółowe Statuta mogą zawierać prawidło o obieraniu Dyrektorów z liczby li-takich członków, których fundusze zastawione są w Towarzystwie nie mniéj jak na pewną (1) summę.

(1) W celu zagwarantowania odpowiedzialności i wypłacalności Dyrektorów.

§ 60.

Dyrektorów powinno być przynajmniéj trzech, z których jeden jest głównym czyli prezesém.

§ 61.

Każde Towarzystwo, stosownie do rozmiaru swoich czynności może mieć kilka zarządów, kantorów lub sekcij poddanych jednemu głównemu czyli centralnemu zarządowi. Każdy szczegółowy zarząd znajduje się pod bezpośredniém zawiadywaniem jednego z dyrektorów, główny zaś zarząd ma być odpowiedzialny za wszystkie czynności zarządów szczegółowych i kantorów.

Stosunek takowy koniecznym jest do zapewnienia odpowiedzialności szczegółowych zarządów, którym, przy znacznéj odległości od zarządu głównego, polecają się wszelkie czynności co do pożyczek w takich miejscowościach, które w wiedzy onych się znajdują.

§ 62.

Wszelkie sprawy tak w zarządzie, jako też w innych instytucjach kredytowego ziemskiego Towarzystwa z kilku członków się składających, rozstrzygają się większością głosów.

Uwaga I. Kolej spraw w zarządzie i w innych Instytucjach Towarzystwa wskazuje się statutem, albo samym zarządem, za zgodą komitetu członków i ogłasza się publicznie; tym porządkiem zatwierdzają się też instrukcje dawane osobóm funkcjonującym w Towarzystwie.

Uwaga II. W szczegółowych statutach powinny być określone prawa prezesowi i członkom zarządu służące i w jaki sposób sprawa powinna przechodzić na rozpoznanie do Komitetu członków Towarzystwa, przy niejednomyślności członków Towarzystwa w ważnych wydarzeniach.

Gdyby w kwestjach wielkiéj wagi dyrektorowie niezgadzający się z decyzją większości, niemieli prawa podawać sprawy na rozstrzygnienie komitetu, to takim sposobem komitet nigdy by niemiał zręczności kontrolowania zarządu. Przytém rozpoznanie to w komitecie bardzo często już z samego początku może usunąć w zarządzie wiele wątpliwości, które następnie doprowadzić mogą niektórych członków do bardzo niebespiecznéj arbitralności lub do ciągłych nieskasków w zarządzie.

§ 63.

Pensje dla dyrektorów zależą od uznania towarzystwa i wyznaczają się na ogólném zgromadzeniu.

§ 64.

Zarząd może polecić jednemu z dyrektorów zawiadywanie wszystkiemi bieżącemi sprawami, w operacjach bankowych lub innych specjalnych przedmiotach; lecz z tém wszystkiém zarząd w ogólnym swym składzie nie uwalnia się od ciężącéj nań, podług statutu w sprawach towarzystwa, odpowiedzialności.

(1) *Inaczéj* charakter kollegjalny towarzystwa musiał by się zmienić. Chociaż postanowienie to ma się samo przez się rozumieć, lecz dla zapobieżenia niektórym szczególnym wypadkom zdaje się być niezbędném.

§ 65.

Na wniosek zarządu, z zatwierdzenia ogólnego zgromadzenia członków towarzystwa, oprócz dyrektorów mogą być jeszcze mianowani honorowi członkowie zarządu, wybierani z liczby osób nienależących do towarzystwa, lecz takich, które przez swą pracę i znajomość w rzeczach administracji lub handlu mogą i życzą istotnie się przysłużyć towarzystwu. Tacy członkowie honorowi mają głos doradczy w zarządzie i do żadnéj odpowiedzialności, w sprawach towarzystwa, pociągnięci być nie mogą.

Uwaga. Członkowie honorowi niemogą pobierać pensji od towarzystwa.

§ 66.

Członkowie zarządu pierwiéj niż inni członkowie towarzystwa, całkowitą swą w banku zastawioną majętnością odpowiedzialni są za wszelkie straty towarzystwa, w skutek działań zarządu wynikające, a mianowicie działań które:

1. Naruszają prawidła statutu, albo decyzje ogólnego zgromadzenia, albo też komitetu członków towarzystwa.

2. Chociaż nie przekraczają prawém określonéj władzy zarządu, lecz zdradzają niesumienność i szkodliwą dążność dyrektorów.

Ob. zb. pr. T. XI cz. 1. art. 2181.

Stat. kred. ziemsk. towarz. Król posk. art. 157.

Stat. kurlandz. towarz. kredyt. § 194 i 204.

§ 67.

Wzmiankowana w powyższym artykule odpowiedzialność pada na Dyrektorów nieinaczéj jak z mocy wyroku sądowego. Oddanie dyrektora pod sąd zależy od ogólnego zgromadzenia lub komitetu członków i może być wywołaném bądź przez zarząd, bądź przez członków towarzystwa i zgromadzenie właścicieli listów zastawnych.

Porównać ze stat. kred. Z. T. Król polsk. art. 156 i 174.

§ 68 (1).

Jeżeli dyrektor wyraził w dzienniku swoją opinję, niezgadzającą się z którémkolwiek postanowieniem zarządu, bądź też z przyczyny prawem przewidzianéj niebył obecny przy jakowém postanowieniu, to i za następstwa takowego postanowienia odpowiedzialności nie podpada (2).

(1) Porówn. zb. pr. T. XI. cz. 1 art. 2180.

Stat. kred. ziems. towarz. Król. polsk. art. 55 i 104.

(2) W szczegółowych statutach może się naprz. znajdować prawidło, że dyrektor nie życzący być odpowiedzialnym za jakowe rozporządzenie zarządu, obowiązany jest zawiadomić komitet członków, jakie są powody jego niezgadzania się lub też nieobecności. Reguła takowa bardzo mogłaby być użyteczną w praktyce.

§ 69.

Szczegółowe statuta mogą wskazywać koléj exekucji i nakładania kary pieniężnéj na osoby fungujące w towarzystwie.

Ob. stat. kurlands. towarz. kred. ogól. § 207 i 208.

§ 70.

Odpowiedzialność dyrektorów i innych fungujących w towarzystwie osób nie uwalnia samego towarzystwa od odpowiedzialności za przyjęte na się zobowiązania.

Chociaż postanowienie takowe samo przez się wypływa; lecz gdy jest znacznéj wagi powinno być przeto wyrażoném pozytywnie. W przypadku opieszałości lub nadużycia zarządu, straty ztąd pochodzące dla towarzystwa w swoim czasie i podług przepisanéj kolei na dyrektorach poszukiwane być mogą; lecz to bynajmniéj nieupoważnia towarzystwa do nieregularności względem swoich kredytorów, i odpowiedzialności członków za listy zastawne, w razie nieakuratności, nie zmniejsza:

§ 71.

Kredytowe ziemskie towarzystwa korrespondują z władzami rządzącemi, z członkami towarzystwa, właścicielami listów zastawnych i innemi osobami nieinaczéj jak za pośrednictwem swojego zarządu. Zarząd też w imieniu towarzystwa zawiera wszelkie umowy.

W myśl takowego postanowienia, żadna Instytucja czyli organ kredyt. ziemsk. towarzystwa jako to: komitet członków lub ogólne zgromadzenie niemogą nawet czasowo przyjmować na się władzy naczelnéj towarzystwa i zastąpić onego miejsce. Skutkiem władzy komitetu i ogólnego zgromadzenia, takowe powinny mieć dozór nad czynnościami zarządu, nadawać onemu kierunek, jaki uznają za użyteczny i odpowiedni celom towarzystwa, a w razie zboczeń lub nadużyć zarządu, podług przepisanych kolei, pociągać członków onego do odpowiedzialności, zmienić skład zarządu, poddać dyrektorów sądowi i t. d.; lecz w żadnym razie nie mogą przywłaszczyć sobie władzy naczelnéj i wykonawczéj co do operacij towarzystwa, a następnie niemogą w imieniu onegoż wchodzić w stosunki lub przyjmować zobowiązań.

§ 72.

Członkowie kredytowego ziems. towarzystwa obowiązani są ulegać przepisom i rozporządzeniom zarządu. Za uchylanie się od zakreślonego porządku, zarząd mocen jest na zasadzie służącéj mu władzy pociągnąć każdego członka do odpowiedzialności i poddać karze naznaczonéj w szczegółowych statutach.

Porówn. zb. pr. T. X cz. 1 art. 2171, 2182—2184,

Stat. kurlandz. towarz. kredyt. § 153, 154, 156—158, 161, 162, 169, 170, 171, 177, 180—183.

Stat. kredyt. ziem. towarz. Król. polsk. art. 36, 105, 144—146, 155—157, 159—161, 177, 179, 180, 182 i 187.

Stat. nowego Poznańsk. kred. towar. § 62, 36—38, 47, 48, 50—53 i 55.

§ 73.

Komitet członków towarzystwa kontroluje czynności zarządu i czuwa nad postępem wszelkich operacij banku ziemskiego w przerwach między jedném a drugiém ogólném zgromadzeniem członków.

Uwaga. Liczba członków komitetu i czas, na jaki się oni obierają, wskazują się w ustawach szczegółowych. Komitet takowy, istniejący we wszystkich kredytowych ziemskich towarzystwach, jest nieodbicie potrzebny jako organ równoważący władzę zarządu i nieustannie kontrolujący czynności onego, tém bardziéj że ogólne zgromadzenia ziemian niemogą być często zwoływane, (i w Nadbaltyckich guberniach jako też i w Niemczech takowe zbierają się tylko co kilka lat). Takowy ciągły komitet może usuwać wiele nadużyć ze strony zarządu, a tém samém w wielu wypadkach wyręczyć ogólne zgromadzenia, które już dla wielkiéj ilości osób, niemogą zająć się rozstrzyganiem wszelkich kwestij.

§ 74.

Komitet członków towarzystwa może od zarządu zasięgać wszelkich wiadomości, objaśnień, nadawać sprawom kierunek i pociągać dyrektorów do odpowiedzialności podług przepisanych kolei.

§ 75.

Wszystkie bez wyjątku sprawy i rachunki zarządu są jawne, tak dla komitetu, jako też dla ogólnego zgromadzenia członków.

§ 76.

Ogólne zgromadzenia składają się ze wszystkich członków towarzystwa czyli pożyczających. Każdy członek, bezwzględnie na wysokość udzielonéj mu pożyczki, ma prawo głosowania. Szczegółowe statuty mogą nawet jednemu członkowi nadać prawo kilku głosów, stosownie do wysokości pożyczki.

Uwaga I. Każdy statut powinien oznaczyć największą ilość głosów jednemu członkowi służących.

Uwaga II. Nieobecni członkowie, skarbowe i publiczne instytucje (1), stany etc. podają swe głosy w ogólnych zgromadzeniach przez swych pełnomocników. W statucie powinno być wyrażono, jaka największa liczba głosów może służyć jednemu pełnomocnikowi.

Uwaga III. Przewodnictwo i podział spraw w ogólnych zgromadzeniach winny być określone statutem.

Uwaga IV. Głosy i zdania członkowie mogą przysyłać na piśmie.

W kredytowém ziemsk. towarz. Królew. polsk. instytucje skarbowe, którym udzielone zostały pożyczki, nie mają głosu. Takowe postanowienie zapewne wynikło ztąd, iż w towarzystwie zastawiono bardzo wielką massę dóbr skarbowych.

§ 77.

Ogólne zgromadzenia członków mogą być rozdzielone na kilka zgromadzeń: szczegółowych, gubernjalnych (jeśli towarzystwo obejmuje kilka gubernij) okręgowych, powiatowych i t. d. każde z nich rozpatruje i rozstrzyga pewien rodzaj spraw; lecz żadne z tych szczegółowych zgromadzeń z osóbna ani też wszystkie razem wzięte niemogą w zupełności zastąpić ogólnych zgromadzeń

Gdyż towarzystwo mogło by się rozdzielić na kilka niezależnych towarzystw.

(dalszy ciąg nastąpi).

Печатать позволяется. Вильно 13 марта 1861 г.— Ценсоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. *Мухинъ*.

W Drukarni A. H. Kirkora.